

Motion till riksdagen 2020/21:3530

av **Ebba Busch m.fl. (KD)**

Kristdemokraternas budgetmotion för 2021 – Sverige förtjänar bättre

---

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen godkänner de riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken som föreslås i avsnitt 3–22 i motionen.
2. Riksdagen fastställer utgiftstaket för staten inklusive ålderspensionssystemet vid sidan av statens budget 2021–2023 enligt förslaget i tabell 2 i motionen.
3. Riksdagen beslutar om fördelning av utgifter på utgiftsområden och övriga utgifter för 2021 enligt förslaget i tabell 13 i motionen.
4. Riksdagen godkänner den preliminära fördelningen av utgifter på utgiftsområden för 2022 och 2023 enligt förslaget i tabell 14 som riktlinje för regeringens budgetarbete.
5. Riksdagen godkänner beräkningen av inkomsterna i statens budget för 2021 enligt förslaget i tabell 15 i motionen och tillkännager för regeringen som sin mening att regeringen ska återkomma med lagförslag i överensstämmelse med denna beräkning.
6. Riksdagen godkänner den preliminära beräkningen av inkomster i statens budget för 2022 och 2023 enligt förslaget i tabell 16 i motionen som riktlinje för regeringens budgetarbete.

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	1
Innehållsförteckning	2
1 Sverige förtjänar bättre – Reformer för trygghet i en svår tid.....	3
2 Bedömning av det ekonomiska läget.....	4
3 Kristdemokraternas ekonomiska politik.....	8
4 Kommunernas stora utmaningar.....	14
5 Fler jobb och mer företagande.....	15
6 En arbetsmarknad där alla får plats	17
7 Skattesänkningar för alla – mer till de som jobbar.....	33
8 Stärk familjerna	36
9 En hälso- och sjukvård som klarar behoven.....	40
10 En värdig och medmänsklig funktionshinderspolitik.....	46
11 Att åldras i trygghet och värdighet	48
12 Ett fungerande rättsväsende.....	59
13 Sociala insatser mot gängkriminalitet	64
14 En skola där ingen lämnas efter.....	67
15 Reformer för fler bostäder	71
16 Ett starkare försvar	85
17 En förbättrad migrations- och integrationspolitik	87
18 Det civila samhället	89
19 En landsbygd med självförtroende	94
20 Politiskt ansvar för miljön och klimatet	97
21 Viktiga infrastruktursatsningar för hela Sverige	100
22 Sammanhållning över gränserna	104
23 Finansiering	106
24 Den offentliga sektorns finanser.....	109
25 Förslag till utgiftsramar	110
26 Beräkning av statsbudgetens inkomster	112

1 Sverige förtjänar bättre – Reformer för trygghet i en svår tid

Sverige befinner sig i ett bekymmersamt och osäkert läge. Vi ska hantera den stora och breda påverkan på vårt samhälle som coronapandemin medfört och samtidigt klara att möta de stora samhällsproblem som fanns före pandemin och som i flera fall förvärrats av densamma.

Det handlar framför allt om den arbetslöshet som riskerar att bita sig fast, den vårdskuld som lagts till redan långa vårdköer, de brister i äldreomsorgen som satts i blyxtbelysning och den djupt oroande brottsutvecklingen.

Att klara detta kräver ledarskap och förmåga att prioritera de resurser vi har och sätta reformer som svarar upp mot problemen. Sverige förtjänar nu att politiken fokuserar på reformer för trygghet i en svår tid, som angriper centrala samhällsproblem så att framtiden kan börja växa igen.

Men januaripartierna klarar inte uppgiften. Eftersom de inte har en gemensam problembild så har de svårt att enas om vad som krävs. Eftersom januariavtalet var obsolet i relation till samhällsproblemen redan när det skrevs – och långt mer så nu under pandemin – så ger inte heller det tillräckligt stöd för vad som behöver göras. Istället för att ta ansvar för helheten och genomföra reformer för Sveriges bästa, har januaripartierna främst arbetat för att få in just sina partimärkta reformer. Det har lett till en rekordstor budget som ändå inte klarar att allokera tillräckligt till de viktigaste områdena.

Vi ser därför att jobbpolitiken brister, inte minst för att en gemensam riktning i såväl skattepolitik som arbetsmarknadspolitik saknas. Istället får vi förslag som är dåligt beredda, ineffektiva och tidsmässigt felaktiga. Risken är nu stor att arbetslösheten biter sig fast på höga nivåer. Betydligt mer kraftfulla reformer måste till för att både få tillbaka människor som blivit utan jobb i pandemin, få företag som permitterat personal att ta tillbaka dessa och därtill bryta utanförskapet för de långtidsarbetslösa som tyvärr blivit långt fler. Reformerna måste entydigt inriktas mot att arbetsgivare ska vilja anställa personer som idag är arbetslösa snarare än att sänka skatten för anställningar som redan finns.

Regeringen saknar också plan för hur vårdskulden ska betas av, även om vissa nya resurser tillförs. Det finns inget som tyder på att den regering som misslyckats med vårdköerna före pandemin kommer klara uppgiften bättre nu, när den är än mer akut. Patienter som har smärta och vars tillstånd kan förvärras behöver vård snarast, företag som varit utan nyckelmedarbetare behöver få tillbaka dessa, hårt arbetande personal behöver besked och höga sjukskrivningskostnader i vårdköernas spår motas. Nu krävs reformer som tar ett nationellt grepp för att beta av vårdskuld och vårdköer och ta i anspråk all vårdkapacitet som kan uppbringas – i och utanför varje specifik region.

Det är också illavarslande hur regeringen mer eller mindre lämnade äldreomsorgen åt sitt öde före pandemin – och till och med använde den för att finansiera annat. Av 73 punkter så handlade två halva punkter om äldreomsorgen, och i sin första budget skar faktiskt januaripartierna ned på satsningar för att öka äldres gemenskap och på en god personalkontinuitet i omsorgen – utan att ersätta dem med annat. Nu tillförs resurser – det är bra, men mer behövs. Och det behövs nu reformer för att kraftigt öka antalet platser i anpassade boenden för äldre och för att möta de sociala behoven och förbättra den medicinska vården av äldre i äldreomsorgen. Där finns stora brister idag.

Brottsligheten, framför allt den gängrelaterade, har vuxit. Våldsdåden med koppling till denna kriminalitet har ökat och deras påverkan på människors liv – inte minst i

utsatta områden – är omfattande och djupt skadlig. Det krävs i det korta perspektivet en stor utbyggnad av de rättsvårdande myndigheterna för att stävja brottsligheten, men regeringen underfinansierar vitala delar av desamma.

Åklagar- och Ekobrottsmyndigheten och Sveriges Domstolar får långt mindre än de behöver. Det får allvarliga konsekvenser. Alla delar av rättsväsendet måste nu få betydande tillskott och poliser i yttre tjänst måste bli fler för att fler kriminella ska hamna bakom lås och bom. Samtidigt måste de förebyggande insatserna förstärkas genom skola, socialtjänst, civilsamhälle och stöd till föräldrar så att rekrytering till brottslighet försvåras.

Regeringen och januaripartierna lägger nu en historiskt stor budget. Med tanke på det stora omfånget är det inte svårt att hitta förslag och reformer som är bra – som ökade möjligheter till privata investeringar, fler utbildningsplatser, mer forskning, satsningar på infrastruktur och miljöförbättringar och inte minst tillskott till kommunsektorn för att stärka deras möjligheter att upprätthålla välfärd och sysselsättning i krisen.

Men det är också slående hur politik som tidigare visat sig vara ineffektiv och svag återkommer, och hur januaripartierna inte lyckas hålla tillräckligt fokus på huvudproblemen. Det visar på svagt ledarskap och oförmåga att höja blicken från den egna partipolitiska agendan.

Alla de som fått lämna en arbetsplats de älskar, blivit utsatta för brott, väntat länge på nödvändig vård eller upplevt en otrygg äldreomsorg förtjänar bättre.

I vår budgetmotion prioriterar vi annorlunda: Vi lägger kraftfulla förslag och satsningar för att ta Sverige ur den djupa ekonomiska krisen, få fram fler jobb, klara vårdskuld och vårdköer, uthålligt förbättra äldreomsorgen, bryta brottsutvecklingen och stärka civilsamhället. Vi vill förbättra för utsatta och underlätta för enskilda och familjer som kämpar för att få tillvaron att gå ihop.

Det finns en enorm kraft i vårt samhälle som manifesterats i den solidaritet som visats och visas riskgrupper under pandemin och många andra uttryck för medmänsklighet, oavsett bakgrund eller hudfärg. Denna kraft har också synts i de stora insatser av vård- och omsorgspersonal som slitit för att rädda liv och hälsa, av företagare och anställda som kämpat för att inte företag ska gå i graven och ideella organisationer som trots egna problem fortsatt sträcka ut en hand till utsatta.

Nu måste också politiken göra sitt. Vi är beredda att ta oss an uppgiften. För patienterna i vårdköer, för de äldre som behöver omsorg, för brottsoffren och de arbetslösa. Sverige förtjänar bättre.

2 Bedömning av det ekonomiska läget

Pandemin förde snabbt Sverige och omvärlden in i en synnerligen djup lågkonjunktur, som en konsekvens av de åtgärder som regeringar världen över behövt ta för att stoppa smittspridningen av covid-19. Även om vissa tecken på ljusning finns sex månader senare, befinner vi oss fortsatt i kraftig lågkonjunktur och ett skört ekonomiskt läge. Situationen framåt är till stor del avhängig hur smittspridningen utvecklas världen över och restriktionerna med den.

Sommarens tillväxtprognoser var mörka, då kvartalssiffrorna för BNP det andra kvartalet låg på –8,5 procent för Sverige, –12,1 procent för euroländerna och –9,5 för USA. Branscher som hotell- och restaurang, transport och kultursektorn påverkades

starkt av restriktioner, rekommendationer om fysisk distansering och oro för smittspridning, och produktionsvärdeindex för tjänstesektorn föll tungt. Även arbetsmarknaden förvärrades snabbt. Sysselsättningen minskade med 1,9 procentenheter under andra kvartalet och arbetslösheten steg till 9,2 procent i juni.

Sedan dess har bilden ljusnat något och det finns flera indikationer om att konjunkturen bottenade i våras. Produktionsvärdeindex sjönk som djupast i april/maj och sedan i maj ser vi en minskande andel företag med stora omsättningstapp. 58 procent av företagen uppger nu att de har ett omsättningstapp jämfört med normalt, att jämföras med 74 procent i maj. Konjunkturinstitutets barometerindikator steg i september för femte månaden i rad. Vi har också sett hur restriktionerna i omvärlden lättar vilket leder till mer ekonomisk aktivitet. Även prognoserna för BNP-tappet för helåret 2020 kommer in starkare än väntat från flera bedömare, och ser ut att landa på cirka -4,5 procent. Konjunkturinstitutet spår i sin septemberprognos att hushållens konsumtion under tredje kvartalet hämtar igen en stor del av minskningen tidigare under året.

Trots tecken på ljusning är framtiden oviss. Lågkonjunkturen är enligt Konjunkturinstitutet ”synnerligen djup” och de närmaste åren präglas av osäkerhet. För arbetsmarknaden innebär de omfattande korttidspermitteringarna ett dämpat behov av att nyanställa den närmaste tiden, då framför allt den outnyttjade personalreserven sysselsätts när produktionen återhämtar sig. Det gör att situationen för de arbetslösa riskerar att bli värre, när persistenseffekter uppstår. Denna negativa utveckling på arbetsmarknaden kommer kunna skapa svåra problem där de som haft svårt att få jobb redan i högkonjunktur, framför allt äldre, utrikes födda och de med lite eller ingen utbildning, hamnar i långvarig arbetslöshet i lågkonjunktur. Sammantaget fortsätter arbetslösheten att öka framöver och når upp till 10 procent det första kvartalet nästa år.

Även om omsättningstappet för näringslivet som helhet är mindre nu, är vissa branscher särskilt utsatta. Tjänstesektorn har det alltså tufft med lägre omsättning än normalt hos 62 procent av företagen. Bygg- och anläggningsverksamheter har under sommaren visat lägre omsättningstapp men har de senaste veckorna sett en försämring igen och är nu tillbaka på vårens nivåer med lägre aktivitet hos 57 procent av företagen. Konfidensindikatorn för bygg- och anläggningsverksamhet minskade också under september och visar nu ett mycket svagt stämningsläge. Tillverkningsindustrins konfidensindikator stiger visserligen, men omsättningstappen ligger på liknande nivåer som i byggsektorn. Industrin är nu starkt beroende av att den efterfrågan i omvärlden som börjar repa sig är beständig och att de leveranskedjor som nu börjat fungera igen inte återigen avbryts av nya smittvågor.

Den största osäkerhetsfaktorn är därmed hur smittspridningen utvecklas världen över och vilka restriktioner som införs för att stoppa den. På flera håll ser vi nu ökad smittspridning igen, och i länder som Spanien, Frankrike, Grekland och Danmark införs återigen hårdare restriktioner med reglerade folksamlingar, nedstängda verksamheter och begränsad rörelsefrihet. Om denna utveckling fortsätter under resten av året finns stor risk att den ekonomiska återhämtningen försenas eller till och med bryts både här hemma och i omvärlden. Även risken för att brexit sker under mindre ordnade former har ökat under senare tid, vilket skulle påverka den svenska ekonomin negativt.

Utöver en osäker omvärld har kronan stärkts under 2020, vilket skapar problem på kort sikt för den exporterande tillverkningsindustrin. Världsekonomin riskerar också att bromsa in snabbare i och med ett lågt internationellt ränteläge, som begränsar centralbankernas utrymme att föra en expansiv politik. Samtidigt uppvisar flera europeiska länder svaga statsfinanser, vilket begränsar möjligheterna till expansiv finanspolitik.

I omvärlden ser vi också ökade risker när fattigdomen växer i pandemins spår. Redan på några månader ökade den extrema fattigdomen med 7 procent. Världsbanken bedömer att mellan 71 och 100 miljoner människor kommer hamna i extrem fattigdom under 2020 på grund av coronakrisen. Det innebär att den gruppen ökar för första gången på tjugo år. Riskerna med detta är stora. Förutom det mänskliga lidande som det innebär, så har många låginkomstländer sämre möjligheter att bekämpa den ekonomiska krisen i pandemins spår. Många av dessa ekonomier har växt snabbare än resten av världen men har inte möjlighet att låna till stora ekonomiska stimulanser för att förhindra att den ekonomiska krisen blir djup. Samtidigt tenderar det internationella biståndet och utvecklingsstödet att sänkas när givarländer upplever kris.

Resultatet riskerar att bli fler människor i fattigdom och att ekonomier på väg upp tar flera steg tillbaka. Även konflikter riskerar att förvärras. Även medelinkomstländer som tills nyligen haft en positiv utveckling med en växande undre medelklass har drabbats hårt. Delar av medelklassen i flera folkrika länder som Indien, Sydafrika och Brasilien står på randen till att falla tillbaka i fattigdom.

Pandemin har också visat att goda handelsrelationer och internationella samarbeten är sköra när de sätts under den press som pandemin inneburit. Policyutformning och restriktioner har skett med dålig eller ingen koordination mellan närliggande länder, och protektionistiska åtgärder har skapat problem som riskerar att dämpa återhämtningen.

I det osäkra läge som råder drar Sverige nytta av att ha sparats i högkonjunktur, vilket ger oss utrymme för finanspolitiska stimulanser under lågkonjunkturen. Precis som Sverige klarade den ekonomiska nedgången i finanskrisens spår bättre än de allra flesta jämförbara länder till stor del tack vare det finanspolitiska ramverket, inklusive överskotts målet, har det återigen visat sig tjäna oss väl när coronakrisen kom. Den låga statsskulden vid ingången av krisen har inneburit utrymme för snabb och kraftfull respons från riksdag och regering för att öka kreditmöjligheterna, minska företagets kostnader för sjukskrivningar, skjuta till resurser till vård och omsorg och för att stötta ekonomin i allmänhet och företag i synnerhet för att undvika konkurser och uppsägningar. Inte minst korttidspermitteringarna har visat sig vara ett kraftfullt verktyg – framtaget med lärdom från finanskrisen – precis som omsättningsstödet till företag med stora omsättningstapp.

Överenskommelsen mellan sju partier kring det finanspolitiska ramverket bör därför fortsatt gälla, och vi bör när återhämtningen tagit ordentlig fart återgå till att stärka sparandet och minska statsskulden. Det innebär fortsatt fokus på ansvar för de offentliga finanserna och beredskap för kriser. Med det finanspolitiska ramverket säkerställs dels att sparandet över en konjunkturcykel ska vara positivt, dels att den totala skuldnivån ska vara så pass låg att tillräckliga marginaler finns för att understödja ekonomin under kris. Med ramverket säkras hållbara offentliga finanser på både kort och lång sikt, samtidigt som finanspolitiken har utrymme att dämpa konjunktursvängningar och motverka kriser i ekonomin.

Det är nu centralt att visa politiskt ledarskap och även fortsättningsvis värna svensk ekonomi, samtidigt som vi tar Sverige ur krisen. Riskerna med ett budgetsamarbete mellan partier som står långt ifrån varandra och inte har en samsyn kring den ekonomiska politiken, är att det blir en utgiftskoalition och att sparandet försvagas utan att strukturellt riktiga reformer genomförts och utan tillräckligt fokus på samhällsproblemen. Budgetpropositionen för 2021 är ett tydligt exempel på hur ingen tar ansvar för helheten. Reformerna som ska stimulera i lågkonjunktur införs för sent, när konjunkturen

redan har vänt, och riskerar till och med att motverka en snabbare återhämtning på arbetsmarknaden.

Konjunkturinstitutet har kritiserat vissa av reformerna i propositionen för att effekten på antalet arbetade timmar och sysselsättning är oklar och andra för att de innebär stora dödviktseffekter. Även klimatåtgärderna anses problematiska då endast en mindre del av förslagen är direkt riktade mot att reducera utsläppen av växthusgaser.

Det är nu av stor vikt att de reformer som genomförs är strukturellt riktiga och för Sverige ur krisen. Det behövs jobbreformerna som är breda, snabba och träffsäkra – kraftfulla åtgärder som bryter med massarbetslösheten. Vården behöver inte bara resurser, utan styrning och tydligt nationellt ledarskap. Brister i äldreomsorgen måste åtgärdas. Brottsbekämpande myndigheter måste få tillräckliga resurser och verktyg för att stoppa allvarlig brottslighet.

Budgeten måste fokusera, prioritera och klara både återhämtning och problem som vuxit sig starkare under pandemin. Samtidigt behövs en väl avvägd och ansvarsfull politik som värnar det finanspolitiska ramverket.

För 2021 bedömer därför Kristdemokraterna att finanspolitiken bör vara kraftigt expansiv, för att stimulera tillväxt och snabbt sätta in åtgärder som bryter den negativa utvecklingen på arbetsmarknaden. Kristdemokraterna bedömer därför att reformer för drygt 100 miljarder bör genomföras för 2021. Detta innebär en budgetförstärkning om 2 miljarder kronor 2021, och att det finansiella sparandet i offentlig sektor stärks och ligger på –3,4 procent av BNP, att jämföra med regeringens finansiella sparande på –3,5 procent av BNP. Det strukturella sparandet beräknas därmed landa på –1,0 procent av BNP med Kristdemokraternas politik för 2021. Även för 2022 väntas Kristdemokraternas politik vara expansiv men förstärka både det finansiella och det strukturella sparandet i förhållande till regeringens förslag och har därmed en något snabbare bana tillbaka till överskott än regeringen.

Tabell 1 Bana för offentliga finanser

<i>% av BNP om inte annat anges</i>	2021	2022	2023
Finansiellt sparande regeringen	-3,5	-1,5	0,3
Strukturellt sparande regeringen	-1,0	-0,3	0,8
Budgetförstärkningar under prognosperioden i nivå (mdkr)	2	10	0
Budgetförstärkningar under prognosperioden	0,04	0,19	0,00
Finansiellt sparande inklusive budgetförstärkning	-3,4	-1,3	0,3
Strukturellt sparande inklusive budgetförstärkning	-1,0	-0,1	0,8
Finansiellt sparande volym	-175	-72	19

Källa: BP21 samt egna beräkningar.

Det ska dock understrykas att de offentliga finansernas utveckling är särskilt svårbedömd, givet att uppgången i ekonomin är skör och stor osäkerhet kring fortsatt smittspridning råder. Skulle krisen bli mer långdragen än vad prognoserna säger i nuläget är Kristdemokraterna redo att snabbt skjuta till mer resurser. Den – trots omfattande krisåtgärder under 2020 – fortsatt låga statsskulden ger möjligheter till detta, samtidigt som det är viktigt att återgå till att stärka sparandet så snart konjunkturen tillåter.

Konjunkturen har ett betydande genomslag på finanserna, men även den potentiella produktionsförmågan och efterfrågans sammansättning i jämvikt är av avgörande betydelse. En mindre justering av prognosen för exempelvis den potentiella produktivitetstillväxten kan få ett betydande genomslag på bedömningen av både det faktiska och det strukturella saldot i de offentliga finanserna på några års sikt. Även penningpolitikens utveckling är osäker. Konsekvensen av detta är att finanspolitiken måste utformas efter hand i ljuset av ny information.

Utgiftstaket är en viktig del av det finanspolitiska ramverket och utgör en övre gräns för statsbudgetens utgiftsnivå. Genom utgiftstaket ges riksdag och regering förbättrade möjligheter till kontroll och styrning av utgifterna. Kristdemokraterna har tidigare vänt sig emot regeringens mycket kraftiga höjning av utgiftstaken, som både möjliggjorde en kraftig utgiftsexpansion och i praktiken medförde att utgiftstaken förlorade sin styrande effekt. Om de kraftigt ökade skatteintäkter som har finansierat de ökade utgifterna skulle visa sig vara tillfälliga eller medföra en försvagning i arbetade timmar kommer det att kräva åtstramningar längre fram. Dessa riskerar att leda till neddragningar i välfärden eller nya skattehöjningar som slår mot jobb och företagande.

I detta läge, när vi befinner oss i en ekonomisk kris med stora osäkerhetsfaktorer, är det dock av stor vikt att tillräckligt handlingsutrymme finns. Skulle krisen förvärras bör det finnas utrymme för att i extra ändringsbudgetar avsätta mer resurser. Därför bedömer Kristdemokraterna att regeringens föreslagna nivå på utgiftstaken för 2021 och 2022 är rimlig.

Enligt de riktlinjer som finns bör en buffert för oförutsedda händelser lämnas obudgeterad under utgiftstaket för nästkommande budgetår. Hur stort budgetutrymme för reformer på utgiftssidan slutligen blir beror bland annat på hur stor del av budgeteringsmarginalen som under de kommande åren tas i anspråk av oförutsedda utgiftsökningar, t.ex. till följd av ökningar av volymer i de rättighetsbaserade transfereringssystemen eller den makroekonomiska utvecklingen. Regeringens utgiftstak har kritiserats av bland annat Finanspolitiska rådet för att vara så högt satta i slutet av prognosperioden att den styrande effekten av taken helt gått förlorad. För 2023 återgår därför Kristdemokraterna till vår tidigare hållning gällande utgiftstakets nivå, och sätter ett lägre tak än regeringen.

Tabell 2 Förslag till utgiftstak

Miljarder kronor om inte annat anges

	2020	2021	2022
Regeringens utgiftstak	1 695	1 634	1 539
Utgiftstak (KD)	1 695	1 634	1 519
Takbegränsade utgifter (KD)	1 494	1 479	1 473
Budgeteringsmarginal, % av takbegränsade utgifter (KD)	13,45%	10,48%	3,09%
Budgeteringsmarginal (KD)	201	155	46
Utgiftstak som andel av BNP (KD)	33,03%	30,24%	26,88%

3 Kristdemokraternas ekonomiska politik

Kristdemokraterna vill ha en ekonomisk politik som stödjer ett samhälle där varje människas förmåga tas tillvara och som underlättar för alla att gå från utanförskap till arbete. Den ekonomiska politiken ska också skapa förutsättningar för människor att bygga goda relationer och känna trygghet och tillit.

Kristdemokraterna vill skapa förutsättningar för ett samhälle med god ekonomisk tillväxt och ett företagsklimat som står sig starkt i den allt hårdare globala konkurrensen. En välfungerande ekonomisk politik ger oss resurser att satsa på välfärden, såsom en god vård och omsorg och en bra skola. Med genomtänkta reformer kring arbetsmarknaden och i skattepolitiken kan vi förbättra människors möjlighet att lämna arbetslöshet och utanförskap. Den ekonomiska politiken ska också stärka familjerna och det civila samhället, vilket är en grund för ett samhälle byggt på gemenskap där människor känner tillit till varandra.

Sverige går nu igenom en ekonomisk kris till följd av coronapandemin. Vi har snabbt gått in i en djup lågkonjunktur med negativ tillväxt och växande arbetslöshet. Krisen har förstärkt flera betydande problem som fanns redan tidigare och som regeringen stått alltför passiv inför. Tudelningen på arbetsmarknaden är stor och trots den långa högkonjunkturen före krisen stod stora grupper långt ifrån arbetsmarknaden. Nu är gruppen arbetslösa ännu större, och de som stod långt ifrån arbetsmarknaden innan vi gick in i lågkonjunktur har nu ännu sämre chanser till jobb. Tryggheten brister bland annat på grund av en polisorganisation som är för liten och fungerar för dåligt. Dessutom underfinansieras domstolar och åklagare trots behovet av förstärkningar när brottsligheten eskalerar. Vårdköerna var långa redan före krisen, men nu har en ytterligare vårdskuld tillkommit och köerna har nära nog fördubblats. I juli 2020 hade 153 000 personer väntat längre än vårdgarantins 90 dagar på ett förstabesök eller operation. Reformerna som kan beta av vårdskulden, korta köerna och säkra en jämlik vård i hela landet behöver nu komma på plats. Äldreomsorgens problem har blivit särskilt tydliga under pandemin. Nu behövs såväl resurser som reformer för att kunna bibehålla och höja kvaliteten, förbättra arbetsvillkoren för personalen och öka inflytandet för den enskilde. Den medicinska omvårdnaden i äldreomsorgen måste förstärkas och ensamhet och isolering bland äldre brytas.

Den budget som Kristdemokraterna, tillsammans med Moderaterna, fick igenom i riksdagen hösten 2018 innebar att införandet av många viktiga reformer påbörjades. Tyvärr klarar inte januaripartierna att hålla samma fokus på att lösa samhällsproblemen och genomföra de ibland svåra, men strukturellt riktiga, reformerna. Istället för att ta ansvar för helheten driver och värnar alla fyra partier främst sina respektive favoritreformerna. Inte heller tar de ansvar för att reformerna ska utformas konjunkturellt och strukturellt riktigt. Budgetpropositionen för 2021 visar tyvärr på bristande politiskt ledarskap och en oförmåga att prioritera det som är viktigt, trots det omfattande omfånget. Januaripartierna har satt sina partiinterna behov framför Sveriges.

En av Sveriges mest angelägna utmaningar är nu att snabbt få in människor som förlorat sina jobb under pandemin på arbetsmarknaden igen. Det gäller inte minst de som tidigare varit tillfälligt anställda men som regeringen valde att utesluta ur regelverket kring korttidspermitteringar. Arbetsgivarna har alltså varit tvungna att säga upp de tillfälligt anställda för att få ta del av korttidspermitteringsstödet, och därmed har regelverket spätt på den växande arbetslösheten – i onödan, och i strid med kriserfarenhet från finanskrisen från EU- och OECD-länder. Det är också viktigt att de som varit korttidspermitterade under våren och sommaren nu aktiveras och kommer tillbaka till jobbet. Det finns starka skäl för att försöka underlätta återväxten av nya jobb. Dels skapas grogrunden för en positiv tillväxtspiral där anställningar föder ekonomisk aktivitet och fler anställningar, dels ökar risken för långtidsarbetslöshet redan efter 3–4 månader utanför arbetsmarknaden. I det skedet befinner sig många som blivit arbetslösa under 2020. Genom att påverka företagen att tidigare lägga sina anställningsplaner är mycket vunnet. Därför behövs en politik som stöttar den breda ekonomin genom att göra det billigare – och därmed enklare – att anställa en till. Kristdemokraterna föreslår därför i denna budgetmotion ett tillfälligt stöd till alla företag och offentlig sektor som nyanställer personer som varit arbetslösa 1–6 månader under senaste halvåret. Även arbetsgivare som tar tillbaka permitterad personal under 2020 ska få stöd. Detta vill vi kombinera med dubbelt jobbskatteavdrag för grupper som har svårare att ta sig in på arbetsmarknaden – nyanlända, unga som är föremål för arbetsmarknadsinsatser och personer som exempelvis på grund av arbetslöshet eller sjukdom har varit borta länge

från arbetsmarknaden. Vi vill också satsa på fler platser i yrkesvux (kortare yrkesutbildningar) och andra utbildningsformer.

Det bör särskilt understrykas att jobb huvudsakligen skapas genom att entreprenörer startar och driver framgångsrika och välmående företag. Ett gott företagsklimat är nyckeln till att kunna möta framtida utmaningar och öka resurserna till vår gemensamma välfärd. Därför behövs en näringspolitik som är inriktad på att underlätta för företag att växa och anställa. Sektorer där jobb inte utförs på grund av höga skatter och avgifter måste reformeras så att marknaderna kan växa till. Generationsväxling måste underlättas – både inom familjen och till anställda som är villiga att ta över när en företagare går i pension.

Därutöver måste vi motverka orimliga skatter på entreprenörer och minska regelkrånglet, förbättra myndigheternas handläggning av ärenden kopplade till företag och förbättra tillgången till kapital.

Historiskt många människor befinner sig nu på flykt undan förtryck och krig. Många har sökt och fortsätter att söka sig till Sverige. Det är en moralisk plikt och en självklarhet att ta emot människor på flykt. Men det skapar också utmaningar för vårt samhälle när en stor grupp människor ska integreras. Den tudelning som rådde på arbetsmarknaden redan före krisen är fortsatt betydande, och de som befinner sig längst ifrån arbetsmarknaden har fått ännu svårare att hitta ett jobb. Denna tudelning riskerar därmed att permanentas, med mänskliga, sociala och ekonomiska följder, om inte omfattande reformer genomförs.

Inför denna utmaning har den socialdemokratiskt ledda regeringen varit förbluffande passiv under den gångna mandatperioden. Den har fört en politik baserad på högre skatter på arbete och företagande och höjda trösklar in på arbetsmarknaden, särskilt för de som befinner sig i utanförskap. Den i flera avseenden goda sysselsättningsutvecklingen har alltså skett trots – och inte tack vare – den förda politiken. När regeringen väl genomför omvälvande förändringar av arbetsmarknadspolitiken sker det mot deras egen vilja. Men påtvingade och förhastade reformer riskerar tyvärr att inte bli gediget genomförda, med konsekvensen att människor kommer i kläm, vilket vore särskilt allvarligt i detta läge. När det dessutom inte finns något parti – varken i regeringen eller bland dess stödpartier – som fullt ut vill ta ansvar för den politik som nu förs riskerar det hela att sluta i ett misslyckat projekt som väljarna inte har någon att ställa till svars för.

Kristdemokraterna anser att arbetsmarknadspolitiken är långt viktigare än så. Det handlar inte bara om att få människor i jobb, och på så sätt säkra långsiktig tillväxt och välstånd, utan också om att människor behöver få tillhöra en arbetsgemenskap som bidrar med mening åt tillvaron när personer blir sedda och efterfrågade.

En förutsättning för att den ekonomiska politiken ska fungera bra på lång sikt är att det råder ordning och reda i statens och det offentliga ekonomien. Det finansiella ramverket har tjänat Sverige väl och bidrar i högsta grad till att Sveriges offentliga finanser stått väl rustade för den kris som nu råder. Den låga skuldsättningen har gjort det möjligt att agera snabbt i kris, utan att skuldsättningen stigit till oroande nivåer. När krisen är över är det dock viktigt att vi relativt snabbt återgår till att nå överskotts målet för sparandet, så att skulden återigen minskar och vi därigenom rustar statens finanser för framtiden.

Tryggheten måste öka och komma alla till del. Det kräver en polis och ett rättsväsende som fungerar, är mer synligt och lokalt förankrat. Det kräver också ökade förebyggande insatser så att brott förebyggs. Rättsväsendet behöver tillföras stora resurser kommande år och antalet poliser måste öka kraftigt, men organisation och anställningsvill-

kor måste också förändras så att effektiviteten ökar och fler poliser stannar i yrket. Därtill behöver resten av rättskedjan byggas ut, genom en förstärkning av Åklagarmyndigheten, domstolsväsendet och Kriminalvården. Kristdemokraterna är särskilt kritiska till att regeringen verkar ha glömt bort åklagarna, Ekobrottsmyndigheten och domstolarna i budgetpropositionen. I en tid då många oroas av den allvarliga brottsligheten, väljer regeringen att inte skjuta till de resurser som behövs för att åtala och döma de kriminella. Även socialtjänsten behöver tillskott i sitt arbete med unga i riskzonen.

Det säkerhetspolitiska läget i vår omvärld och i vårt närområde har försämrats och den förstärkning av vår försvarsförmåga som skett tack vare M/KD-budgeten behöver fortsätta.

Sverige har idag ett stort behov av en förbättrad integrationspolitik. En human flyktingpolitik kräver också en väl fungerande integration. Nyanlända behöver snabbare få arbete och en hållbar bostadssituation. Kristdemokraterna ser ett fortsatt stort behov av åtgärder som påskyndar asylprövningen, att tiden då personer söker asyl används bättre vad gäller introduktion och språkinläring samt att den motverkar passivitet.

Den ekonomiska politiken bör också användas för att stödja goda mellanmännsliga relationer. Det handlar främst om att ge familjer och det civila samhället möjlighet att utvecklas och fatta egna beslut, genom att minska den politiska styrningen. Det offentliga bör ge stöd och underlätta på ett sätt som inte hämmar tilliten och riskerar att skada mer än hjälpa.

Kristdemokraterna anser att barns och ungas behov och rättigheter ska vara grunden för hur familjepolitiken och barnomsorgen utformas. Barn behöver tid och de behöver bli sedda. Familjer ser olika ut, men alla har samma betydelsefulla roll. Om familjerna är trygga ger de barnen goda förutsättningar att klara livets olika utmaningar. Barnens uppväxt påverkar därmed hela samhällsutvecklingen, både ekonomiskt och socialt.

Förskolan och barnomsorgen måste kunna möta varje barns behov av en trygg omsorg, gemenskap, lek och utveckling. Det är en självklarhet att alla föräldrar ska kunna välja den barnomsorg som är bäst för deras barn och själva hitta balansen mellan arbete och familjeliv. Kristdemokraterna är en motvikt till de politiska krafter som vill styra föräldrarnas val och kväva familjens frihet och möjlighet att utforma sin tillvaro.

Skolan behöver fördjupa sitt kunskapsuppdrag, men det är också uppenbart att samhällets insatser behöver stärkas för att vända trenden med barn och unga som mår dåligt och drabbas av psykisk ohälsa. I det arbetet måste såväl familjer som barn- och ungdomsvården och skolan stärkas. Därutöver behöver det förebyggande arbetet med att ge fler barn en meningsfull och aktiv fritid i den ideella sektorns idrottsklubbar och föreningsliv ges bättre förutsättningar. Det bidrar till att mota både fysisk och psykisk ohälsa.

Det breda civilsamhället och föreningslivet i Sverige har drabbats hårt av pandemin och dess konsekvenser. Insamling och intäktsbringande arrangemang har försvårats och andra intäkter som sponsring har försvagats. Dessutom har pandemin inneburit svårigheter för vissa grupper av volontärer att bidra som vanligt. Särskilda tillskott behövs därför till sektorn.

Kristdemokraterna vill bygga ett samhälle där människor kan åldras i trygghet och värdighet. Ett välfärdssamhälle kan i hög grad bedömas utifrån kriterier som respekt, tillvaratagande och omsorg om den äldre generationen. Kristdemokraterna menar att äldres vård och omsorg måste präglas av självbestämmande och valfrihet. En äldre person har, precis som yngre, individuella behov som inte kan tillgodoses i en mall.

Mycket gjordes för äldreomsorgen i M/KD-budgeten, men tyvärr valde regeringen att spara in på flera av dessa satsningar. Särskilt anmärkningsvärt är att de resurser som KD och M tillförde för att öka personalkontinuiteten och för gemenskapsfrämjande aktiviteter inom äldreomsorgen ströks. Den kris vi nu går igenom har visat på att bristande personalkontinuitet inte bara skapar sämre möjligheter för meningsfulla relationer mellan den äldre och personalen, utan att det till och med kan innebära fara med större risk för smittspridning. Krisen har också visat på hur äldre mår dåligt av att isoleras och att det finns ett stort behov av gemenskapsfrämjande aktiviteter. Personalens villkor inom äldreomsorgen har också äntligen kommit på agendan. Kristdemokraterna har länge drivit på för att deras villkor ska förbättras. Mer måste därför göras för att utveckla den gemensamt finansierade äldreomsorgen. Utökat självbestämmande är en viktig del när det gäller att utveckla äldreomsorgen framöver. För att motverka den ensamhet och isolering som drabbar många äldre är det viktigt att de får möjlighet att flytta till anpassade boenden med gemenskapsmöjligheter, och att kontinuiteten i hemtjänsten förbättras så att den äldre som bor kvar hemma kan bygga meningsfulla relationer. En kraftig utbyggnad av platser i både trygghetsboenden och särskilda boenden behöver ske, då den demografiska utvecklingen innebär att gruppen över 65 år kommer växa kraftigt framöver och då kommunerna redan idag har stora problem med att ge de som behöver en plats i tid. Att satsa på att bygga fler äldreboenden de närmaste åren är också en lämplig åtgärd i lågkonjunktur som kan skapa jobb och se till att hålla uppe aktiviteten i byggsektorn.

Men en sammanhållen seniorpolitik får inte bara handla om vård och omsorg. Svensk politik förmedlar i dag i alltför stor utsträckning att människor som passerat 65 inte har något mer att bidra med till samhället. Det friska åldrandet, de äldre som en viktig resurs och ett välfungerande samspel mellan generationerna är viktiga beståndsdelar i Kristdemokraternas seniorpolitik. Därför vill vi både skapa fler möjligheter för äldre att arbeta längre upp i åren och förbättra pensionärernas ekonomi, genom att bland annat genomföra ytterligare skattesänkningar för pensionärer, utöka jobbskatteavdraget för den som fortsätter att jobba efter 69 års ålder och genom höjt tak i BTP. Att förbättra äldres ekonomi är också viktigt för att äldre som vill ska ha råd att flytta till nybyggda trygghetsboenden, och få igång flyttkedjor på bostadsmarknaden.

Kraftfulla reformer för att komma tillrätta med obalanserna på bostadsmarknaden behöver till. Framför allt behöver fler få möjlighet att äga sitt boende, istället för att fastna i den fattigdomsfälla som dyra nyproducerade hyresrätter eller dyra och osäkra andrahandslösningar riskerar att bli. Vi vill införa ett unikt system för ungas bosparande, se ansvarsfulla särlosningar för unga och förstagångsköpare som drabbas av dagens kreditrestriktioner, möjliggöra för ägande i utsatta områden som idag nästan enbart erbjuder hyresrätter, reformera tomträttssystemet, öka planläggningen av mark för småhus och förbättra bostadsbidraget så att fler familjer får möjlighet att bo i småhus.

Kristdemokraternas hälso- och sjukvårdspolitik tar sin utgångspunkt i varje människas absoluta och okränkbara värde. De som har störst behov ska också ges företräde till hälso- och sjukvården. När vi satt i regering prioriterade vi insatser för de mest utsatta patienterna genom stora satsningar på psykiatrin, cancervården och vården av kroniskt sjuka. Våra reformer vårdgarantin och kömiljarden bidrog till kortare väntetider och ökad kvalitet. Tack vare M/KD-budgeten är kömiljarden nu återinförd och stora satsningar på primärvård och cancervård genomförs.

Nu behöver den vårdskuld som byggts upp genom inställda operationer och vårdbesök under pandemin betas av. Det duger inte att vården på vissa håll i landet inte

räcker till, medan det på andra platser finns överkapacitet. Kristdemokraterna finner det orimligt att tillgång till behandling och sannolikhet för överlevnad av allvarliga sjukdomar skiljer drastiskt beroende på var i landet man bor. Coronakrisen har visat på de stora problem som skapas när 21 olika regioner ska hantera vården. Utifrån de 21 regionernas olika demografiska och ekonomiska förutsättningar är det osannolikt att de kan leverera en jämlik vård åt befolkningen. Staten bör därför ha huvudansvaret för sjukvården för att säkra en god, effektiv och jämlik sjukvård i hela landet. För oss är rätten till bra och jämlik vård viktigare än att värna dagens sätt att organisera vården. Längre köer och lägre förtroende för vården kräver också ordentliga strukturreformer och stora ekonomiska tillskott. Överbeläggningarna behöver minska och regionerna behöver skrota produktionstaken i sina vårdavtal och istället låta behövande få behandling där sådan finns att tillgå. En nationell vårdförmedling bör inrättas och upphandling av ledig kapacitet genomföras på nationell nivå. Vi avsätter resurser för att göra dessa reformer möjliga.

Ett stort samhällsproblem som vi behöver möta är den ofrivilliga ensamheten. Över en miljon svenskar säger sig sakna en nära vän, och allt fler begravningar sker helt utan ceremoni – utan en enda vän eller anhörig närvarande. Forskningen visar att barn som upplever ensamhet har större risk att bli underkända i skolan, och äldres ensamhet innebär större risk för demens, depression och fysisk inaktivitet, vilket medför ytterligare risk för diabetes, stroke och hjärt-kärlsjukdomar. Kristdemokraterna anser att det nu behövs krafttag för att säkerställa att politiken inte bidrar till ökad ensamhet, utan att all politik gemenskapssäkras. Det innebär bland annat att äldrepolitiken måste möta sociala behov, vården bör utveckla förskrivning av sociala aktiviteter som ett led i att motverka ensamhetens hälsokonsekvenser och civilsamhället behöver stärkas. Reformerna måste till som ger föräldrar mer tid med barnen under hela uppväxten och bostadsbyggande och stadsplanering bör utformas för att främja social gemenskap på samma sätt som miljömässig hållbarhet.

Kristdemokraterna förespråkar en hållbar flyktingpolitik som präglas av humanism och medmänsklighet, ett generöst bistånd som når fram och en politik som främjar handel och ökade möjligheter till rörlighet över gränserna. Vi står också inför stora utmaningar gällande miljö- och klimatpolitiken. Effekterna av den alltför snabba uppvärmningen av jorden slår hårdast mot den fattiga delen av jordens befolkning. De internationella överenskommelser som möter detta hot måste upprätthållas. Sverige bör vara ett föregångsland när det gäller miljö- och klimatpolitik genom effektiva miljöåtgärder såsom styrmedel för att minska klimat- och miljöpåverkan.

Tabell 3 sammanfattar Kristdemokraternas viktigaste reformer i budgetmotionen för 2021.

Tabell 3 Urval av Kristdemokraternas reformer budget 2021

Miljoner kronor

	2021	2022	2023
VÅRD			
Nationell vårdförmedling	2 000	2 000	2 000
Standardiserade vårdförlopp	200	200	200
Förlossningssatsning	1 500	1 500	1 000
Fond för idéburen vård	300		
ÄLDREOMSORG			
Mer medicinskt innehåll i äldreomsorgen	2 250	2 250	2 150

	2021	2022	2023
Förbättrade villkor och fortbildning för äldreomsorgspersonal	3 500	3 500	3 500
Investeringsstöd äldreboende	2 000	1 000	500
Kortade köer särskilt boende	500	500	500
Gemenskapsfrämjande innehåll äldreomsorgen	200	200	200
Digitalisering inom äldreomsorgen	240		
Äldresamtal	160	160	160
Äldrelyftet	20	20	20
Motverka äldres ensamhet	10	30	30
Pneumokockvaccin	45	35	25
RÄTTSVÄSENDE			
Polisstödsassistenter	250	250	250
Polislöner	250	250	250
Norska poliser	300	300	
Kvalificerade civila utredare	300	300	300
10 000 fler poliser			1 600
Säpo	100	100	100
Åklagarmyndigheten	100	100	100
Sveriges Domstolar	350	350	300
Kriminalvården	310	500	400
JOBB			
Bred skattesänkning för jobb och pension	14 500	15 000	15 400
Dubbla jobbskatteavdrag utsatta grupper	2 000	1 800	1 800
Extra förhöjt jobbskatteavdrag för 69+	1 500	1 500	
Jobbskatteavdrag för föräldrar		2 500	2 500
Höjd skiktgräns statlig inkomstskatt	2 300	2 350	2 400
Sänkta arbetsgivaravgifter efter pandemin	6 200	3 100	
CIVILSAMHÄLLE			
Inför fritidskort	850	850	850
Kompensation intäktsbortfall	500		
Borttagen reklamskatt ideella föreningar	60	60	30
Skattenedsättning funktionärer i ideella organisationer	95	95	95
Utökad skattereduktion för gåvor	40	40	40
SUMMA	42 930	40 840	36 700

4 Kommunernas stora utmaningar

Många av de samhällsproblem Sverige står inför behöver lösas ute i kommunerna och regionerna. Valfärden skapas ute i vården, omsorgen och skolorna. För att stärka valfärden behöver kommunsektorn därför resurser, men också verktyg för att korta köer, säkra kompetensförsörjning och bygga ett samhälle präglad av gemenskap.

Kristdemokraterna har drivit på för att kommunerna ska få mer resurser. I M/KD-budgeten avsattes 17,5 miljarder extra över tre år i generella medel. I februari 2020 drev

vi igenom ett utskottsinitiativ i finansutskottet för att snabbt tillskjuta 2,5 miljarder ytterligare, då kommunsektorn signalerat underskott på flera håll.

I samband med coronapandemin – med stora välfärdsbehov och samtidigt fallande skatteintäkter – har kommunsektorn tillskjutits stora resurser, vilket varit bra. Det har hindrat varsel och uppsägningar i kommunsektorn som skulle kunnat förvärra krisen. Även under kommande år får kommunsektorn betydande förstärkningar i generella medel – 22,5 miljarder kronor för 2021. Kristdemokraterna ställer sig bakom detta då det bidrar till att upprätthålla välfärdsinsatser och sysselsättning och bromsar kommunalskattehöjningar som slår mot låga inkomster och jobb. Samtidigt anser vi att mer behöver göras.

Vi vet till exempel att många kommuner möter en demografisk chock när de ställs inför att antalet personer över 80 år ökar med 36 procent under denna och nästa mandatperiod, samtidigt som de åldersgrupper som jobbar växer mycket långsammare. Till 2026 behövs 26 000 nya äldreboendeplatser och 200 000 personer behöver rekryteras till välfärden, utöver de 300 000 pensionsavgångar som måste ersättas. Därutöver har kommuner som tagit ett långt större ansvar än andra för flyktingar fått ökade kostnader.

Vi lägger därför mer resurser på vård och äldreomsorg än regeringen gör. För 2021 lägger vi drygt 4,4 miljarder kronor mer än regeringen på äldreomsorg och 1,8 miljarder kronor mer på vården.

5 Fler jobb och mer företagande

Hos varje människa finns ett behov av att få känna gemenskap med andra, ta eget ansvar och utvecklas som person. Att ha ett arbete eller annan meningsfull sysselsättning att gå till är därför av största vikt för varje enskild person. Arbetsmarknadspolitik handlar därmed om mycket mer än samhällsekonomisk effektivitet och de offentliga finanserna. Det handlar om förvaltarskap och om att se till att alla får en chans att utveckla sina förmågor. Vi vill ha ett samhälle som tar vara på människors möjligheter och inneboende förmåga. Människans värde sitter inte i hur mycket hon arbetar eller hur produktiv hon är, men arbetets betydelse för enskildas utveckling är mycket stort.

Arbetet har också en avgörande betydelse för möjligheten att bygga trygga familjer. Om man har ett arbete har man bättre förutsättningar både att bilda familj och att ge sina barn goda uppväxtvillkor. Detta betyder inte på något sätt att de som saknar arbete skulle vara sämre föräldrar, utan helt enkelt att möjligheterna att få livet att fungera blir betydligt enklare om man har ett arbete och en egen försörjning.

Kristdemokraterna vill att arbetsmarknadspolitiken ska ha full sysselsättning som det övergripande målet. Alla kan inte arbeta 100 procent av heltid, men alla ska ha möjlighet att arbeta 100 procent av sin förmåga. Allt annat är slöseri med mänskliga resurser.

I Sverige finns idag stora strukturella utmaningar, men också stora akuta problem till följd av coronakrisen. Situationen på arbetsmarknaden har förvärrats oerhört snabbt under året. Sysselsättningen minskade med 1,9 procent under andra kvartalet och arbetslösheten steg ca 3 procentenheter till 9,2 procent i juni. Mellan mars och augusti i år skrev ca 384 000 personer in sig som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen. Men även långsiktigt har Sverige problem med arbetsmarknaden; såväl antalet som andelen arbetslösa i utsatt ställning har ökat under lång tid, vilket resulterar i en kraftigt tudelad

arbetsmarknad. Medan det i den senaste högkonjunkturen har inneburit en god arbetsmarknadsutveckling för inrikes födda med god utbildning, har utvecklingen varit mycket svag för utsatta grupper på arbetsmarknaden, såsom utomeuropeiskt födda och personer utan fullständig gymnasieutbildning. I det senaste underlaget från Arbetsförmedlingen har andelen inskrivna arbetslösa med svag konkurrenskraft (tidigare ”utsatt ställning”) på arbetsmarknaden varit omkring 70–75 procent av samtliga inskrivna arbetslösa. Gruppen förväntas uppgå till nästan 300 000 personer under 2021. För dessa grupper är trösklarna in på svensk arbetsmarknad alltför höga, något som Finanspolitiska rådet, IMF och OECD länge påpekat.

I gruppen utrikes födda ser det särskilt bekymmersamt ut för kvinnorna. Arbetslösheten ligger på 20 procent och sysselsättningsgraden är, jämfört med inrikes födda kvinnor, på låga 62 procent, enligt Arbetsförmedlingen.

Andra grupper som också har det tufft på den svenska arbetsmarknaden är äldre och personer med funktionsnedsättning. Långtidsarbetslösa är också en grupp som befinner sig i en utsatt situation.

Antalet personer som varit arbetslösa i över 12 månader var 165 000 i augusti, vilket är en ökning med 16 procent jämfört med samma månad i fjol. För denna grupp behövs det också nya insatser för att ge dem möjlighet att komma tillbaka till arbetsmarknaden med riktiga jobb.

Följden av långvarigt utanförskap är ofta personliga och sociala problem. Arbete ger också den enskilde direkt möjlighet att få bättre ekonomi och påverka sin situation. Därför är det viktigt med en kraftfull politik för att bryta utanförskapet.

Med fler sysselsatta skapas också resurser som kan förstärka de offentliga finanserna och öka resurserna till välfärden. Genom att fler får arbete kan de offentliga resurserna användas på ett bättre sätt för att ge stöd till dem som är mest utsatta. Med andra ord är tillkomsten av nya jobb och fler i arbete den i särklass viktigaste fördelningspolitiska frågan.

Vi ser också ett stort behov av att förlänga arbetslivet. Alla ska inte i varje läge jobba fler timmar, men för att klara exempelvis demografiska utmaningar som framtidens pensioner och välfärdens finansiering, men även kompetensförsörjning, så behövs det att fler jobbar fler år och timmar över en livscykel. Vi diskuterar då oftast att förlänga arbetslivet i slutet. Det är bra, och Kristdemokraterna har flera reformer för detta. Men lika viktigt är att tidigarelägga inträdet, både för unga som saknar eftergymnasial utbildning och för dem som studerar på högskola eller universitet. Sveriges studenter tar examen i genomsnitt betydligt senare än studenter i andra OECD-länder.

Regeringen misslyckas med arbetslösheten

Den tidigare rödgröna regeringens mål var att Sverige skulle ha EU:s lägsta arbetslöshet år 2020. Regeringen valde att lämna det målet i fjol, men faktum kvarstår att regeringen misslyckades med målet att få ner arbetslösheten trots att man tidigare var i en lång högkonjunktur. Den svenska arbetsmarknaden var således i ett dåligt skick redan innan coronakrisen. Under 2014 låg Sverige på en tiondeplats i EU:s arbetslöshetsstatistik. 2018 låg Sverige på artonde plats. Sedan 2019 ligger Sverige på en tjugofjärde plats, enligt Eurostat. Det innebär att Sverige ligger fjärde sämst från botten vilket sett till årsbasis är den sämsta placeringen som Sverige haft sedan medlemskapets första år 1995, enligt Eurostat. Regeringen har alltså fört ner Sverige på allt sämre placeringar

jämfört med övriga länder i EU trots att den goda konjunkturen borde gett utrymme för strukturellt riktiga reformer för att sänka trösklarna in på arbetsmarknaden.

Men under den föregående mandatperioden lade regeringen istället budget efter budget med ett stort antal direkt jobbfientliga reformer, inte minst på skattesidan. Skattehöjningar användes närmast som ett universalverktyg för att komma tillrätta med och finansiera varje problem i samhället. Det offentliga åtagandet ökade därmed kraftigt. Det finns två stora problem med detta. Det första är att människors frihet minskar och möjligheten att själv välja hur man vill använda sina pengar försämras. Det andra är att kraftiga skattehöjningar på jobb och företagande får en negativ effekt på arbetskraftsdeltagandet och jobbskapande. Och med färre som arbetar blir det ännu svårare att över tid upprätthålla välfärden.

6 En arbetsmarknad där alla får plats

Kristdemokraternas väg är en annan. I vårt Sverige får fler chansen till en arbetsgemenskap och vårt mål är att alla ska kunna jobba 100 procent av sin förmåga. Men för att det ska bli möjligt krävs omfattande reformer för att vända utvecklingen och skapa en arbetsmarknad där alla får plats.

Tillbaka till jobbet

Ökad arbetslöshet under pandemin

Under 2020 har arbetslösheten ökat med ungefär två procentenheter som en effekt av smittspridning och olika åtgärder som vidtagits i Sverige och i omvärlden för att hindra smittspridning. Den tillkommande gruppen arbetslösa har delvis en annan profil än de som normalt är arbetslösa.

Tabell 4 Arbetslösa och i arbetsmarknadspolitiska program

	aug -19	aug -20	Ökning, antal	Ökning, procent
Samtliga	349 724	474 242	124 518	36 %
Födda i Sverige	147 821	225 266	77 445	52 %
18–24 år	48 163	72 356	24 193	50 %
Utomeuropeiskt födda	165 480	198 867	33 387	20 %

Sedan några år tillbaka har utomeuropeiskt födda personer nästan utgjort hälften av de arbetslösa men sedan våren 2020 är det inte så. Som framgår av tabell 4 ökade antalet arbetslösa med 36 procent mellan augusti 2019 och augusti i år. Bland svenskfödda var ökningen 52 procent och bland ungdomar 50 procent men bland utrikes födda ”bara” 20 procent.

Det är en stor grupp som blivit arbetslösa under pandemin som normalt inte löper lika stor risk att bli arbetslösa. Det handlar ofta om tillfälligt anställda inom restaurang, utbildning, personliga och kulturella tjänster och tillverkning/utvinning.

Mellan augusti i år och augusti 2019 minskade antalet tidsbegränsat anställda (SCB, AKU) med hela 106 000 personer. En av orsakerna till det är regeringens utformning av reglerna för permitteringsstöd så att företag var tvungna att säga upp tillfälligt anställda

för att kunna ta del av permitteringsstödet för fast anställda. Minskningen motsvarar nästan hela ökningen i antalet arbetslösa i Arbetsförmedlingens statistik.

Enligt Konjunkturinstitutet ligger fortfarande tjänstesektorn och tillverkningssektorn mer än 15 procent under sin normala omsättning. Andelen företag inom handeln som svarar att de har ett omsättningstapp har ökat något de senaste veckorna. Det är i dessa sektorer en återhämtning förhoppningsvis kommer att ske.

För att stimulera arbetsmarknaden har regeringen valt att föreslå sänkta arbetsgivaravgifter för unga från april nästa år. Kristdemokraterna anser dels att förslaget träder ikraft för sent, dels att det bara träffar en mindre del av de arbetslösa, uppskattningsvis drygt 10 procent, samt att stödnivån är för liten för att vara en skarp efterfrågestimulans som kan få fler arbetslösa i jobb. Därutöver träffar regeringens förslag framförallt de som redan har jobb i ett läge när insatser borde riktas mot att få tillbaka en grupp människor i jobb.

Tillbaka till jobbet!

För att stimulera till anställningar föreslår Kristdemokraterna istället ett tillfälligt stöd till alla företag och offentlig sektor som nyanställer personer som var arbetslösa den 18 september och varit arbetslösa 1–6 månader under det senaste halvåret. Stödet ska uppgå till motsvarande 100 procent av arbetsgivaravgifterna för den anställde upp till ett lönetak om 30 000 kr i månaden.

Likaså ska arbetsgivare som tar tillbaka permitterad personal under 2020 inte betala arbetsgivaravgift för dessa lönekostnader under resterande del av 2020.

Mellan mars och augusti i år skrev ca 384 000 personer in sig som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen. Myndighetens prognos över arbetslösheten pekar på att antalet arbetslösa kommer uppgå till omkring 580 000 personer under 2021.

Situationen på arbetsmarknaden kommer vara tuff, samtidigt som den svenska ekonomin förväntas börja växa igen från låga nivåer. För företagen handlar det därför om att våga börja anställa igen, efter ett halvår av stor osäkerhet.

Det finns starka skäl för att försöka underlätta återväxten av nya jobb. Dels skapas grogrunden för en positiv tillväxtspiral där anställningar föder ekonomisk aktivitet och fler anställningar, dels ökar risken för långtidsarbetslöshet redan efter 3–4 månader utanför arbetsmarknaden. I det skedet befinner sig många som blivit arbetslösa under 2020.

Kan företagen tidigarelägga anställningsplanerna är mycket vunnet. Därför behövs en politik som stöttar den breda ekonomin genom att göra det billigare – och därmed enklare – att anställa en till.

För närvarande finns ”växa-stödet” som enmansföretag får när de anställer sina första medarbetare. Stödet innebär att företagaren endast betalar ålderspensionsavgiften (10,21 %) av den totala arbetsgivaravgiften upp till en lön på 25 000 kr i månaden. Men enmansföretagare är ofta ensamma av naturliga skäl – som att merparten är egna konsulter – vilket gör att antalet nyanställningar inte kan väntas vara så betydande. De senaste två åren har endast 2,1 procent av enmansföretagarna använt sig av stödet.

Regeringen föreslår en mindre utvidgning av detta stöd, men det kan inte förväntas förändra bilden i särskilt stor utsträckning.

Därför behövs ett betydligt bredare och större stöd i den innevarande krisen så att fler anställningar kan tidigareläggas eller uppstå.

Kristdemokraterna föreslår därför

- Den som anställer någon som var arbetslös den 15 september och som varit arbetslös 1 till 6 månader erhåller stöd.
- Stödperioden är 1 oktober 2020 till 30 juni 2022 och stödet gäller alla anställningar från och med 18 september 2020. Så snart lagstiftning är på plats kommer subventionen betalas ut retroaktivt.
- Stödet ska under dessa tolv månader uppgå till hela arbetsgivaravgiften på 31,42 procent.
- Lönetaket ska vara 30 000 kr för att fler – och mer seniora – anställningar ska omfattas än som idag omfattas av regeringens växa-stöd.
- Kostnaden beräknas till 6,2 miljarder kr om förslaget leder till 86 000 fler anställda.
- Stödet kan högst betalas ut för fem nyanställda medarbetare eller motsvarande fem procent av nuvarande antal medarbetare.
- För att erhålla stöd måste personalstyrkan netto öka med minst samma antal som de medarbetare som man erhåller stöd för.

Stimulans att avbryta korttidspermittering och återföra personal i arbete

- Arbetsgivare som helt avbryter pågående korttidspermittering och återinsätter anställda i tidigare arbete ska inte betala arbetsgivaravgifter under resterande del av 2020.
- För en anställd med 32 700 kr i månadslön handlar det om ett stöd som uppgår till 10 274 kr. Kristdemokraterna bedömer att det medför en lägre kostnad än den genomsnittliga kostnaden staten har för permitterade.

Under 2020 har kommissionen infört ett tillfälligt ramverk som innebär tydliga lättnader i statsstödsregelverket mot bakgrund av de kraftiga ekonomiska påfrestningar unionen har drabbats av till följd av covid-19-utbrottet. Kristdemokraterna bedömer därför att detta är förenligt med statsstödsreglerna under 2020.

Sänkta skatter för människor som får jobb

Den tudelade arbetsmarknaden där flera grupper av olika skäl har större problem att nå arbetsmarknaden gör att Kristdemokraterna särskilt vill uppmuntra dem att söka jobb. Därför föreslås dubbelt jobbskatteavdrag för personer som är upp till 23 år och har subventionerad anställning, långtidsarbetslösa, nyanlända och för personer som tar sin akademiska examen innan de fyller 25 år. Dessa skattesänkningar beskrivs närmare i avsnitt 6.1 Skattelättnader för fler i arbete.

För många som befinner sig långt ifrån arbetsmarknaden är den ekonomiska vinsten av att ta ett arbete alltför låg. När skatten och jobbresorna har betalats och de inkomstrelaterade bidragen eller ersättningarna har minskats är det inte säkert att man har mer pengar kvar i plånboken jämfört med tidigare. Detta gäller inte minst om det är en deltidstjänst som man först blir erbjuden.

I samband med att arbetslösheten har ökat under pandemin så finns också risken att personer som står längre ifrån arbetsmarknaden hamnar längre bak i ”jobbkön”, med risk för mycket långa arbetslöshetsperioder och också risk att personer helt lämnar arbetskraften. Det är därför viktigt att fortsätta med både utbildningsinsatser, matchning

och subventionerade anställningar, men också att öka lönsamheten i och drivkrafterna till att arbeta för att hålla uppe sökaktivitet och framväxten av nya jobb.

Personer som varit borta länge från arbetsmarknaden kan idag få nystartsjobb där arbetsgivaren får borttagen arbetsgivaravgift. På motsvarande sätt vill vi att personer som kommer från långvarig arbetslöshet eller sjukskrivning också ska kunna få dubbelt jobbskatteavdrag under en tid baserat på hur länge man varit frånvarande från arbetsmarknaden: Tiden med skattenedsättning ökar med längden på frånvaron från arbetsmarknaden, precis som nystartsjobben fungerar när det gäller arbetsgivaravgifter.

För varje månads arbetslöshet över ett år så får den enskilde två månader med dubbelt jobbskatteavdrag. Har man varit arbetslös i 18 månader får man ett år med dubbelt jobbskatteavdrag, och har man varit arbetslös i två år så får man två år med förhöjt jobbskatteavdrag. Tillsammans med nystartsjobbets nedsatta arbetsgivaravgift för den som varit frånvarande från arbetsmarknaden underlättar vi för personer att ta steget från ett långvarigt utanförskap till arbete.

Det dubbla jobbskatteavdraget bör också ges till alla unga upp till 23 år som omfattas av arbetsmarknadspolitiska åtgärder och för nyanlända under de första fem åren i Sverige. Det innebär att de grupper som kan komma ifråga för etableringsjobb eller nystartsjobb skulle få en kraftig skattelättnad som gör det lönsamt att ta ett arbete också till något lägre lön. Den stora tudelningen på arbetsmarknaden, där en majoritet av de arbetssökande i utsatt ställning utgörs av utomeuropeiskt födda med högst förgymnasial utbildning, pekar på behovet av insatser för att dessa människor inte ska fastna i utanförskap. Att ha en arbetsgemenskap är viktigt för integration och egenförsörjning. Med reformer ökar möjligheterna för fler arbetstillfällen för arbetskraft med något lägre kvalifikationer att växa fram.

Det dubbla jobbskatteavdraget för unga, nyanlända och de som kommer tillbaka från arbetslöshet eller sjukskrivning ges fullt ut upp till arbetsinkomster på 18 000 kronor och trappas sedan successivt av för månadsinkomster upp till 26 000 kronor. För inkomster över 26 000 kronor ges ordinarie jobbskatteavdrag.

Vi vet av erfarenhet att skattelättnader för den enskilde i kombination med nedsatt arbetsgivaravgift kan vara effektivt – som i fallet med dubbelt jobbskatteavdrag för de över 65 i kombination med lägre arbetsgivaravgifter. Kristdemokraterna föreslår därför att det förhöjda jobbskatteavdraget höjs från 69 års ålder med 56 procent vilket innebär att en arbetande 69-åring tjänar 973 kr mer efter skatt vid en genomsnittlig inkomst.

Snabbare genomströmning och tidigare etablering genom examensbonus

Att få in en fot på arbetsmarknaden är helt avgörande för möjligheten att bygga upp ett fungerande liv som vuxen. Utan arbete är det svårt att ordna med ett eget boende, att bygga upp en stabil privatekonomi och att bilda familj. Känslan av delaktighet och gemenskap samt det ansvar som ett arbete för med sig är också mycket viktig för ungas personliga utveckling. Att som ung etablera sig på arbetsmarknaden tar dock allt längre tid. Etableringsåldern har ökat från 21 till 29 år sedan 1990. Det beror till viss del på att fler väljer att läsa vidare på universitet och högskola, vilket också ofta krävs av fler på en alltmer avancerad arbetsmarknad.

Men jämfört med OECD-länderna i övrigt tar svenska studenter ut examen sent. Om man skulle kunna tidigarelägga den genomsnittliga examensåldern med ett eller ett par år skulle stora vinster göras för den enskilde, som skulle få högre livsinkomst och

pension – men också för samhället i stort som skulle få större avkastning på utbildningen. För att de som studerar ska stimuleras att ta sin examen och snabbt komma i arbete är Kristdemokraternas förslag därför att en examensbonus inrättas i form av ett fördubblat jobbskatteavdrag för de som tar en akademisk examen före sin 25-årsdag. Den extra skattelättnaden gäller då i två år efter examen.

Effektivisera arbetsmarknadspolitiken

Det är svårt att överblicka den djungel av arbetsmarknadsstöd som företagare och arbetslösa har att lära sig och förhålla sig till. Det finns nystartsjobb, jobb- och utvecklingsgaranti, trygghetsanställningar, offentligt skyddat arbete, introduktionsjobb, extratjänster och nu även etableringsjobb.

Olika stöd och anställningsformer med olika villkor, utformning och tidsgränser har lagts till de gamla stöden och skapat en för arbetsgivarna, de arbetslösa och i viss mån även för arbetsförmedlarna svår genomtränglig struktur. En driftig företagare som lever för sin affärsidé har inte möjlighet att sätta sig in i alla stödformer och har inte tid att ta reda på hur han eller hon ska bete sig för att företaget ska kunna ta del av ett stöd enligt en viss stödform eller vilka krav den anställde i så fall måste uppfylla. Däremot förekommer att företag specialiserar sig på att använda stöden och maximera sin lönsamhet med hjälp av statliga arbetsmarknadsåtgärder. Det snedvrider konkurrensen och tränger undan osubventionerade jobb. Syftet med stöden är gott. Men resultaten är i många fall undermåliga. En konsekvens har blivit att Arbetsförmedlingen administrerar arbetslöshet snarare än att förmedla jobb.

Tillsammans med Moderaterna tog vi ett steg i att effektivisera och smalna av arbetsmarknadsåtgärderna i den gemensamma budgetreservation som röstades igenom i riksdagen 2019. Vi lade ner de moderna beredskapsjobben som regeringen sjösatt och riktade om de generellt kostsamma extratjänsterna till att bara gälla långtidsarbetslösa, en grupp som behöver ett särskilt stöd och som är svår att nå med andra åtgärder. Vi effektiviserade också förberedande utbildningar och arbetsmarknadsutbildningen samt lade ner utbildningskontrakten. Kristdemokraterna gör nu fler åtgärder för att effektivisera och förbättra arbetsmarknadsåtgärderna.

Fler och bättre nystartsjobb

Kristdemokraterna anser att nystartsjobben är en viktig åtgärd för människor som står långt ifrån arbetsmarknaden. Enligt regeringens egen jämförelse mellan olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder är nystartsjobben den åtgärd som leder till flest reguljära jobb, med en övergång till arbete för 30 procent av deltagarna. Samma siffra för regeringens egna reform extratjänster är 5 procent. För arbetsgivaren ger nystartsjobbet en väsentligt lägre kostnad för att anställa, och för staten är styckkostnaden hälften så stor som för regeringens extratjänster. Den förra rödgröna regeringen försämrade villkoren i nystartsjobben, genom att både sänka lönetaket och göra det mindre förmånligt för arbetsgivaren. Kristdemokraterna föreslår i sin budgetmotion för 2021 att lönetaket i nystartsjobben höjs från dagens 20 000 kr till 21 000 kr. Detta kostar 200 miljoner kr per år och gör att nystartsjobben kan användas något bredare.

Givet de goda resultaten av nystartsjobb anser vi också att åtgärden bör användas i högre utsträckning. Därför gör Kristdemokraterna omläggningar av de arbetsmarknads-

politiska åtgärder som Arbetsförmedlingen har att välja mellan och tillför därför medel för fler nystartsjobb. Regeringen gör istället besparingar på anslaget och tillför mer till extratjänsterna. Vi lägger 500 miljoner kr per år i tillskott. Båda satsningarna regleras under anslag 1:13.

Tillfälligt handledarstöd för fler i arbete

Krisen har också fått tydliga effekter på de utsatta grupper på arbetsmarknaden som behöver mest stöd. Långtidsarbetslösheten har ökat kraftigt och enligt Arbetsförmedlingens prognoser kommer personer i utsatt ställning på arbetsmarknaden att uppgå till nära 300 000 personer under 2021. Samma personer har stor risk att fastna i försörjningsstöd och utanförskap. Samtidigt vittnar Arbetsförmedlingen om att företagen nu blivit obenäga att anställa och anordna plats för subventionerade anställningar och andra arbetsmarknadsåtgärder, så som de viktiga nystartsjobben. Dessa hade i augusti i år minskat med 25 procent till antalet.

Nystartsjobb är subventionerade anställningar för nyanlända och de som varit arbetslösa länge. Subventionen består av ett utbetalt belopp som uppgår till lägst en arbetsgivaravgift. Stödet kan som mest ge 2,5 gånger arbetsgivaravgiften.

Problemet med denna arbetsmarknadsåtgärd och andra liknande är att de ofta kräver formella eller informella handledare som kan bistå den anställda. Och till följd av de ekonomiska problem företagen har tillsammans med omställningsbehov i pandemins spår, fokuseras verksamheten på de mest kritiska funktionerna. Då finns det sällan tid eller pengar att avvara resurser till att ta in personer som behöver lära sig jobbet.

Idag ges inget handledarstöd till företag som anställer via nystartsjobb, vilket finns för exempelvis extratjänster. Samtidigt är det mycket viktigt att få igång dessa subventionerade anställningar.

Samma sak gäller för arbetspraktik. Arbetspraktiken innebär att den arbets sökande provar på att arbeta på en arbetsplats för att få yrkesorientering, yrkespraktik eller arbetslivserfarenhet eller för att behålla och stärka sin yrkeskompetens.

Åtgärden har lyfts fram av både Arbetsförmedlingen och Omstartskommissionen som viktig för att få tillbaka människor i arbete. Men arbetspraktik kräver handledare och företagen får ingen ersättning för detta.

För att tillfälligt underlätta denna typ av arbetsmarknadsåtgärder anser Kristdemokraterna att det bör införas ett tillfälligt handledarstöd under 2021, och med retroaktivitet från 1 oktober, som ger de företag som anställer en person med nystartsjobb eller anordnar arbetspraktik 500 kr per dag. Det gör det billigare för företag att avvara resurser för handledning och ökar samtidigt den sammantagna subventionsgraden tillfälligt. För detta sätter Kristdemokraterna av 71 miljoner kr 2021, vilket bedöms ge 1 000 nya platser.

Vi vill också skärpa Arbetsförmedlingens uppsökande uppdrag i förhållande till företag och andra arbetsgivare. Arbetsförmedlingen bör öka sina ansträngningar att aktivt peka på möjligheterna och praktiskt underlätta ansökan och matchning gällande subventionerade anställningar. Det är särskilt viktigt i krisen och kan motverka minskningen av arbetsplatsförlagda insatser.

Inträdesjobb och etableringsjobb

För att förbättra integrationen och ungas möjligheter och se till att fler kan gå från bidrag till arbete har Kristdemokraterna tillsammans med de tidigare allianspartierna en förenklad anställningsform – inträdesjobb – som skulle införas för nyanlända och unga upp till 23 år utan gymnasieexamen. Lönen skulle uppgå till 70 procent av den rådande kollektivavtalade ingångslönen i branschen, upp till ett tak om 21 000 kronor i bruttolön per månad. 30 procent av arbetstiden anses gå till att lära sig arbetet på jobbet eller utbildning.

Parterna på svensk arbetsmarknad kom överens om sin arbetsmarknadsreform: etableringsjobb. Regeringen och dess samarbetspartier valde att stödja parternas förslag och den nya lagen och lagändringar som möjliggör för etableringsjobben började gälla 1 oktober 2020.

Etableringsjobben innebär en lägre lönekostnad för företagen genom borttagen arbetsgivaravgift och en lägre lönesumma som staten sedan täcker upp för den anställde. Målgruppen för denna åtgärd är nyanlända och långtidsarbetslösa.

Kristdemokraterna hade i regeringsställning föredragit inträdesjobben men anser samtidigt att etableringsjobben bör välkomnas som ett av parterna framtaget förslag, om det är en arbetsmarknadspolitisk åtgärd som kan få effekt.

Men vi kommer noggrant följa resultaten av anställningsformen. Etableringsjobben innebär en helt ny modell för att stimulera anställningar, där individen får en kombination av lön från arbetsgivaren och ersättning från staten. Det skiljer sig från befintliga subventionerade anställningar på så sätt att staten betalar subventionen direkt till individen. Det är fundamentalt att ett system som är utformat på det viset inte leder till fusk och missbruk. Därför bör etableringsjobben kontinuerligt granskas för att säkerställa att det är en effektiv åtgärd och för att det inte sker missbruk av systemet.

Avveckla introduktionsjobben

Den förra regeringen slog samman instegsjobb, särskilt anställningsstöd, förstärkt särskilt anställningsstöd och traineejobben och istället skapades insatsen introduktionsjobb. Kristdemokraterna anser att introduktionsjobben bör avvecklas. Under 2019 ledde introduktionsjobben till ett reguljärt arbete för endast 7 procent av deltagarna, enligt regeringens budgetproposition.

Personer som idag omfattas av dessa åtgärder bör ha goda chanser att få nystartsjobb eller kommande etableringsjobb eller bli en del av reguljär arbetsmarknad till följd av Kristdemokraternas övriga ekonomiska politik. En andel av personerna kan alltså antas få reguljära jobb eftersom undanträngningseffekten enligt studier är hög i flera program. Kristdemokraterna tillför även medel till arbetsintegrerande sociala företag.

Kristdemokraterna räknar därutöver med att vissa deltagare i anställningsstöd kommer att hamna i någon form av ersättningssystem för en tid, vilket finansieras i vår budget. Förändringen av introduktionsjobb innebär en besparing på 1,15 miljarder kr per år, anslag 1:2. Följdändringar sker genom ökat antal nystartsjobb under anslag 1:12, ökat aktivitetsstöd under anslag 1:2 och arbetsintegrerande sociala företag under nytt anslag.

Effektivisera extratjänsterna

Extratjänsterna kom till efter valet 2014 och är den rödgröna regeringens åtgärd för att få nyanlända och långtidsarbetslösa i arbete. Extratjänsterna är subventionerade till 100 procent, ger handledarstöd på 3 000 kr och har gett en bonus till de kommuner som uppfyllt en viss kvot av anställda. Regeringen utvidgade senare regelverket för extratjänster så att kulturell verksamhet, ideella idrottsföreningar samt trossamfund och ideella föreningar för arbete med social hjälpverksamhet eller omsorg om barn och ungdomar nu också omfattas. När regeringen sjösatte reformen gjordes också försämringar av nystartsjobben vilket har inneburit att nystartsjobben minskat kraftigt samtidigt som extratjänsterna ökat lika kraftigt. Det har således funnits en stor undanträngning av nystartsjobb, som delvis är en direkt politisk prioritering. Extratjänsterna är dock dubbelt så dyra i snitt. Erfarenheter från tidigare program visar att tillfälliga platser på det sätt som extratjänsterna är uppbyggda har särskilt stora undanträngningseffekter, eftersom det finns en möjlighet att temporärt ersätta vikarier med personal från dessa program. Det finns tecken på att detta också är fallet gällande extratjänsterna: Hela 60 procent av de med extratjänst har gymnasial eller eftergymnasial utbildning. Fler än var fjärde extratjänst har gått till någon med eftergymnasial utbildning, enligt siffror från Arbetsförmedlingen.

Genom att fokusera extratjänsterna kan dock en del problem med anställningsformen hanteras. I KD/M-budgeten gjordes en neddragning av anslaget till extratjänsterna. Vi menar att extratjänsterna ska fokuseras på enbart långtidsarbetslösa, eftersom dessa har det särskilt svårt att ta sig in på arbetsmarknaden, samtidigt som de sociala kostnaderna ökar kraftigt med lång tid i arbetslöshet. Denna arbetslöshet har också ökat mycket kraftigt under coronapandemin. Det finns därför särskilda skäl för denna typ av kraftigt subventionerad anställningsform. Kristdemokraterna anser dock att anslaget till extratjänster bör hållas på en lägre nivå, eftersom vi samtidigt för en politik för fler i nystartsjobb och reguljärt arbete. Därför avvisar vi de tillskott som regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2021. Det innebär en besparing på anslag 1:3 på 652 miljoner kr, tillsammans med nej till utbyggnad av introduktionsjobb. Som en följd effekt av detta antas fler hamna i andra åtgärder, vilket gör att vi återför den neddragning regeringen gör på anslag 1:2, 152 miljoner kr 2021.

Förlängt etableringsprogram

Nyanlända bereds plats i etableringsprogrammet när de fått tillfälligt eller permanent uppehållstillstånd. Programmet är på max två år och omfattar utbildning i svenska (sfi), samhällsorientering samt förberedande insatser. Programmet är frivilligt, men en stor andel av de nyanlända är inskrivna på programmet, delvis för att ett deltagande berättigar till etableringsersättning. Den som bedöms behöva utbildning kan anvisas till detta genom den så kallade utbildningsplikten i programmet och den som inte deltar kan då få sin etableringsersättning indragen. Men efter programmets två år är det bara drygt en tredjedel av de nyanlända som går vidare till reguljärt eller subventionerat arbete eller reguljär utbildning. De flesta har således inte kommit tillräckligt långt i sin integrering för att få ett arbete eller ha språkkunskaper nog för att gå en reguljär utbildning. Detta gäller särskilt utrikes födda kvinnor.

Efter denna period kan den nyanlända gå vidare i Arbetsförmedlingens jobb- och utvecklingsgaranti som är längst 450 dagar. Den som ändå inte har egen försörjning

eller är berättigad till andra ekonomiska stöd efter tiden i jobb- och utvecklingsgarantin hamnar i försörjningsstöd hos kommunen.

Givet att en liten andel av de som går etableringsprogrammet går vidare i arbete eller utbildning så framstår det som att programmet inte uppfyller behoven. Två år är en relativt kort tid i ett nytt land och jämfört med våra grannländer finns ingen flexibilitet i programlängden. Danmark och Norge har nyligen infört en mer flexibel längd på sina program. I Norge kan programmet pågå två till tre år beroende på behov och i Danmark ett till fem år. Arbetsförmedlingen har särskilt pekat ut det korta etableringsprogrammet som ett problem för kvinnor, eftersom dessa generellt har lägre utbildningsnivå och står längre ifrån arbetsmarknaden.

Med ett flexibelt etableringsprogram skulle de nyanlända som fortfarande efter två år bedöms behöva insatser kunna få förlängt program och med det också tvingas fortsätta sin utbildning för att bli anställningsbara i ett antal år till. Med ett förlängt program kan också utbildningen fortsätta inom samma struktur, något som kan ge en bättre kontroll över den nyanländas fortsatta process.

Betydelsen av att delta och tillgodogöra sig kunskapen inom etableringsprogrammet ökar också till följd av den här motionens förslag om att ett språk- och samhällsorienterande test bör införas för permanent uppehållstillstånd. Därmed ökar fokus på kunskapsinläringen i programmet, vilket i sig – samtidigt – kan korta etableringsprocessen.

För kommunerna innebär detta också en avlastning, eftersom statens ansvar förlängs för den grupp som inte är matchningsbar. Dessutom underlättar ett statligt ansvar då personerna kan matchas mot utbildningar och arbete i hela landet, och inte bara i den nuvarande kommunen.

En stor andel av de nyanlända skriver in sig i etableringsprogrammet, även om siffrorna varierar mycket. Försiktigt räknat är det tre procent av de kommunmottagna som varje år inte skriver in sig i etableringen. I procent kan det framstå som lite, men i antal personer innebär det dock 7–8 000 nyanlända som hamnat helt utanför etableringsinsatserna för perioden 2016–2019. Sedan lämnar 2–4 procentenheter fler innan sex månader in i etableringsprogrammet. Den första tiden i etableringsprogrammet bör vara obligatorisk. Denna del i programmet är till stor del tillägnad svenskundervisning och samhällsorientering och är av särskild vikt för en första introduktion till Sverige.

Kostnaderna för ett förlängt etableringsprogram är svåra att uppskatta eftersom dagens kostnader för de olika insatserna inte särredovisas. Kristdemokraterna avsätter 1 miljard kr 2023 då effekterna av det förlängda programmet bedöms inträffa.

Reformera Arbetsförmedlingen

Varje arbetsförmedlare förmedlar i genomsnitt 10 jobb på ett år – mindre än ett jobb i månaden. Detta har dragit ned förtroendet för myndigheten. Arbetsgivarna är kritiska och negativa i bedömningen av myndigheten. Svenskt Näringsliv har visat att en majoritet av företagen inte använder Arbetsförmedlingen i samband med rekryteringar, och att av de företag som använder Arbetsförmedlingen ger 38 procent ett mycket dåligt betyg. Enligt Kantar Sifos undersökning av svenskarnas förtroende för olika myndigheter har Arbetsförmedlingen hamnat i botten. I 2017 års undersökning uppgav 12 procent att de har mycket eller ganska stort förtroende för Arbetsförmedlingen. Det är sämst av alla undersökta myndigheter.

Arbetsförmedlingen misslyckas inte bara med matchning utan också med sitt viktiga uppdrag att se till att den arbetslöse är aktiv i sitt jobbsökande och får rätt insatser.

Kombinationen av myndighetsutövning och egen förmedlingsverksamhet fungerar allt sämre. Dessutom är det svenska systemet kostsamt. Det är uppenbart att vi står vid vägs ände och att de nuvarande strukturerna för arbetsförmedling inte är anpassade efter dagens arbetsmarknad eller de problem som vi står inför.

En bättre fungerande arbetsförmedling är viktig för att förbättra sysselsättningen och matcha de som främst står längst ifrån arbetsmarknaden med jobb. Därför vill vi lägga ned Arbetsförmedlingen i dess nuvarande form. Omfattande internationell erfarenhet talar för mer decentraliserade och flexibla strukturer för arbetsförmedling och matchning. En arbetsförmedlingsreform behövs och den nya modellen måste i grunden utgå från såväl de arbetssökandes som arbetsmarknadens behov.

Regeringen och dess samarbetspartier påbörjade en reformering av Arbetsförmedlingen under 2019. Som ovan anförts, har Kristdemokraterna velat reformera den ineffektiva och kostsamma myndighet som under många år misslyckats med sitt grunduppdrag. Därför har vår grundinställning hela tiden varit att en förbättrad svensk arbetsmarknadspolitik kräver en reformerad arbetsförmedling där fristående aktörer tillåts delta för att matcha arbetslösa till jobb. Samtidigt måste man inse att en reformering måste genomföras välutrett och genomarbetat, samt med hänsyn till arbetsmarknadsläget.

I oktober 2019 kom larmrapporter om hur reformeringen fungerade i praktiken. Det visade på att processen hade sjösatts utan vidare precision eller eftertanke. När sedan Arbetsförmedlingens egen analys av vissa grundläggande förutsättningar kom för reformeringen, framgick en del problem. Att det nya systemet enbart skulle luta sig mot LOV som upphandlingsform (lagen om valfrihet) samt avsaknaden av en kontrollmekanism var för Kristdemokraterna drivande skäl till varför reformeringen behövde göras om i sina direktiv. Efter påtryckningar från Kristdemokraterna, Moderaterna och den övriga oppositionen gav regeringen med sig och sköt på reformeringen ett år. Upphandlingsformen ändrades också till att inte enbart vara LOV-baserad.

Arbetsförmedlingens förvaltningsanslag

Processen för att reformera Arbetsförmedlingen ska fortsätta. Regeringen har skjutit till medel till Arbetsförmedlingen för perioden 2021–2023 för hantering av fler arbetslösa. Anslaget ökas med 740 miljoner kr 2021, 300 miljoner kr 2022 och 50 miljoner kr 2023. Kristdemokraterna gör en delvis annan bedömning än regeringen och håller en lägre anslagsnivå för perioden. Dels har den ekonomiska återhämtningen varit något starkare än de bedömningar som gjordes under sommaren.

Arbetslöshetstalen har nedreviderats och tillväxttakten har uppreviderats fortlöpande under sommaren och hösten. Dels för Kristdemokraterna en annan ekonomisk politik än regeringen, vilket vi också bedömer ger ett positivt utfall på arbetsmarknaden. Kristdemokraterna föreslår en rad åtgärder inom detta utgiftsområde och på skatteområdet som förväntas leda till fler jobb och högre tillväxt. Därför minskar vi också anslaget till Arbetsförmedlingen visavi regeringen. Anslag 1:1 minskas med totalt 290 under 2021, 275 för 2022 och 575 miljoner kronor 2023, varav 240, 150 och 50 miljoner kr är hänförligt till minskat antal arbetslösa. Resterande anslagsförändring hänförs till en lägre anslagsbana för regeringens satsning på intensivår för nyanlända och ett generellt minskat förvaltningsanslag.

Effektivisera arbetsmarknadsutbildning i AF:s regi

Arbetsförmedlingen ska arbeta med att förmedla jobb, inte främst administrera arbetslöshet. Myndigheten har visat sig inte lämpad att utbilda arbetslösa till att bli mer gångbara på arbetsmarknaden. Resultaten för utbildningarna hos Arbetsförmedlingen har varit undermåliga, även om det under vissa perioder varit bättre resultat.

En arbetsmarknadsutbildning hos Arbetsförmedlingen kan till och med verka kontraproduktivt för chansen att få jobb. När en arbetssökande ska redovisa sina meriter för en möjlig arbetsgivare understryker en arbetsmarknadsutbildning att personen i fråga varit arbetslös en längre tid.

Riksrevisionen utvärderade personer som varslades vid Volvo under åren 2008–2009 och då erbjöds omskolning. Granskningen visade att etableringen mot arbetsmarknaden försenades för de som gick arbetsmarknadsutbildningar jämfört med de som avstått.

Riksrevisionen har i senare granskningar av Arbetsförmedlingens arbetsmarknadsutbildningar (RiR 2015:22) kunnat konstatera att en stark fokusering på personer som står långt ifrån arbetsmarknaden skapar incitament att anordna utbildningar som inte nödvändigtvis avser att tillmötesgå en brist på arbetsmarknaden.

Vidare konstaterar Riksrevisionen att Arbetsförmedlingen genom sitt eget analysarbete har funnit att det görs anvisningar där arbetsförmedlaren från början kan förmoda att deltagaren inte kommer att kunna tillgodogöra sig utbildningen.

Arbetsförmedlingen har förbättrat sin hantering av arbetsmarknadsutbildningarna och enligt vissa nyare utredningar har 10–11 procentenheter fler fått jobb efter en genomgången arbetsmarknadsutbildning jämfört med de som inte gått någon. Kristdemokraterna anser dock att arbetsmarknadsutbildningen är för ineffektiv i sin nuvarande form och att utbildning inom yrkesvux normalt är bättre. I nuvarande exceptionella läge kan vi dock se att arbetsmarknadsutbildningarna kan spela en begränsad men viktig roll. Regeringen tillför 772 miljoner kr i budgetpropositionen för 2021 till arbetsmarknadsutbildningen. Kristdemokraterna minskar det tillskottet med 372 miljoner kr för 2021 och 200 miljoner kr per år 2022–2023, under anslag 1:3.

Fler platser i yrkesvux – sfi med yrkesutbildning

Utrikes födda som kommer från lägre utbildningsbakgrund har ofta haft ett praktiskt arbete i hemlandet och har erfarenheter som kan komma väl till pass i en rad bristyrken i Sverige. För att matcha denna grupp krävs utbildningsinsatser i såväl språk som yrkesutbildning i ett tidigt skede i etableringen. Yrkesvux är en mycket framgångsrik utbildningsform, medan språkutbildningen genom sfi inte uppvisar samma goda resultat.

Ett skäl till det kan vara att sfi-utbildningen i huvudsak organiseras så att personen först lär sig enbart svenska under flera år och därefter kan börja på en reguljär utbildning. Det gör målet om ett arbete mer avlägset och motivationen riskerar att sjunka.

Sfi med yrkesutbildning innehåller sfi-kurser och kurser på gymnasial nivå. En del av utbildningstiden är dessutom praktik inom de yrken som studieanordnaren erbjuder och det ger ofta goda chanser till arbete efter avklarad utbildning. Sfi-kurserna ger kunskap i det svenska språket men är också delvis anpassade för yrkesvalet och arbetsmarknadens krav, i syfte att ge en så relevant kunskap som möjligt i svenska. Utbildningen kan också skapa ett bättre sammanhang och motivation för eleverna att lära sig svenska när målet med utbildningen blir en yrkeskunskap och det finns en tydlig väg till egen försörjning.

Behoven är stora. Mellan 2012 och 2018 växte antalet elever som gick sfi med 47 procent, från drygt 142 000 elever till 209 000. För att kunna erbjuda fler denna typ av utbildning har samverkan mellan kommunerna stärkts de senaste åren, genom bl.a. en överenskommelse mellan allianspartierna och regeringen gällande statsbidrag till samverkan i yrkesvux.

Under 2018 samverkade 289 kommuner och fick därmed del av statsbidraget för att anordna sfi med yrkesutbildning. Behoven och intresset för detta växer och det är på många håll nu ett naturligt inslag i utbildningsutbudet. Men utvecklingen går alltför långsamt. Samverkan, tillsammans med ekonomiskt stöd, kan möjliggöra även för mindre kommuner att erbjuda sfi med yrkesutbildning. Det kommer behövas väsentligt mer av denna typ av utbildning, för att korta etableringstiden och lösa de utmaningar vi står inför med en hög arbetslöshet bland främst utrikesfödda, men också för att delvis åtgärda rådande matchningsproblem på arbetsmarknaden.

Arbetsgivarna har svårt att få tag på rätt kompetens, oavsett om det gäller låg- eller högutbildade. Under 2019 var bristen stor bland yrken som barnmorskor, sjuksköterskor, lärare, ingenjörer, it-specialister, elektriker, undersköterskor, kockar och snickare. Även SCB:s rapport *Trender och Prognoser* visar på långsiktig brist på gymnasialt yrkesutbildade. Yrkesutbildningen, mot företrädesvis bristyrken, kan lösa en del av den matchningsproblematik som finns på svensk arbetsmarknad. Därför krävs nu reformer så att utvecklingen med kombinationsutbildningar kraftigt påskyndas. Ju fler platser som kommer till stånd inom ramen för kombinerad sfi och yrkesutbildning, desto fler olika yrkesutgångar kan erbjudas.

Verksamheten borde förstärkas kraftigt och det måste bli lättare för nyanlända att få en plats på sfi med yrkesutbildning. Målet måste vara att alla som vill ska kunna erbjudas denna kombination av utbildning. Nyanlända med tidigare akademisk utbildning ska fortsatt erbjudas plats inom anpassad svenskundervisning, validering och komplettering av tidigare utbildningar.

Regeringen gör till följd av coronakrisen ett större tillskott till yrkesvux. Kristdemokraterna föreslår att verksamheten förstärks med ytterligare 100 miljoner kr per år för 2021–2022, delvis med sfi-inriktning och till följd av vår generella arbetsmarknadspolitik. I summan ingår också satsningen på fler platser till yrkesvux generellt. Satsningen regleras under utgiftsområde 16.

En modell för obligatorisk a-kassa

Coronapandemins utbrott och det snabba och mycket kraftiga händelseförloppet på arbetsmarknaden är en stark påminnelse om hur oförutsägbar en övergång från högkonjunktur till recession och hög arbetslöshet kan vara. Trots att coronakrisen inte ska ses som representativ för de konjunktursvängningar som till och från drabbar världsekonomin, visar den på behovet av ett starkt och inkluderande skyddsnät för alla arbetstagare.

Idag är 5,1 miljoner personer sysselsatta i Sverige. Av dessa är 3,8 miljoner löntagare anslutna till någon a-kassa. Skillnaden utgör det antal som står helt eller delvis utan skydd vid arbetslöshet.

Under ordinarie förhållanden ges inkomstrelaterad a-kassa till arbetslösa som uppfyller medlemsvillkoret (har varit medlem i a-kassan i 12 månader) och arbetsvillkoret (har arbetat minst 80 timmar per månad under sex av de senaste tolv månaderna, eller har arbetat sammanlagt 480 timmar under sex sammanhängande månader – och då

minst 50 timmar per månad). De som uppfyller arbetsvillkoret, men inte medlemsvillkoret, kan få ersättning på grundnivå från a-kassan.

En stor grupp hamnar alltså i kläm, eller helt utanför, då de antingen inte betalt under tillräckligt lång tid eller inte har uppnått tillräckligt många arbetade timmar för att kunna få del av a-kassan. En sådant system är otillfredsställande, inte minst på en snabbväxande arbetsmarknad.

Samtidigt behöver arbetslöshetsförsäkringen vara en tydlig omställningsförsäkring mellan jobb. Enligt Kristdemokraterna är det centralt att utformningen av försäkringen värnar om arbetslinjen och inte tenderar att förlänga arbetslösheten. Därför behöver en lösning vara hållbar över tid och ge både inkomstskydd och även incitament att återgå till arbete.

För att parera dem båda menar vi att a-kassan ska göras obligatorisk, på liknande sätt som andra socialförsäkringssystem. Ersättningsnivåerna bör göras konjunkturbaserade och ge både trygghet och drivkrafter till arbete som successivt ökar via nedtrappad ersättning.

En obligatorisk a-kassa bör utformas med ett inkomstvillkor, likt vad som föreslagits i den statliga utredningen Ett nytt regelverk för arbetslöshetsförsäkringen (SOU 2020:37). Det innebär att man inte behöver uppfylla ett visst antal arbetade timmar, utan kvalificeringsperioden (medlemsvillkoret) blir den tid det tar att tjäna in den lägsta årslönen. Kristdemokraterna har här föreslagit nivåer omkring 2,7 prisbasbelopp, vilket innebär ca 10 500 kr i månadsinkomst. Det är i samma härad som den statliga utredningens förslag och skulle göra att omkring 4,4 miljoner löntagare kvalificerar sig, vilket är 500 000 fler än idag. Ersättningsnivåerna bör vara konjunkturbaserade: När konjunkturen visar på positiv tillväxt kan man förvänta sig att tillgången till arbete är god och att företagets vilja att anställa gör att tiden i arbetslöshet kan hållas på en låg nivå. Förväntningarna på att man som arbetsför kan hitta ett jobb bör alltså hållas höga. I sådana fall bör ersättningsnivåerna ge grundläggande trygghet men samtidigt stimulera till arbetsökande. När ekonomin hamnar i djup lågkonjunktur eller recession försämras chanserna att få ett arbete samtidigt som det kan finnas stabiliseringspolitiska skäl att hålla uppe efterfrågan. De förväntningar man kan ha på att en arbetsökande får jobb blir därmed lägre och ersättningsnivåerna kan hållas högre under samma fas, utan att det behöver betyda en högre relativ arbetslöshet.

Under coronakrisen har regering och riksdag hanterat arbetslöshetsförsäkringen genom diskretionära beslut om höjda ersättningsnivåer under en begränsad tidsperiod (och stora förändringar i kvalificeringsreglerna). En sådan lösning ger också en konjunkturstimulans när efterfrågan behöver hållas uppe. (Regeringen har dock förlängt denna tillfälliga höjning i två år till, vilket Kristdemokraterna motsätter sig.)

För att underlätta vid ett snabbt krisförlopp och förstärka de automatiska stabilisatorerna så bör höjda nivåer i arbetslöshetsförsäkringen vara förberedda i lag och aktiveras genom beslut om förordning av regeringen.

Detta beslut har regeringen att fatta efter att Konjunkturinstitutet konstaterat att ekonomin befinner sig (eller är på väg in i) en synnerligen djup lågkonjunktur.

Avgiften till a-kassan för de som inte är medlemmar i en av de befintliga a-kassorna bör sättas så att systemet blir statsfinansiellt neutralt för staten, men på en sådan nivå som inte nämnvärt konkurrerar med nuvarande privata a-kassor. Enligt den statliga utredning 2008 (2008:54) som föreslog ett system för obligatorisk a-kassa, kan en för låg avgift bli ett ingrepp på föreningsfriheten och påverka medlemstal och ekonomin i privata a-kassor. Därför bör avgiften ligga något högre än dessa. Den statliga a-kassan

ska leva parallellt med de privata och det ska därmed vara fullt möjligt att gå med i andra a-kassor istället för den statliga inom ramen för samma system.

Coronakrisen har visat på misslyckandet att skapa ett rimligt skydd för alla som jobbar vid arbetslöshet. Kristdemokraterna anser att regeringen snarast bör tillsätta en förnyad utredning om en obligatorisk a-kassa, med parlamentarisk representation, och komma med förslag på hur en sådan skyndsamt kan införas.

Nej till förlängd förhöjd nivå i a-kassan

I samband med coronakrisens utbrott höjde regeringen ersättningsnivåerna i a-kassan och underlättade inträdet i den. Regeringspartierna med samarbetspartier lovade att den skulle bli tillfällig och därmed återgå till de permanenta nivåerna vid årsskiftet 2020/2021. Men i budgetpropositionen för 2021 föreslogs istället en tvåårig förlängning vilket innebär fortsatt höjt grundbelopp, höjt tak a-kassa dag 1–100 och från dag 101, till 2023.

Kristdemokraterna anser att det är ett olyckligt beslut som enligt studier riskerar att spä på arbetslösheten och hämma Sveriges ekonomiska återhämtning, vilket varken är bra för de arbetslösa eller för svensk ekonomi. Samtidigt har regeringen misslyckats med att föra tillräckligt kraftfulla och träffsäkra jobbreformer såsom skattesänkningar på arbete som kan stötta och påskynda återgången till tillväxt och jobb.

Kristdemokraterna har istället föreslagit kraftfulla och träffsäkra jobbreformer i form av både sänkt skatt på arbetsinkomst och anställningar, som slopade arbetsgivaravgifter för de som anställer personer som blivit arbetslösa under senaste halvåret och dubbla jobbskatteavdrag för utsatta grupper på arbetsmarknaden.

Därför säger vi nej till regeringens förlängda höjningar och utökningar av a-kassan, vilket innebär en besparing på anslag 1:2 med 5 684 miljoner kr för 2021.

Skattereduktion för a-kasseavgiften

I väntan på en obligatorisk a-kassa menar vi att det är angeläget att stimulera fler att vara med i en a-kassa och få del av det inkomstskyddet vid arbetslöshet. Vi föreslår därför att en skattereduktion för a-kasseavgiften införs från 2021 och kostar 1,2 miljarder kr årligen. Skattereduktionen uppgår till 20 procent av avgiften till a-kassan och regleras som en reduktion av skatten på arbetsinkomster.

Övriga förändringar av arbetslöshetsförsäkringen

Den tidigare rödgröna regeringen utökade möjligheten att få ersättning från arbetslöshetsförsäkringen på deltid. Kristdemokraterna motsätter sig detta förslag, vilket regleras under 1:2 och innebär en besparing på 128 miljoner kr för 2021. Den negativa utvecklingen med allt fler deltidstjänster bröts under Alliansens regeringstid.

Deltidsbegränsningen av arbetslöshetsförsäkringen har haft betydelse för tillskapandet av fler heltidstjänster inom i synnerhet offentlig sektor. Det blev också mer lönsamt att gå upp i heltid. Arbetslöshetsförsäkringen måste främst ses som en omställningsförsäkring. Effekterna på pension samt könsaspekten, där kvinnor i tre gånger så hög utsträckning som män arbetar deltid, bidrar också till att motivera Kristdemokraterna att återinföra deltidbegränsningen på arbetslöshetsförsäkringen. Kristdemokraterna säger också nej till den införda bortre karensdagen, under anslag 1:2.

Insatser för personer med nedsatt arbetsförmåga

Alliansregeringen gav år 2007 fyra myndigheter i uppdrag att ta fram förslag till regeringen på nya grepp för att bryta utanförskapet genom arbete i sociala företag. Det arbetet ledde så småningom fram till en gemensam definition mellan branschorganisationen Skoopi, Tillväxtverket, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), och även en handlingsplan för att främja dessa företag.

Arbetsintegrerande sociala företag tar sedan många år emot personer med den typen av arbetshinder som Samhall inte har som målgrupp, människor som står långt ifrån arbetsmarknaden. Därför krävs en insats för att de arbetsintegrerande sociala företagen får ett särskilt stöd för kostnader som kan täcka lönen för verksamhetsledare och handledare.

Kristdemokraterna vill utöka stödet till ASF genom att fortsätta lägga medel på verksamhetsbidrag till handledare och verksamhetsledare, säkra och utöka de platser som finns på dessa företag idag och för de nya som startas upp.

Statistik från SCB visar att det under 2017 fanns ca 344 ASF med drygt 6 200 anställda. Av de som arbetar i företagen hade nästan 48 procent en gymnasial utbildning och 29 procent utländsk bakgrund, vilket är sju procent högre jämfört med hela arbetsmarknaden. Andelen med förgymnasial utbildningsnivå är större bland personer med utländsk bakgrund, 27 procent jämfört med 16 procent för de med svensk bakgrund.

Alla människor förtjänar att motta stöd för att bibehålla eller utveckla den förmåga som krävs för att delta på arbetsmarknaden, samtidigt som de själva får möjlighet att bidra efter bästa förmåga. I ASF finns sådana möjligheter och Kristdemokraterna menar att ASF bör stödjas och byggas ut. Behovet av åtgärder för de med långtidsarbetslöshet eller låg utbildningsnivå ökar och många nyanlända skulle kunna få en start på arbetsmarknaden via en plats hos ett ASF. För att stödja utvecklingen på arbetsmarknaden för dem i störst behov av att få jobba 100 procent av sin förmåga, krävs lönestöd för arbetsintegrerande sociala företag. Inte minst mot bakgrund av coronakrisen tillför Kristdemokraterna 300 miljoner kronor 2021–2022 under utgiftsområde 14, för att bereda plats för fler som varit utanför arbetsmarknaden under lång tid inom ramen för de arbetsintegrerande sociala företagen.

Fler växande företag

Sverige behöver ett företagsklimat som lägger grunden för fler jobb. Nya jobb kan inte kommenderas fram av politiker i riksdag eller regering. De skapas främst när människor finner det mödan värt att starta och utveckla ett företag, förverkliga en idé och riskera sitt sparkapital. Kristdemokraterna slår vakt om ett livskraftigt näringsliv som kan skapa fler arbetstillfällen och ökad tillväxt. En grundförutsättning för ett gott företagsklimat är att företag har råd och möjlighet att anställa. Vi vet att en majoritet av de nya jobben växer fram i små och växande företag.

Vi lägger därför en rad förslag om enklare regler, ökad tillgång på riskkapital och konkurrenskraftiga skatter. Vi tog exempelvis bort den särskilda löneskatten för den som anställer äldre personer i KD/M-budgeten och vi förstärker arbetsmarknadsinsatser som nystartsjobben. Vi föreslår kraftigt breddat optionsprogram för unga och växande företag.

För att påskynda återhämtningen tar vi bort arbetsgivaravgifterna vid återanställning av personer som förlorat jobbet under corona. Även företag som avbryter korttidspermitteringar kommer få slopad arbetsgivaravgift resterande del av 2020. Regeringens tillfälliga sänkning av bolagsskatten är välkommen för att stimulera företagens investeringsvilja. I vår budget föreslår vi också höjd skiktgräns för statlig inkomstskatt, vilket underlättar för företagare. Vi kan konstatera att regeringen följer vår linje om utbyggt rutavdrag. Vår uppfattning är dock att ännu fler tjänster bör inkluderas.

Skatten på plastbärkassar som infördes i föregående budgetproposition bör avskaffas. Miljöeffekterna har visat sig ytterst oklara, intäkterna överskattade och risken är att konsumtionen de facto förskjuts till sämre alternativ. Samtidigt drabbas handel och industri som investerat i miljövänligare påstillverkning.

Avfallsförbränningskatten har kantats av tillämpningsproblem och missar sitt miljöfrämjande syfte. Följden blir istället att kraftvärmesektorn försvagas och energiförsörjningen blir mer sårbar. Kristdemokraterna föreslår att skatten avskaffas.

Från 2022 avser regeringen att införa kemikalieskatt på kläder och skor. Vissa kläder och skor får högre skatt än andra, men bortsett från några få undantag slår skatten mot alla varor, oavsett kemikalieinnehåll. Inte minst för små och medelstora företag lär skatten och dess administrativa följdkostnader bli kännbar. Vid secondhandförsäljning kan dessutom problem att undvika dubbelbeskattning uppstå. Utredningen bedömer att jobb i kläd- och skobranschen kommer gå förlorade. Kristdemokraterna säger nej till skattens införande.

Bättre regler för personaloptioner

Vi föreslår mer konkurrenskraftiga skatter på delägarskap för nyckelpersoner i växande företag. Många småföretagare jobbar långa timmar med låg lön i början. Därför har de sällan möjlighet att erbjuda marknadsmässiga löner till nyckelpersoner. För att underlätta små företags rekrytering av kompetent arbetskraft vill vi göra det enklare och mer konkurrenskraftigt att erbjuda anställda incitamentsprogram och delägarskap.

Vår ingång är att regelverket bör förenklas och göras mer konkurrenskraftigt, samtidigt som grundläggande skatterättsliga principer beaktas, så att det blir lättare för växande företag att attrahera och behålla centrala medarbetare. Regeringen gjorde en mindre förbättring 2018, men den reformen exkluderade för många och var otillräcklig. Vi vill se mer omfattande möjligheter för företagen att använda incitamentsprogram och avsätter därför 600 miljoner brutto för det och avräknar regeringens nya regler som kostade 210 miljoner kronor.

Enklare att bli och vara företagare

Företagens regelbördor måste lättas. Vi vill införa en garanti för företagen att de bara ska behöva lämna en och samma uppgift en gång till myndigheterna. Det skulle påtagligt minska tiden som företag idag behöver lägga på administration. Maxtider för myndighetshandläggning ska finnas med kompensation till företag när tiderna inte efterlevs. Vi vill se nationell handlingsplan med konkreta mål och tidsatta insatser för regellättnader. En regel in, en regel ut ska tillämpas som utgångspunkt. Överimplementering av EU-direktiv ska motverkas. Vi bör jämföra med andra länders implementering för att främja svenska företags konkurrensvillkor. Det statliga riskkapitalet måste reformeras

och effektiviseras så att det i högre grad kompletterar privat riskkapital. Detta vill vi göra genom så kallade fond-i-fond-lösningar, där statligt riskkapital från början samverkar med privata fonder för att nå mindre och växande företag. Särskilt viktigt är det att stötta företag med stor tillväxtpotential i ett tidigt skede. Samtidigt är det viktigt att effekterna på redan existerande fonder analyseras noggrant för att fortsatt garantera att det statliga riskkapitalet är tillgängligt i hela landet.

Värna och utveckla tjänstesektorn

Många får sitt första jobb inom någon del av tjänstesektorn. Av den anledningen – och givet det arbetsmarknadspolitiska läge som det redogörs för ovan – är det viktigt att tjänstemarknaden får möjlighet att utvecklas och vidgas. Kristdemokraterna var tidigt ute med den idé som idag utgör rutavdraget och som av många används för att göra livet lite lättare att leva. Grundidén med skattereduktion för hushållstjänster är nämligen just att det ska vara vardagsnära servicetjänster som många i samhället kan ta del av, om kostnaderna är lägre. Samtidigt har rutavdraget möjliggjort en helt ny arbetsmarknad och motverkat svartarbete. Över 20 000 personer är sysselsatta inom hemservicebranschen. Utöver att ge jobb till personer i behov av arbete ger en växande tjänstesektor positiva effekter såväl för tidspressade barnfamiljer som för äldre i behov av extra stöd i hemmet.

Efter valet 2014 halverade den tidigare rödgröna regeringen takbeloppet i rutavdraget till 25 000 och reducerade också antalet tjänster som avdraget omfattar. Försämringen av rut gav tydliga negativa effekter för branschens tillväxt och kundernas efterfrågan.

I den kristdemokratiska och moderata budget för 2019 som vann riksdagens bifall fördubblades taket i ett första steg, för att sedan höjas till 75 000 kr och avdraget ska omfatta fler tjänster. Nu genomför regeringen den politiken och avser att återkomma med förslag på breddat avdrag, bland annat inkluderande tvättjänster också utanför själva hemmet, vilket är bra. Samtidigt är deras föreslagna breddning av inkluderade tjänster otillräcklig. Vi menar att plantering, matlagning och gravvård bör tillföras.

7 Skattesänkningar för alla – mer till de som jobbar

Den dåvarande rödgröna regeringen använde en betydande del av reformutrymmet till att bygga ut det offentliga åtagandet – och höjde även skatter för att betala för detta.

Januaripartierna har olika ambitioner med skatterna, vilket medför att skattepolitiken blir ambivalent och med oklara målsättningar. Exempelvis så genomför januaripartierna ett permanent och växande förvärvsavdrag, lika för inkomster från arbete, bidrag och ersättningar. Samtidigt införs en tillfällig skattereduktion på arbete, som upphör om två år. Denna har dock inte som uttalat syfte att öka drivkrafter till och lönsamhet i arbete utan motiveras med att vissa personer som arbetat under pandemin fått ökade kostnader för resor till och från arbetet och kanske för att inrätta ett hemmakontor. Detta motiverar enligt januaripartierna skattens tillfälliga natur. Men att den specifika skattelättnaden på arbete upphör om två år innebär att samtidigt som det bedöms finnas ett ökande antal arbeten att söka, så minskar drivkraften att gå från försörjning via bidrag och ersättningar till arbete och färre jobb blir lönsamma. Arbetslinjen urholkas därmed.

Kristdemokraterna vill istället se ökad lönsamhet i att arbeta och ett lägre skattetryck och har därför flera förslag på sänkta skatter för breda löntagargrupper, pensionärer, barnfamiljer och för dem som har svårare att komma in på arbetsmarknaden. Våra skatteförslag minskar margineffekterna för dem som går från bidrag och ersättningar till arbete och ökar drivkrafterna till högre utbildning.

Kristdemokraterna föreslår en bred skattesänkning för alla hushåll. För att göra det mer lönsamt att arbeta och att ha arbetat, är skattesänkningen konstruerad så att de som jobbar och de som är pensionärer får dubbelt så stor skattelättnad som de som har försäkringsinkomster.

Med denna skattereduktion och andra lättnader kompenseras hushållen flera gånger om för de högre kostnaderna för bostadslån som uppstår med något sänkta ränteavdrag.

Personer med arbetsinkomster, pension och näringsinkomster får en skattesänkning på ca 0,63 procent av inkomsten upp till 42 400 kr. Det innebär upp till 265 kr per person i skattesänkning. För en genomsnittlig inkomst på 32 000 kr innebär det en skattelättnad på 200 kr i månaden.

Men även personer som inte uppbär arbetsinkomst omfattas alltså av förslaget på skattelättnad bl a mot bakgrund av att det är bra om konsumtionsutrymmet för hushåll, och inte minst låginkomsthushåll, generellt ökar som en del i återhämtningen, men också som kompensation för att vi höjer vissa konsumtionsskatter och långsamt minskar ränteavdraget för bolån. För de med arbetslöshetsförsäkring, föräldrapenning samt sjuk- och aktivitetsersättning är skattesänkningen hälften så stor – 0,32 procent av inkomsten. På det här sättet får både arbetstagare och den som uppbär ersättningar eller bidrag en skattesänkning, men den är större för arbetstagaren, vilket bidrar till att göra det mer lönsamt att arbeta.

Förslaget om en skattesänkning till alla kostar drygt 14,5 miljarder kr 2021 och ökar sedan till 15,4 miljarder kr 2023.

Kristdemokraterna avvisar regeringens förslag till skattesänkningar till hushållen, ett tillfälligt jobbskatteavdrag och en skattereduktion för förvärvsinkomster till förmån för vårt eget förslag. Regeringens förslag om en tillfällig jobbskatteavdragsliknande skattereduktion är ej berett och ska för 2021 därför betalas ut först sommaren 2022. Det får därmed svaga effekter på arbetsutbudet och innebär heller ingen stark konjunkturstimulans via hushållen. Pensionärer omfattas inte heller av förslaget vilket Kristdemokraterna anser är en felaktig princip.

Regeringens förslag om en skattereduktion på förvärvsinkomster, som till skillnad från jobbskatteavdraget är permanent, behandlar arbets- och bidragsinkomster likvärdigt vilket också påverkar arbetsutbudet negativt.

Tabell 5 Kristdemokraternas förslag på bred skattesänkning

Skattesänkning per inkomst (avrundade siffror)

Inkomst (arbete + pension)	Per år	A-kassa m.m.	Per år
10 000 kr	750 kr	10 000 kr	375 kr
12 000 kr	900 kr	12 000 kr	450 kr
14 000 kr	1 050 kr	14 000 kr	525 kr
16 000 kr	1 200 kr	16 000 kr	600 kr
18 000 kr	1 350 kr	18 000 kr	675 kr
20 000 kr	1 500 kr	20 000 kr	750 kr
22 000 kr	1 650 kr	22 000 kr	825 kr
24 000 kr	1 800 kr	24 000 kr	900 kr

Inkomst (arbete + pension)	Per år	A-kassa m.m.	Per år
26 000 kr	1 950 kr	26 000 kr	975 kr
28 000 kr	2 100 kr	28 000 kr	1 050 kr
30 000 kr	2 250 kr	30 000 kr	1 125 kr
32 000 kr	2 400 kr	32 000 kr	1 200 kr
34 000 kr	2 550 kr	34 000 kr	1 275 kr
36 000 kr	2 700 kr	36 000 kr	1 350 kr
38 000 kr	2 850 kr	38 000 kr	1 425 kr
40 000 kr	3 000 kr	40 000 kr	1 500 kr
42 000 kr	3 150 kr	42 000 kr	1 575 kr

Vid 42 400 kr nås taket i skattesänkningen.

Höjd skiktgräns

För att göra det mer lönsamt för personer att exempelvis vidareutbilda sig till specialist-sjuksköterska eller bli chef inom äldreomsorgen behöver margineffekterna minska genom att färre betalar statlig skatt och de som gör det betalar mindre. Men trenden har under lång tid varit att allt fler löntagare betalar statlig inkomstskatt. Under 2014 betalade 22 procent av alla barnmorskor statlig inkomstskatt. Fyra år senare betalade 26 procent statlig inkomstskatt. Ökningen av andelen syns också inom poliskåren, där var tredje nu betalar 20 extra procent på den lön som överskjuter brytpunkten. Konsekvensen blir minskade incitament att jobba en extra timme, vilket många inom exempelvis vården och polisen ställs inför.

I KD/M-budgeten för 2019 höjdes skiktgränsen. Kristdemokraterna föreslår i budgeten för 2021 en ytterligare höjd brytpunkt för statlig inkomstskatt. 2020 års lönenivå uppgår till 43 600 kr. Genom höjningen av prisbasbeloppet höjs denna gräns till 44 750 kr med regeringens politik. Kristdemokraterna anser dock att gränsen behöver höjas mer för att fler inkomstagare ska slippa omkring 50 procents marginalska. Därför höjs brytpunkten för när statlig inkomstskatt börjar betalas till 46 000 kronor i månadsinkomst. Det innebär 250 kr per månad i sänkt skatt för ungefär en miljon löntagare. Reformen kostar 2,3 miljarder kr 2020.

Jobbskatteavdrag för föräldrar

Barnåren är ofta ekonomiskt betungande. Utgifterna ökar kraftigt och deltidsarbetet ökar vilket minskar de totala inkomsterna. För att stärka barnfamiljernas ekonomi föreslår därför Kristdemokraterna ett jobbskatteavdrag för föräldrar som är en fast nivå. Reformen införs 100 kr per förälder 2022 och den nivån ligger kvar även 2023 och intentionen är en därefter stegvis utbyggnad av reformen. Reformen kostar 2,5 miljarder kr 2022.

Skattesänkningen kallas jobbskatteavdrag eftersom den riktar sig till föräldrar som förvärvsarbetar på samma vis som det jobbskatteavdrag som alliansregeringen införde i flera steg från 2007.

Jobbskatteavdraget för föräldrar är dock, till skillnad från det vanliga jobbskatteavdraget, en fast skattereduktion som initialt uppgår till 100 kr per förälder/vårdnadshavare per månad. Det gör att förslaget har en fördelningspolitisk profil som gynnar

föräldrar som är låginkomsttagare, genom att dessa får behålla en större andel av sin lön efter skatt än föräldrar som är höginkomsttagare. Det gör också att ett deltidsarbete med små arbetsinkomster blir mer lönsamt.

För att värna små barns tid med sina föräldrar ska skattereduktionen för föräldrar till barn som är 0–3 år inte bara omfatta förvärvsinkomster utan även föräldrapenning, men även andra försäkringsinkomster som a-kassa och sjukförsäkring.

Kristdemokraternas skattesänkningar i budgetmotionen 2021

Tabell 6 Kristdemokraternas skattesänkningar 2021

Miljoner kr

Skattesänkningar 2021	Miljoner kr
Bred skattesänkning för jobb och pension	–14 500
Dubbla jobbskatteavdrag utsatta grupper	–2 000
Extra förhöjt jobbskatteavdrag för 69+	–1 500
Höjd skiktgräns statlig inkomstskatt	–2 300
Sänkta arbetsgivaravgifter efter pandemin	–6 200
Ett bättre bosparande	–900
Bättre personaloptioner	–390
Sänkt skatt avfallsförbränning	–420
Slopad reklamskatt för ideella föreningar	–60
Skattenedsättning funktionärer i ideella organisationer	–95
Avskaffad skatt på plastbärkassar	–500
Sänkt skatt diesel för jordbruk	–220
Pausad flygskatt 2021	–550
Skattereduktion för a-kasseavgift	–1 240
Höjd avdragsrätt för gåvor	–40
Höjd milersättning och tak reseavdraget	–400
Avvisa halva malushöjningen i fordonsbeskattningen	–165
Summa skattesänkningar	–31 480

8 Stärk familjerna

På familjepolitikens område föreslår Kristdemokraterna en rad ytterligare reformer för att stärka familjerna. Dessa beskrivs mer ingående i utgiftsområdesmotion 12 och i korthet nedan. De offentligfinansiella effekterna sammanfattas i slutet av avsnittet.

Höjt barnrelaterat bostadsbidrag

Kristdemokraterna vill fortsätta att prioritera de familjer som lever i ekonomisk utsatthet. Bostadsbidraget är det familjepolitiska stöd som bäst når barnhushåll med låg ekonomisk standard, och av de barnfamiljer som får bostadsbidrag är drygt 57 procent ensamstående kvinnor. Bostadsbidraget är alltså av särskilt stor betydelse för ensamstående kvinnor som ofta lever under knappa ekonomiska omständigheter.

Bostadsbidraget har under en längre tid släpat efter. Antalet hushåll med bostadsbidrag har minskat sedan slutet av 1990-talet och förklaringarna är främst regeländringar 1997 och att inkomsterna stigit samtidigt som inkomstgränserna för bidraget har varit oförändrade. Enligt Riksrevisionens rapport om bostadsbidraget har främst ensamstående föräldrar halkat efter.

För att stärka ekonomin för de barnfamiljer som har den sämsta ekonomin vill vi höja det barnrelaterade bostadsbidraget med 200 kronor per månad för ett barn, 400 kronor för två barn och 600 kronor för tre eller fler barn. Genom förbättringarna i bostadsbidraget får familjer med lägre inkomster ett stöd ända tills barnen blir 18 år. Vi föreslår även att inkomsttaket ska höjas med 30 000 kronor, vilket kan medverka till att färre barnfamiljer behöver söka försörjningsstöd, vilket i sin tur medför att marginaleffekterna att öka sin inkomst via arbete minskar eftersom bostadsbidraget har lägre marginaleffekter. För detta avsätter vi sammanlagt 940 miljoner kronor 2021 och 880 miljoner kronor åren 2022–2023.

Barnomsorgspeng för egna barn införs

Kristdemokraterna vill också att det ska finnas möjlighet för föräldrar att få barnomsorgspeng för omsorg om enbart egna barn i hemmet. För att få del av barnomsorgspeng för egna barn bör kraven på pedagogiskt innehåll inte vara lika högt ställda. Barnomsorgspengen ska uppgå till 6 000 kronor per barn och månad, betraktas som inkomst och vara skattepliktig. Barnomsorgspeng gäller för egna barn som har fyllt 1 år men inte 3 år, och kan inte tas ut samtidigt som föräldraförsäkring eller ersättningar från andra socialförsäkrings- eller bidragssystem. Vi avsätter 1,2 miljarder kronor 2022 och 1,3 miljarder kronor 2023 under utgiftsområde 16 för att införa en barnomsorgspeng för egna barn.

Stärkt pensionsrätt för föräldrar

Dagens kvinnor som är ålderspensionärer har i regel lägre pension än motsvarande män. Det beror på att kvinnor har en lägre pensionsgrundande inkomst än män, vilket i sin tur huvudsakligen grundar sig på ojämlikheter i lönestrukturen och på att kvinnor historiskt i genomsnitt har arbetat färre år än män. En bidragande orsak till det är att kvinnor tar ut en större del av föräldraledigheten och att de oftare går ner i deltid när barnen är små.

För att ytterligare kompensera de föräldrar som går ner i arbetstid när barnen är små, eller är hemma med sjuka barn i större utsträckning – vilket fortfarande oftast är kvinnor – vill vi utöka antalet barnrättsår från fyra till fem. Dessutom föreslår Kristdemokraterna att den generella jämförelseinkomsten i barnrättsåren höjs från 75 procent till 85 procent, så att de med lägst inkomst får en högre pensionsrätt.

Detta är förslag som också Pensionsmyndigheten har fört fram. Enligt myndigheten uppskattas dessa förändringar minska gapet mellan mäns och kvinnors intjänande till den allmänna pensionen med cirka 0,8 procentenheter.

Införandet av ytterligare ett barnrättsår samt höjning av jämförelseinkomsten i barnrättsåren beräknas kosta 2,4 miljarder kronor årligen. Vi finansierar förslaget genom att föreslå avskaffande av pensionsrätt för studieår, något som Pensionsmyndigheten också har föreslagit.

Minskade barngrupper i förskolan

Enligt Skolverket visar både myndighetens egna rapporter och Skolinspektionens kvalitetsgranskning att såväl personal som föräldrar anser att barngrupperna är för stora. Skolverket ger som riktmärke för antalet barn i barngrupp på förskolan 6–12 barn för barn i åldern 1–3 år respektive 9–15 barn för barn i åldern 4–5 år. Om det vore så att riktmärket om barngrupper följdes så skulle vi ha skäl att vara förhållandevis nöjda. Men Skolverket konstaterar istället att det är en ”svår situation med stora barngrupper på många håll runt om i landet”. Mer än 55 procent av de allra minsta barnen vistas dagligen i barngrupper som ligger långt över Skolverkets riktvärde om maximalt antal barn.

Läraryrskommitténs enkät bland 1 525 förskollärare 2020 visar att få förskollärare arbetade med en barngrupp där Skolverkets riktmärke följdes. 75 procent av förskollärarna arbetade i en småbarnsgrupp (1–3 år) som var större än det rekommenderade riktmärket. 32 procent arbetade i en barngrupp med 16 eller fler. Pedagoger som jobbar i förskolan har i flera år vittnat om en ohållbar situation. Förskoleupproret har samlat berättelser från personalen som visar glappet mellan ambition och verklighet.

I Skolverkets genomgång av forskningen relaterad till barngruppers storlek står det: ”Om en barngrupp blir för stor riskerar de positiva effekterna av att vistas i en grupp att bytas till sin motsats. Relationer kan bli svåra att överblicka för barnen vilket kan skapa en känsla av anonymitet och otrygghet, något som i sin tur kan leda till ett aggressivt beteende eller andra yttringar såsom trötthet, nedstämdhet och håglöshet.” Barngruppernas storlek har också betydelse för barns utveckling och lärande.

Regeringen har gjort ett försök att få ner barngrupperna genom ett statsbidrag som kommuner kan ansöka om. Tyvärr finns det, mot bakgrund av ovanstående, skäl att tro att bidraget inte fått tillräcklig effekt och i vissa fall även lett till fler avdelningar på små utrymmen. För två år sedan rapporterade SVT exempelvis att Eskilstuna kommun startat inte mindre än 54 nya avdelningar på sina förskolor. Av dessa fanns endast sju avdelningar på två nyöppnade förskolor. Resterande avdelningar hade uppstått bland de befintliga. Ett vanligt sätt att trixa med statistiken är också att ha små barngrupper under en kortare del av dagen, vilket också Läraryrskommitténs undersökning från i år visar.

Den allvarliga utvecklingen med stora barngrupper måste brytas. Föräldrar ska kunna känna sig trygga med att det finns tid och en famn att krypa upp i för deras barn. Förskolepersonalen ska kunna känna sig trygga med att de ska få goda förutsättningar att utföra sitt fantastiska arbete.

Kristdemokraterna föreslår därför en ny lag om att barn som är tre år och under inte ska behöva tillhöra grupper som är större än 12 barn. Staten behöver ta huvudansvaret för att säkra finansieringen men även kommuner och föräldrar behöver bidra. Vi föreslår därför en finansieringsmodell i tre delar.

Höjd maxtaxa: Sedan maxtaxan på förskolan infördes för 16 år sedan har inkomst-taket för föräldrar bara höjts marginellt samtidigt som barngruppernas storlek ökat kraftigt. Vi föreslår därför att taket i maxtaxan höjs från dagens 49 280 till 59 136 kronor i månaden. Det skulle innebära en avgiftshöjning med maximalt 296 kronor per månad för första barnen och 99 kronor för tredje barnet. Hushåll med inkomster under 49 280 kronor i månaden berörs inte alls.

Kommunerna ökar sina investeringar i förskolan med 1,3 miljarder per år 2021–2022 och 1,4 miljarder 2023. Detta innebär att kommunerna skjuter till lika mycket som föräldrarna bidrar med genom den höjda maxtaxan.

Staten skjuter till 1,2 miljarder kronor per år 2021–2023 för att införa en lag om max 12 barn i småbarnsgrupperna. Till förmån för ett lagstadgat tak för småbarnsgrupperna slopas det statsbidrag om 1,2 miljarder per år som finns för minskade barngrupper eftersom det har haft en otillräcklig effekt på barngruppernas storlek. Reformen är fullt utbyggd 2023.

Inför ett fritidskort

Politiken har ett stort ansvar att identifiera och förebygga lågintensiva samhällsproblem som riskerar att växa. Det gäller inte minst den psykiska ohälsan som har ökat kraftigt. En bidragande orsak är att vi rör på oss allt mindre – trots att vi vet mer om hälsokonsekvenserna av stillasittandet: muskler, hjärta, motorik, balans, BMI, sömnkvalitet och koncentrationsförmåga försämras. Vi ser också hur den utbredda ensamheten bland många barn och unga påverkar den psykiska hälsan.

Kristdemokraterna vill motverka utvecklingen genom att möjliggöra för alla barn och unga att delta i civilsamhällets idrottsklubbar och andra föreningar och församlingar, som spelar en central roll för att mota dessa problem. Om fler barn skulle få möjlighet att delta i idrott, i lägerverksamhet eller barnkör skulle effekterna vara betydande.

I vårt budgetalternativ avsätter vi 850 miljoner per år för att införa ett fritidskort till alla barn mellan årskurs 2 och 9, laddat med ett ekonomiskt stöd för deltagaravgifter i ledarledda aktiviteter i det svenska föreningslivet, samt kulturskolan. Stödets storlek kommer variera utifrån hushållets ekonomi. De flesta barn kommer få 500 kronor i stöd per år, men för de som finns i hushåll i ekonomisk utsatthet (där hushållet uppbär bostadsbidrag eller ekonomiskt bistånd) kommer ett betydligt större stöd – 2 400 kronor per år – finnas laddat på kortet. Detta för att alla barn ska få goda möjligheter att delta i idrott eller annan föreningsverksamhet. För att minska tröskeleffekter kommer det större stödet att trappas ned om hushåll ökar sin inkomst så att de inte längre får de stöd som utgör grund för fritidskort med det högre beloppet.

Vi vet att barn i ekonomiskt utsatta hushåll, barn till ensamstående föräldrar, barn med utlandsfödda föräldrar och barn i arbetarhushåll har en mindre aktiv fritid med lägre deltagande i organiserade fritidsaktiviteter än andra barn. En förklaring till detta kan vara att barns fritidsaktiviteter har blivit allt dyrare då medlems- och träningsavgifter mer än fördubblat sin betydelse för idrottsföreningarnas ekonomi under en 20-årsperiod.

Genom vår reform kommer nästan en miljon barn att få stöd för aktiv och meningsfull fritid, varav det större stödet ges till ca 150 000 barn.

Ökad samverkan mellan fritids och idrottsrörelsen

Många föräldrar har idag svårt att få ihop vardagspusslet där de ska hämta på fritids, stressa hem och sedan ta sig iväg till barnets träning på kvällen. Tyvärr riskerar det att leda till att många barn inte får möjlighet att träna trots ett stort behov av rörelse och träning hos barn idag. För att underlätta familjelogistiken och se till att fler får chansen att träna vill Kristdemokraterna att en del av barnens träning ska kunna ske på fritidstid. Vi avsätter 100 miljoner årligen för att stimulera samverkan mellan idrottsklubbar och fritidshemsverksamheten.

Föräldrastöd och föräldrautbildning

Föräldrarna är de viktigaste personerna i ett barns liv. Det finns situationer då föräldrar upplever svårigheter i sitt föräldraskap eller har behov av stöd för att hantera nya situationer. Det offentliga ska inte ta över föräldrarnas roll. Däremot ska det offentliga erbjuda stöd och hjälp i föräldrarnas viktiga uppgift. Stöd till föräldrarna är också ett stöd till barnen.

Vi vill därför öka tillgången till föräldrautbildning genom att göra det obligatoriskt för kommunerna att erbjuda två föräldrastödsprogram under barnets uppväxt: ett när barnet är mindre och ett när barnet är i tonåren. Vi avsätter 176 miljoner kronor per år för detta ändamål.

Familjerådgivning och familjerådgivningscheckar

Sedan 2004 har antalet ärenden och besök till familjerådgivningen ökat med omkring 20 procent. Under 2019 pågick totalt drygt 39 000 ärenden och ett stort antal barn berördes av dessa ärenden. Nästan hälften av samtalen handlade om att lösa problem i parrelationen. Enligt Socialstyrelsen visar studier att familjerådgivningen kan bidra till förbättrade parrelationer, ett funktionellt familjeklimat samt förbättrad hälsa. Satsningar på familjerådgivning och föräldrastöd är således ett bra sätt att främja familjestabilitet och att förbättra situationen för barnen. Familjerådgivning och föräldrastöd är förebyggande barnavårdsarbete.

När ett par blir föräldrar för första gången vill vi därför att de får en gratischeck till familjerådgivningen som de kan nyttja om de vill eller har behov av det. Tillsammans med denna check ska information finnas som beskriver vad familjerådgivningen kan erbjuda. Vi avsätter 80 miljoner kronor per år för detta ändamål.

Höjt adoptionsbidrag och avgiftsfri föräldrautbildning

Adoptionskostnaderna har ökat kraftigt sedan adoptionsbidraget infördes bland annat på grund av ökade vårdkostnader, ökad kontroll av adoptionsverksamheten och längre vistelsetider för att hämta barnet. Kristdemokraterna har länge föreslagit en höjning av adoptionsbidraget för att i större utsträckning täcka de faktiska kostnaderna kring adoptionen och för att förhindra att ekonomiskt svaga grupper helt utestängs från möjligheten att adoptera. Kristdemokraterna föreslår en höjning av adoptionsbidraget från 75 000 kronor till 90 000 kronor. Den obligatoriska föräldrautbildningen som presumtiva adoptivföräldrar får bekosta själva vill vi göra avgiftsfri. Vi avsätter 3,2 miljoner kronor för dessa ändamål på UO12.

9 En hälso- och sjukvård som klarar behoven

Kristdemokraternas hälso- och sjukvårdspolitik tar sin utgångspunkt i varje människas absoluta och okränkbara värde. De som har störst behov ska också ges företräde till hälso- och sjukvården. När vi var i regeringen prioriterade vi insatser för de mest utsatta patienterna genom stora satsningar på psykiatrin, cancervården och vården av kroniskt sjuka. De kristdemokratiska reformerna vårdgarantin och kömiljarden som genomfördes under alliansregeringen bidrog till kortare vårdköer och ökad kvalitet. Under förra

mandatperioden tog regeringen bort kömiljarden och effekten blev att köerna växte – i rak motsats till vad såväl patienter som medarbetare behöver. Efter KD/M-budgeten är kömiljarden återinförd men det krävs långsiktiga strukturreformer och ekonomiska tillskott för att kapa köerna.

Vården är inte jämlik och det finns brister med överbeläggningar, patientsäkerhet och vårdköer. Kompetensbristen är ett betydande problem i alla regioner. Vården blir också alltmer högspecialiserad och högteknologisk. Mot den bakgrunden finns det all anledning att se över sjukvårdens organisering. Utifrån de 21 regionernas olika demografiska och ekonomiska förutsättningar är det osannolikt att de kan leverera en jämlik vård åt befolkningen. Staten bör därför ta över huvudansvaret för vården – för att säkra en god, effektiv och jämlik sjukvård i hela landet. För oss är rätten till god och jämlik vård viktigare än att värna dagens sätt att organisera vården.

Hälso- och sjukvården ska vara hälsofrämjande och vårdande

Hälso- och sjukvården ska hjälpa oss att må bra och ge vård när vi blivit sjuka. Det innebär att hälso- och sjukvården har både ett hälsofrämjande och ett vårdande uppdrag. En god nära vård måste byggas ut samtidigt som koncentration av viss högspecialiserad vård görs. Det sistnämnda måste genomföras utan att riskera de regionala akutsjukhusens existens. Sammantaget krävs ett gediget reformarbete och en fast styrning både nationellt och regionalt.

Hälsofrämjande insatser måste utvecklas. Varje person har ett eget ansvar, men flera samhällssektorer måste bidra för att alla människor ska ha en god psykisk hälsa och preventiva insatser ska fungera. Det är många människor som berättar om att de mår dåligt; de har inte en god psykisk hälsa. En del drabbas av depression och ångest, andra är drabbade av svår kronisk sjukdom som påtagligt försämrar deras psykiska hälsa och livskvalitet. Det innebär att hälso- och sjukvården måste klara både det breda hälsofrämjande uppdraget och ge vård till svårt kroniskt sjuka, såväl psykisk som somatisk sjukdom. Ska allt detta fungera måste hälso- och sjukvården få fler medarbetare, patienter måste få chans till en kontinuerlig relation till den vårdkontakt man behöver och reformerna måste vara långsiktiga och genomföras i hela landet.

21 olika regioner är inte den bästa lösningen idag. Vi välkomnar att flera anammar den inriktningen och vill se mer av nationell styrning för att hälso- och sjukvården ska bli jämlik och kunna utvecklas på bästa sätt till hela befolkningen. En parlamentarisk utredning behöver tillsättas om en samlad och ändamålsenlig statlig styrning av hälso- och sjukvården.

Inrätta en nationell vårdförmedling

Tillgängligheten inom vården har sjunkit alltsedan 2014 för merparten av det som mäts genom vårdgarantin. Pandemin har medfört att köerna accelererat. Vårdgarantin ger ett svar på hur många som väntar på vård men den ger inte hela bilden. Men minst 150 000 människor har väntat olagligt länge på vård. Samtidigt har vårdens medarbetare en mycket tuff situation. Arbetsbelastningen har varit betydande och många har inte fått den semester de behöver för tillräcklig återhämtning. Brist på sjuksköterskor påverkar såväl primärvården och äldreomsorgen som sjukhusvården.

Mitt i allt detta finns ledig kapacitet eller outnyttjad möjlighet att bygga ut kapacitet. Det är både privata och offentliga utförare som har möjlighet att göra mer. Tyvärr stoppas merparten av dessa på grund av att regionerna inte sluter avtal med dem och patienterna vet inte om den möjlighet som finns att söka öppenvård i hela landet. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har uppmärksammat bristen på information till patienterna. Patienter som får vänta längre än vårdgarantins tidsram har redan rätt att erbjudas vård hos en annan vårdgivare. Men dels är informationen till patienterna alltför ofta bristfällig, dels saknas ofta upphandlad vårdkapacitet. Regionerna har också svaga incitament att erbjuda patienter vård i andra regioner eller hos privata vårdgivare.

Kristdemokraternas uppfattning är att staten inte kan acceptera en situation där vården kostar allt mer för skattebetalarna och där väntetiderna blir allt längre och därtill är extremt ojämlika över landet. Därför måste all tillgänglig vårdkapacitet frigöras för patienterna. Detta kan ske genom att patientens möjligheter att få vård hos andra vårdgivare – som har ledig kapacitet – kraftigt förstärks.

Nationell vårdförmedling för att hantera vårdskulden

Patienter ska ges rätt att söka vård där ledig kapacitet finns. Kristdemokraterna föreslår därför att det tillfälligt upprättas en nationell vårdförmedling för att använda tillgänglig kapacitet till de patienter som väntat olagligt länge. Staten sänder ut förfrågan om ledig kapacitet. En sammanställning över tillgänglig vård upprättas. Den som väntat mer än 90 dagar på operation eller mer än 90 dagar på specialistvård ges möjlighet att använda denna kapacitet.

Samverkansavtal skrivs med landets 21 regioner och en eller flera regioner sluter avtal med den utförare (privata och offentliga) som meddelar att de har ledig kapacitet. Av förfrågningsunderlaget framgår att avtalet kommer att användas av flera eller samtliga regioner i landet. Övriga regioner ansluter till avtalen enligt villkoren i förfrågningsunderlagen. Den vård som ges genom nationella vårdförmedlingen finansieras av hemregionen. Vi tillför även 2 miljarder 2021 för att finansiera systemet samt ge ekonomiska incitament att beta av vårdskulden.

Staten tar ansvar för en bred informationskampanj där patienterna informeras om rätten att söka vård i hela landet. Vidare tar staten ansvar för att tillsammans med SKR upprätta en databas för den nationella vårdförmedlingen där tillgänglig kapacitet synliggörs för patienterna.

Regeringen anslår i den aktuella budgetpropositionen 4 miljarder inom utgiftsområde 9 för att minska vårdskulden. Kristdemokraterna omfördelar två av dessa till vår satsning på en nationell vårdförmedling.

Kraftigt stärkt vårdgaranti och permanent nationell vårdförmedling på sikt

Kristdemokraterna anser att vårdgarantin på längre sikt bör skärpas kraftigt genom att väntetiden till specialistbesök kortas till 30 dagar och väntetiden för operation eller behandling även den kortas till högst 30 dagar från medicinskt beslut. Den totala maximala väntetiden inom vårdgarantin skulle därmed nästan halveras, från dagens 183 dagar till 63 dagar. Vidare måste vårdgarantin utvecklas så att hela förloppet för patienten omfattas. Det räcker inte med en vårdgaranti för första besöket utan vårdgarantin måste förändras så att hela förloppet synliggörs.

Staten är, med några specifika undantag, inte huvudman för sjukvården (sjukvård inom kriminalvården samt Riksmedicinalverket bedrivs i statlig regi). Genom en för-

ändring av hälso- och sjukvårdslagen skulle staten, genom exempelvis Socialstyrelsen, kunna upphandla eller skapa ett LOV-system med sjukvårdskapacitet hos vårdgivare i hela landet (såväl privata som offentliga). Denna vårdkapacitet kan sedan erbjudas de patienter som inte får vård i enlighet med en förstärkt vårdgaranti i sin hemmaregion.

Kristdemokraterna menar att avtal som begränsar vårdgivarnas möjlighet att ta emot så kallade utomlänspatienter strider mot intentionerna i patientlagen och har därför tidigare föreslagit att sådana avtal ska vara förbjudna. Patientlagen ger också vårdgivarna skyldighet att informera patienter om de rättigheter de har, bland annat rörande möjligheten att söka vård utanför den egna hemregionen. Bland andra Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har visat att vårdgivarna brister i denna skyldighet.

Staten bör därför ta ansvar för att stärka patienternas kunskap om deras rättigheter samt för att upprätta en permanent nationell, huvudsakligen digital, vårdförmedling. Vårdförmedlingen kan exempelvis hanteras av E-hälsomyndigheten och ska sammansätta ledig vårdkapacitet samt hjälpa patienter att hitta den vård de behöver med kortast möjliga väntetid.

En god nära vård

En välfungerande primärvård utgör basen för ett hälso- och sjukvårdssystem. Det visar forskning och internationella erfarenheter. Samtidigt har det mesta av utvecklingen gått i rakt motsatt riktning: Investeringar och direkta åtgärder har i stor utsträckning gått till sjukhusen och specialistvården. Därtill har Sverige en underdimensionerad primärvård jämfört med andra jämförbara länder om man ser till antalet allmänläkare per invånare, men även uttryckt i antal allmänläkare i förhållande till det totala antalet praktiserande läkare. Motsvarande uppgifter saknas för övriga yrkesgrupper inom primärvården men det finns anledning att tro att samma förhållande gäller för dem.

Primärvården är en grundsten i den goda nära vården och det krävs en långsiktig hållbar reform om den i realiteten ska kunna fylla den platsen. En efterlängtd förändring finns nu i sikte i och med den aktuella propositionen och det finns en bred uppslutning bakom den. Det är positivt och något Kristdemokraterna eftersträvat. Den goda nära vården omfattar dock många fler aktörer än regionernas primärvård. Vi avser då särskilt den kommunala hälso- och sjukvården. I dag utgör de ca 30 procent av den totala hälso- och sjukvården. De når många människor som behöver såväl kvalificerade som enklare insatser. Vården och omsorgen om de mest sjuka äldre är, och kommer fortsatt vara, en viktig del i verksamheten för såväl kommuner som regioner. Hälso- och sjukvårdsinsatserna inom äldreomsorgen måste utökas. Den mobila vården utvecklas kontinuerligt med väldigt gott resultat.

En god nära vård innebär att vårdkedjan måste fungera oavsett vad vi kallar vårdnivåerna eller de lokaler där vården utförs. Ingen del av hälso- och sjukvården är en isolerad ö som klarar sig själv. Den allmänmedicinska specialistkompetensen och en mängd andra yrkesgrupper med bred kompetens som arbetsterapeuter, barnmorskor, biomedicinska analytiker, dietister, farmaceuter, kuratorer, medicinska sekreterare, psykologer, sjuksköterskor och undersköterskor är nödvändiga för att fullgöra primärvårdens uppdrag. Patientens behov skiftar och vårdens resurser ska kunna användas så att det blir bäst för patienten. Det finns många goda exempel i landet där exempelvis hälsocentraler blivit framgångsrika såväl genom att förstärka primärvården med ett förebyggande hälsoarbete som genom en förbättrad samverkan med akut- och sluten-

vården respektive kommunens hälso- och sjukvård. Detta sammantaget har gett en god nära vård på dessa platser.

Utgångspunkten ska vara att säkerställa att befolkningen i hela landet, så långt det är möjligt, ges tillgång till en jämlik, nära och patientsäker vård. I nuläget är det först och främst primärvårdens uppdrag som behöver klargöras nationellt för att den övriga vården ska kunna göra sin del i framväxten av en god nära vård. Kristdemokraterna accepterar regeringens satsning – som har sin grund i M/KD-budgeten på detta område år 2021–2023 inom utgiftsområde 9 för att utvecklingen ska kunna påbörjas och genomföras. Det är därefter viktigt att tillräckliga resurser långsiktigt bibehållas.

Bibehållet stöd till personcentrerade sammanhållna vårdförlopp

Hälso- och sjukvårdens styrning har under lång tid och till stor del fokuserats kring ekonomisk styrning. Det gör att patientperspektivet och professionernas utrymme kringskärs. Den kunskapsintensiva hälso- och sjukvården måste ha en styrning som möjliggör personcentrerad och låter professionerna använda bästa kunskap och erfarenhet.

Det som hittills har kallats standardiserade vårdförlopp, SVF, bygger på bästa kända kunskap som arbetas fram av professionerna. De bygger också på personcentrerad.

Den utveckling som vi sett sedan arbetet med SVF påbörjades är god inte minst inom cancervården där RCC redovisar förbättrade resultat som kopplas till sammanhållna vårdförlopp. Genom KD/M-budgeten har möjligheten till sammanhållna och personcentrerade vårdförlopp vidgats och ett stort antal medicinska områden arbetar nu med detta. Trots det föreslår regeringen att resurserna för detta dras ned med 200 miljoner kronor. Kristdemokraterna avvisar den neddragningen inom utgiftsområde 9, anslag 1:6.

Fler utbildningsplatser för vårddyrken

Den stora bristen på utbildade läkare, sjuksköterskor och barnmorskor leder till mindre tillgänglighet i vården. Därför anslår vi resurser till nya utbildningsplatser för dessa yrkeskategorier med 100 miljoner kronor 2021, 200 miljoner kronor 2022 och 300 miljoner kronor för 2023.

Trygg förlossningsvård och eftervård

Det behövs ett nationellt ledarskap som pekar ut riktningen för förlossningsvården och eftervården. Det föds över hundra tusen barn i Sverige varje år och svensk mödra- och förlossningsvård är på många sätt helt fantastisk. Samtidigt finns det mycket som behöver göras för att gravida kvinnor ska kunna känna trygghet i väntans tider.

Vård och vårdresultat skiljer sig åt i olika delar av landet, bland annat i antalet förlossningsskador. Tiden från förlossning till hemgång är på många håll kort, samtidigt som bara ett av tre sjukhus alltid erbjuder en uppföljning efter förlossningen. Bristningar, komplikationer, psykisk ohälsa eller amningsproblem riskerar därmed att inte upptäckas i tid.

Enligt en rapport från Socialstyrelsen råder det stor brist på barnmorskor i alla regioner. Antalet pensionsavgångar bland barnmorskor är stort och det är svårt att rekrytera samt att behålla barnmorskor. Regeringen har slutit överenskommelse med SKR sedan 2015 om förlossningsvården. Bara drygt hälften av pengarna har använts till bemanning

som var syftet med överenskommelsen. Bristen på barnmorskor är stor i 18 av landets 21 regioner. Enligt Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har avsaknaden av tydliga mål och riktlinjer för hur pengarna ska användas gjort att uppdraget varit otydligt. Vårdanalys utvärdering från 2019 visar att det fortfarande finns många allvarliga brister i förlossningsvården. Enligt Barnmorskeförbundet och Sveriges Kvinnolobby är den ökade förlossningsrädslan bland omfödernor ett tecken på att förlossningsvården inte håller tillräckligt hög kvalitet. Kristdemokraterna vill rikta om 1,5 miljarder kronor för varje år 2021–2022 till tydliga satsningar och prioriteringar inom förlossnings- och eftervården. Under 2023 upphör dessutom regeringens satsningar på förlossningsvården helt. Kristdemokraterna avsätter därför 1 miljard kronor under 2023 till förlossnings- och eftervården.

De stora bristerna i förlossnings- och eftervården drabbar framförallt kvinnor. Att ändra systemet i grunden är därför inte bara angeläget ur ett patientperspektiv utan också ur ett jämställdhetsperspektiv.

Varje kvinna ska kunna känna trygghet under sin graviditet samt inför, under och efter förlossningen. Kristdemokraterna föreslår därför följande förändringar för att stärka förlossnings- och eftervården:

- Förstatliga sjukvården och därmed förlossningsvården för en mer jämlik vård.
- Kompetenscentrum och nationella mål för förlossnings- och eftervården. Vi avsätter 37 miljoner kronor för detta.
- Ökad bemanning inom förlossnings- och neonatalvården. Pengarna från den föreslagna överenskommelsen med SKR ska riktas helt och hållet på våra föreslagna förbättringar inom förlossnings- och BB-vården samt ökad bemanning. Vi avsätter 700 miljoner kronor för att öka bemanningen.
- Ett barnmorsketeam – en så kallad fast barnmorska – genom hela vårdkedjan. Vi avsätter 200 miljoner kronor för detta ändamål.
- Varje kvinna ska erbjudas hembesök av en barnmorska för eftervård den närmaste tiden efter förlossningen. Vi avsätter 250 miljoner kronor för detta.
- Nationella riktlinjer tas fram för att förebygga förlossningsskador. Kompetensutveckling för personal inom förlossningsvården om hur förlossningsskador kan förebyggas. Vi avsätter 28 miljoner kronor för detta.
- En ”mammarehabcheck” införs. Vi avsätter 60 miljoner kronor för detta.
- Fler barnmorskor ska utbildas – fler platser på barnmorskeutbildningen. Satsningen finns under utgiftsområde 16.
- Sjuksköterskor ska kunna vidareutbilda sig till barnmorskor med bibehållen lön. Vi avsätter 70 miljoner kronor för detta ändamål.
- Yrkeserfarna barnmorskor ska vara mentorer till utexaminerade barnmorskor.
- Barnmorskeledda enheter i anslutning till akutsjukhusen – kontinuitet för patienten. Vi avsätter 95 miljoner kronor för detta ändamål.
- Stärkt förlossningsvård på landsbygden med patientnära hotell där det är långa avstånd till förlossningskliniker. Vi avsätter 30 miljoner kronor för dessa ändamål.
- Alla förlossningsavdelningar bör erbjuda samtalsstöd med psykolog till föräldrar som fått ett dödfött barn. Vi avsätter 30 miljoner kronor för detta ändamål.

10 En värdig och medmänsklig funktionshinderspolitik

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och den personliga assistansen är en livsavgörande frihetsreform för människor med funktionsnedsättning. Den ska ge människor rätt att leva, inte bara överleva. Men inte minst på senare år har beslut fattats som i praktiken inneburit att rätten hamnat under ständigt hot.

Många personer med omfattande funktionsnedsättning och deras anhöriga tvingas föra en daglig kamp mot myndigheter för att få stöd att klara sin vardag – trots att stödet borde vara en självklar rätt. Från tillkomsten av LSS 1994 ökade antalet personer som beviljades assistansersättning upp till omkring 16 000 mottagare 2015, men 2016 minskade antalet. I juni 2020 var antalet personer med statlig assistansersättning cirka 13 900 personer. I regeringens budgetproposition för 2021 presenterar regeringen en prognos om att antalet personer med assistansersättning beräknas minska med ytterligare 300 personer under kommande år.

Trendbrottet i utveckling av antalet assistansberättigade skedde efter S/MP-regeringens regleringsbrev till Försäkringskassan med uppmaningen att bryta utvecklingen av antalet timmar inom assistansersättningen. Konsekvenserna av direktivet till Försäkringskassan har varit förödande eftersom myndigheten började tolka gamla domar från Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) mycket mer restriktivt än tidigare. Rättspraxis har bland annat förskjutits så att endast den del av det grundläggande behovet som anses vara av mycket personlig eller integritetskänslig karaktär anses vara assistansgrundande. Detta medför exempelvis att det endast är den tid det tar att ta av och på kläderna närmast kroppen som räknas som grundläggande behov. Att ta på en ytterjacka även om det är minus 20 grader utomhus räknas inte. Bara den tid som är beröring av naken hud under ett toalettbesök räknas. Inte hela tiden det faktiskt tar att utföra ett behov.

Situationen är orimlig och akut. Människors liv och familjer trasas sönder när de inte får den assistans de behöver för att klara sin vardag. Och värre kommer det bli. Försäkringskassan införde nyligen en striktare bedömning som innebär att personer med funktionsnedsättning inte får assistansersättning utifrån begreppet grundläggande behov för det som de flesta av oss skulle räkna till våra rutiner för personlig hygien. Det handlar exempelvis om att använda deodorant, raka benen eller armhålorna, smörja in kroppen med hudkräm efter duschen, fila naglarna, trimma skägget, sminka sig och att använda balsam samt reda ut och torka håret.

Den 1 juli i år blev det en lagfäst rättighet att få stöd med andning och sondmatning. Det är livsviktigt och efterlängtat och något vi kristdemokrater har kämpat för länge. Men det är ofattbart att nedskärningarna inom assistansen har gått så långt att det har krävts en lagändring för något så självklart. Samtidigt får vi inte glömma att det krävs så mycket mer för att rädda assistansen. Det som pågår nu är ett välfärdssvek. Det är ovärdigt. Vi måste stå upp för mänskliga rättigheter, inte minst för de som saknar en egen stark röst. Det handlar om vilket samhälle vi vill ha.

Samtliga grundläggande behov måste vara assistansgrundande i sin helhet

Dessvärre prioriterar januariöverenskommelsen mellan S/MP-regeringen och deras samarbetspartier C och L inte personer med funktionsnedsättning och deras rätt att leva ett liv som andra tillräckligt högt.

Att säkerställa att samtliga grundläggande behov ska anses vara av integritetsnära karaktär i sin helhet är ett avgörande steg för att återupprätta intentionen med LSS. Det saknas i avtalet och samtliga januaripartier röstade nej till Kristdemokraternas förslag angående detta i riksdagen tidigare i år. Kristdemokraterna föreslår därför nödvändig lagändring och avsätter resurser i syfte att finansiera en rättssäker tillämpning av LSS till följd av lagförtydligandet. Vi bedömer att sådana lagstiftningsförändringar kan vara på plats den 1 juli 2021. Den exakta kostnadsökningen är dock svår att uppskatta och ytterligare medel kan behövas. Då anslaget 4:4 Kostnader för statlig assistansersättning (utgiftsområde 9) även omfattar schablonen för timersättningen för assistansersättningen redovisas dessa poster tillsammans nedan.

Uppräkning av schablonersättning i nivå med avtalsenlig löneuppräkning

När regeringen och samarbetspartierna aviserade budgetnyheterna presenterades uppräkningsen av assistansschablonen för 2021 med 3,5 procent som en rekordstor höjning. Uppräkningen har under flera år varit alldeles för låg jämfört med kollektivavtalade löneökningar. Det är därför positivt att regeringen och samarbetspartierna C och L nu vill satsa på den. Det är något vi kristdemokrater har krävt under flera år. Men när man läser budgetpropositionen för 2021 blir det mer tveksamt om det faktiskt är en så stor satsning i praktiken. På sidan 175 i budgetpropositionen anges: "För 2021 har regeringen beslutat om en höjning av schablonbeloppet med 3,5 procent. Schablonbeloppet för assistansersättningen blir därmed 315 kronor per timme för 2021, en höjning med 10 kronor och 70 öre." Det nämns ingenting om den faktiska nivån på timersättningen för 2022 och 2023, och det finns inga medel avsatta för en ökning. Det är därmed oklart om det kommer ske en procentuell ökning överhuvudtaget av schablonen från 2021 till 2022 respektive från 2022 till 2023. Om det är regeringens avsikt att höja schablonen för timersättningen med 3,5 procent ena året, för att därefter bibehålla nivån på 315 kr/timme de kommande åren är det stor risk för att verksamhetens kvalitet urholkas.

Kristdemokraterna accepterar regeringens nivå på schablonersättningen för 2021 inom anslaget 4:4 Kostnader för statlig assistansersättning (utgiftsområde 9) men föreslår en höjning med 2,2 procent (vilket är i nivå med avtalsenlig löneuppräkning) per år för 2022 och 2023. Därutöver föreslår vi en förstärkning till följd av lagändring angående grundläggande behov enligt ovan. Detta medför sammantaget 500 miljoner kronor för 2021, 1 170 miljarder kronor för 2022 och 1 330 miljarder kronor för 2023.

Låt staten vara ensam huvudman för den personliga assistansen

I dag är huvudmannaskapet för personlig assistans delat mellan stat och kommun. Assistansersättning från Försäkringskassan (staten) beviljas endast om de grundläggande hjälpbehoven (andning, personlig hygien, måltider, att klä av och på sig, kommunikation och annan hjälp som förutsätter ingående kunskap) uppgår till 20 timmar eller mer per vecka. Vid grundläggande behov under 20 timmar är den personliga assistansen kommunens ansvar.

Den delade ansvarsfördelningen har inneburit flera olika problem. Kommunen och staten har i vissa fall gjort helt olika bedömningar när det gäller en persons rätt till

personlig assistans respektive assistansersättning. Bedömningarna har framstått som rättsosäkra och en person med funktionsnedsättning riskerar att förlora sin assistans. Därtill har de senare årens striktare rättspraxis medfört att allt färre personer kvalificeras för den statliga assistansersättningen. Fler har därmed blivit hänvisade till kommunal assistans.

Tillsammans med Moderaterna och Vänsterpartiet har Kristdemokraterna lämnat in ett utskottsinitiativ i socialutskottet där vi föreslår att regeringen skyndsamt ska påbörja en utredning där målsättningen är ett statligt helhetsansvar för den personliga assistansen. Förslaget skall ligga på riksdagens bord våren 2022 så att den nya lagen kan implementeras före mandatperiodens slut. Detta bör tillkännages regeringen. Initiativ bereds för närvarande i socialutskottet.

Höjd garantinivå i sjuk- och aktivitetsersättningen

Kristdemokraterna bidrog inom ramen för den tidigare alliansregeringen till att möjligheterna för personer med sjuk- och aktivitetsersättning att prova förvärvsarbete, studier eller ideellt arbete stärktes. Detta innebar mycket viktiga förbättringar, men det är alltså ett faktum att många av de personer som lever på sjuk- och aktivitetsersättning har en ekonomisk utsatthet som är mycket svår att påverka. Därför var det viktigt med de förbättringar som genomfördes 2018 med höjd garantiersättning, höjt bostadstillägg samt sänkning av skatten för personer med sjuk- och aktivitetsersättning.

Vi ser samtidigt att detta är en utsatt grupp som har bedömts sakna arbetsförmåga och riskerar att halka efter ekonomiskt och hamna i ytterligare utsatthet. Kristdemokraterna vill därför höja garantinivån ytterligare. För den enskilde innebär det en förstärkning av sjuk- och aktivitetsersättningen med 2 000 kronor om året. Vi avsätter 325 miljoner kronor för varje år 2021–2023 för detta ändamål.

11 Att åldras i trygghet och värdighet

Ett samhälle där alla kan åldras i trygghet och värdighet är ett angeläget mål för Kristdemokraterna. Äldre personer är en tillgång för hela samhället. Ett välfärdssamhälle kan i hög grad bedömas utifrån kriterier som respekt, tillvaratagande och omsorg om den äldre generationen. Äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt och ha tillgång till god vård och omsorg. Var och en ska ses som en person med eget och unikt värde med skilda intressen och bakgrunder. God vård, ett behovsanpassat boende och självbestämmande över sin vardag är en självklarhet – hela livet. Kristdemokraterna gör därför stora satsningar på de äldre. Vi presterar i denna motion kraftfulla reformer för att skapa en trygg och värdig äldreomsorg där också personalen har goda villkor, för att äldreboenden ska kunna byggas, för att pensionärernas ekonomi förbättras och för att äldres möjligheter till gemenskap ska stärkas.

Tabell 7 Kristdemokraternas satsningar på äldreomsorgen*Miljoner kronor*

	2021	2022	2023
Mer medicinskt innehåll i äldreomsorgen	2 250	2 250	2 150
Förbättrade villkor och fortbildning för äldreomsorgspersonal	3 500	3 500	3 500
Investeringsstöd äldreboendestäder	2 000	1 000	500
Kortade köer särskilt boende	500	500	500
Gemenskapsfrämjande innehåll äldreomsorgen	200	200	200
Digitalisering inom äldreomsorgen	240		
Äldresamtal	160	160	160
Äldrelyftet	20	20	20
Motverka äldres ensamhet	10	30	30
Pneumokockvaccin	45	35	25
Fond för idéburen vård och omsorg	300		
Summa	9 225	7 695	7 085

Mer medicinskt innehåll i äldreomsorgen

Alla ska känna sig trygga med att det kommer finnas en god vård och omsorg den dag man behöver det. Men coronapandemin har satt i blyxtbelysning att vi inte har en jämlik vård och omsorg. Vården och omsorgen till äldre fick inledningsvis stå tillbaka för slutenvårdens behov. Skyddsutrustning till personal i äldreomsorgen kom först flera veckor efter det att slutenvården fått del av det. Undersköterskor larmade länge ohörda innan reella förbättringar skedde. Läkarbesöken i äldreomsorgen gjordes alltför ofta via telefon istället för ett fysiskt besök trots att Socialstyrelsens riktlinjer anger att fysiskt besök är grunden för att kunna göra rätt medicinsk bedömning.

Vi ser nu en växande grupp äldre personer som ofta är multisjuka och behöver alltmer kvalificerade hälso- och sjukvårdsinsatser. Samma grupp är extra sårbar för covid-19. Socialstyrelsens statistik över dödsfall visar att 89 procent varit 70 år eller äldre. Nästan hälften av dödsfallen har skett på särskilda boenden.

54 procent av alla riskindikationer som rapporterades in till Ivo i våras inom äldreomsorgen med anledning av corona bedöms av myndigheten som allvarliga. Ivo gjorde därför en tillsyn som visade att endast 60 procent av de 40 värst drabbade kommunerna hade förutsättningar till bedömning och behandling kopplat till covid-19 på äldreboenden. De fann allvarliga brister hos var tionde verksamhet och genomför därför nu en fördjupad tillsyn.

En viktig delförklaring till problembilden är att det finns för få sjuksköterskor inom äldreomsorgen. Sjuksköterskan är nödvändig för den medicinska kompetensen. Under pandemin har de brister som uppstår när det finns för få sjuksköterskor särskilt uppmärksammas. Att kunna sätta dropp eller ge syrgas är exempel på insatser som kräver en tillräcklig tillgång till sjuksköterskor.

Enligt Socialstyrelsens statistik har antalet sjuksköterskor i äldreomsorgen sjunkit de senaste åren och ligger idag på cirka 14 000, varav knappt hälften jobbar på de särskilda boendena. I Norge är var femte medarbetare på äldreboenden en sjuksköterska, medan det bara är cirka var tjugonde i Sverige.

Även i övrigt brister den medicinska kompetensen när det gäller äldre. År 2017 fanns 37 specialistläkare i geriatrik inom hälso- och sjukvården per 100 000 invånare

som var 70 år och äldre, att jämföra med 47 specialistläkare 2006. Kommuner har idag inte heller möjlighet att anställa egna läkare, då de i samband med att ädelreformen genomfördes fick rätt att anställa medicinsk kompetens upp till och med sjuksköterskor.

Därför presenterar Kristdemokraterna nu ett nytt förslag, för totalt 2,25 miljarder kronor:

- Vi föreslår att staten tecknar ett avtal med SKR om ett prestationsbundet stöd till kommuner som arbetar med att förbättra tillgången till sjuksköterskor inom äldreomsorgen. Kraven i det prestationsbaserade stödet ska gälla all kommunfinansierad verksamhet, även privat driven men offentligt finansierad omsorg. Satsningen ska följas upp årsvis med målsättningen att alla kommuner ska nå bättre resultat. Stödet fördelas till de kommuner som kan uppvisa ett bättre resultat än föregående år för antal sjuksköterskor/plats i boende för särskild service för äldre, vardagar respektive helger. De som har minst en sjuksköterska per tio boende på vardagar och de som har minst en sjuksköterska per 20 boenden på helger får del av stödet oavsett om förbättring skett eller inte. Statistiken samlas redan idag in i SKR:s egen databas Kolada. 1,25 miljarder kronor per år, motsvarande en förstärkning om 2 000 sjuksköterskor, avsätts i vårt budgetalternativ.
- 450 miljoner kronor per år avsätts för att införa en medicinskt ansvarig för rehabilitering i varje kommun, en s.k. MAR, för att säkra en fungerande rehabilitering inom den kommunala hälso- och sjukvården. Äldre har stor nytta av rehabiliterande insatser, och efter corona är behovet särskilt stort. Stödet fördelas till kommunerna efter andel äldre.
- Kristdemokraterna vill ta bort förbudet för kommuner att anställa läkare. För en kommun att exempelvis anställa en "äldreöverläkare" bör vara möjligt på liknande sätt som skolöverläkare har en funktion för barn och unga. Men redan nu avsätter vi 300 miljoner kronor per år till en försöksverksamhet där kommuner får möjlighet att köpa in läkarkompetens från regionerna. Målet är att en medicinskt ansvarig läkare, MAL, ska finnas tillgänglig i varje kommun. SKR får ansvar för att ta fram kontrakt mellan kommuner och regioner och fördela stödet när kontrakt har slutits.
- Vi avsätter också 150 miljoner kronor per år för att inrätta ett nationellt forskningsprogram inom geriatrik för att komma tillrätta med de kompetens- och rekryteringsbrister som råder inom områdena geriatrik och gerontologi. Forskningen bör innefatta tvärvetenskaplig forskning och implementering av dess resultat ute i verksamheten som bedriver vård och omsorg av äldre. Medlen fördelas via Vetenskapsrådet och Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte).
- Dessutom avsätts 100 miljoner kronor per år till yrkeshögskolan för att möjliggöra för fler undersköterskor att utbilda sig till specialistundersköterskor, vilket kan avlasta sjuksköterskorna inom äldreomsorgen, då de är en viktig länk mellan undersköterskan och sjuksköterskan. Satsningen innebär ca 1 500 yrkeshögskoleplatser, och studierna ska bedrivas på deltid vid sidan av jobbet som undersköterska.

Förbättrade arbetsvillkor i äldreomsorgen

Forskning visar att kvalitativ äldreomsorg förutsätter ett personcentrerat bemötande där personalen kan skapa en trygg miljö och en personlig relation med den äldre. För att det

ska vara möjligt behöver äldreomsorgens personal ges goda förutsättningar att göra ett bra jobb.

Förutom att den som arbetar med viktig välfärdsverksamhet inom hemtjänsten eller på ett vård- och omsorgsboende behöver goda arbetsvillkor för att kunna ge kvalitativ omsorg, är det viktigt för att de ska trivas i sitt arbete och inte slita ut sig i förtid. Det är också viktigt för att omsorgsyrken ska vara attraktiva så att personalförsörjningen kan fungera – en nyckel för att möta välfärdens behov i framtiden. Redan i dag råder arbetskraftsbrist inom äldreomsorgen – 70 procent av personalen uppger att bemanningen är otillräcklig minst någon dag per vecka. Dessutom kommer gruppen äldre över 80 år att öka med 40 procent fram till 2026. Enligt SKL behöver därför antalet anställda inom äldreomsorgen öka med 67 000 personer (24 procent) under tidsperioden.

Men tyvärr är arbetsvillkoren på många håll inte tillräckligt bra – var tredje person som arbetar inom äldreomsorgen vill sluta. Löneläget är ofta lågt, och det finns små möjligheter att byta arbetsgivare när det inte finns valfrihetssystem och därmed konkurrens om medarbetare. Dåligt utformade upphandlingar kan dessutom leda till att viss personal får sämre villkor.

Därtill finns det på många håll orimligheter i arbetstid, bl.a. på grund av s.k. delade turer, som ofta kraftigt drar ned medarbetares livskvalitet och möjligheter till familjeliv. Delade turer innebär två arbetspass som är uppdelade med en längre rast än en lunchrast emellan. Ofta handlar det om ett förmiddagspass och ett kvällspass med ett par eller några timmars obetald rast emellan. Systemet är omvittnat tröttande och beskrivs av många anställda i mycket negativa ordalag.

Dåliga scheman bidrar till stress och sjukskrivningar. Närmare 80 procent av personalen inom äldreomsorgen upplever psykisk ansträngning och jäkt i arbetet minst en gång i veckan, och över hälften upplever detta i stort sett varje dag. Vi vet att risken att bli sjuk av stress är högre inom kvinnodominerade yrken, och äldreomsorgen är inget undantag. Antalet startade sjukfall uppgick till 170 per 1 000 sysselsatta 2017 – högst av alla branscher. Resultatet är hög personalomsättning – 2017 var personalrörligheten 18 procent inom vård och omsorg.

Med många sjukskrivningar och hög personalomsättning blir det ännu svårare att lägga bra scheman och upprätthålla personalkontinuiteten. För många av de äldre som lever ensamma utgör hemtjänstpersonalen en stor del av deras sociala liv. Kontinuitet och tillräckligt med tid för att bygga goda relationer med hemtjänstpersonal ger möjlighet att bygga upp förtroende och tillit, vilket bidrar till trygghet hos de äldre – en trygghet som kan främja en god livskvalitet och livsglädje som förebygger psykisk ohälsa.

Men personalen vittnar i dag om att de inte har tid att skapa en relation med de äldre som de möter i arbetet. Under 2018 mötte en hemtjänsttagare i snitt 15 olika personal under en tvåveckorsperiod, i vissa fall så många som 24. Förutom att detta skapar otrygghet för den äldre innebär det också sämre möjligheter för personalen att göra ett bra jobb med god kvalitet när de arbetar i en organisation som inte fungerar utan får möta väldigt många vårdtagare på kort tid – spegelbilden av att den äldre får möta en stor mängd hemtjänstpersonal på kort tid.

Samtidigt som ovan beskrivna brister i arbetsvillkoren inom äldreomsorgen finns har äldreomsorgens chefer i dag inte förutsättningar att göra ett så bra jobb som de skulle vilja. Chefer inom vård och omsorg och sociala tjänster har de största arbetsgrupperna på hela arbetsmarknaden – inom just äldreomsorgen har varje chef i snitt direkt personalansvar för ca 50 personer. Arbetsmiljöverket har visat att chefer inom vård och omsorg arbetar under tidspress och har hög arbetsbelastning med stora ansvarsområden och

många medarbetare. Resultatet är att en av fem i personalen upplever att de har små eller mycket små möjligheter att vid behov få stöd av sin chef.

Cheferna har en viktig roll i fråga om att skapa goda villkor för personalen, men det är bara möjligt om enhetscheferna har ansvar för ett rimligt antal medarbetare. Dessutom måste en större flexibilitet medges av kommunerna så att enhetscheferna kan göra de prioriteringar som leder till bättre arbetsvillkor och en god bemanning med hög kontinuitet. Alltför ofta kringskärs enheternas chefer genom kommunövergripande regler som minskar tilliten och därmed gör ansvarsutkrävandet sämre.

En annan nyckelgrupp vad gäller att skapa goda arbetsvillkor inom äldreomsorgen – och som ofta glöms bort – är schemaläggare. De bär ett tungt ansvar för att få viktiga välfärdsverksamheter att rulla och för att lägga en planering som säkerställer att övriga yrkesgrupper inom vård och omsorg inte bränner ut sig.

Utöver arbetssituationen som beskrivits ovan finns små möjligheter för personalen att fortbilda sig och det finns få karriärsteg inom yrket, vilket visar på ett behov av större utbildningssatsningar.

Kristdemokraterna anser att det nu behövs krafttag för att förbättra arbetsvillkoren för personalen inom äldreomsorgen. Det handlar om att värna medarbetare, deras familjeliv och hälsa, men också om att stärka möjligheten att rekrytera mer personal. Med rätt reformer kan resultatet också bli att timmarna för social aktivering hos den äldre blir fler, gemenskap främjas och kvaliteten höjs. För att tiden med de äldre ska bli en tydligt värderad del av arbetet bör även sociala behov införas i socialtjänstlagen som grund i biståndsbedömningen för äldreomsorg.

Kristdemokraternas förslag

Kristdemokraterna föreslår att staten tecknar ett avtal med SKR om ett prestationsbundet stöd till förbättrade villkor för personalen inom äldreomsorgen. Kraven i det prestationsbaserade stödet ska gälla all kommunfinansierad verksamhet, även privat driven men offentligt finansierad omsorg. Satsningen ska följas upp årsvis med målsättningen att alla kommuner ska nå bättre resultat. Stödet uppgår till 3,3 miljarder kronor per år och fördelas till kommunerna baserat på fyra parametrar som alla väger lika:

Aktivt arbete för att minska förekomsten av delade turer

Kommunen ska kunna visa att det skett en tydlig minskning i användandet av delade turer alternativt att delade turer är på en låg nivå eller inte används alls. Ett system för hur detta ska mätas och följas upp bör utarbetas i samverkan med SKR. Tiden som frigörs när de delade turerna försvinner bör användas till mer tid med de äldre.

Förbättrad personalkontinuitet

Kommunen ska tydligt minska antalet hemtjänstpersonal per hemtjänsttagare över 65 år (enligt statistik som kommunerna redan nu rapporterar in till socialtjänstens öppna jämförelser). De kommuner där hemtjänsttagaren får möta maximalt tolv olika personal under en 14-dagarsperiod får alltid del av stödet.

God medarbetarnöjdhet och delaktighet

Kommunen ska kunna visa ett bättre resultat än föregående år för SKR:s totalindex för hållbart medarbetarengagemang (HME) vad gäller äldreomsorgen. Som minst ska kommunen ha ett HME på 50 (av 100), och överstiger det 75 får kommunen ersättning oavsett om det skett en förbättring från föregående år eller ej.

Avlastning för cheferna

Kommunen ska kunna visa att snittantalet som äldreomsorgscheferna i kommunen har direkt rapporteringsansvar för tydligt minskar. De som inte överstiger 25 får alltid del av stödet.

Kompetensutveckling

För att skapa yrkesutveckling och karriärvägar för omsorgspersonalen behövs fler utbildningsmöjligheter. Det är också en viktig del i att attrahera mer personal – att kommunerna erbjuder strukturerad fortbildning och möjliga karriärvägar.

Regeringens satsning på ett äldreomsorgslyft kom efter att såväl Kommunal och SKR som Kristdemokraterna i våras krävt att en större satsning görs. Därför välkomnar vi satsningen. Därutöver föreslår vi följande förstärkningar:

Satsa på utbildning för äldreomsorgens chefer: 50 miljoner kronor per år satsas på ledarskapsutbildning för äldreomsorgens chefer, för att de bättre ska klara av den viktiga roll de har i att skapa goda arbetsvillkor för sina medarbetare.

Satsa på utbildning av schemaläggare: Tyvärr valde regeringen att stryka den satsning på schemaläggare som riksdagen beslutade om i december 2018 utifrån KD/M-budgeten. Nu återinför regeringen satsningen i det så kallade Äldreomsorgslyftet och det är så klart bra, men viktig tid har gått förlorad. Kristdemokraterna står fast vid satsningen och vill utöka den samt göra den permanent. 150 miljoner kronor per år läggs på metodutveckling, utbildning av schemaläggare inom hemtjänsten och spridning av exempel på hur man uppnår god personalkontinuitet. De goda exemplen finns – där engagerade och kloka schemaläggare klarar av att säkerställa både god hemtjänst med tid för den äldre och heltid för den personal som önskar – utan delade turer.

Utöver detta avsätts 100 miljoner kronor per år till att möjliggöra för fler undersköterskor att utbilda sig till specialistundersköterskor, i vår nya satsning på ökat medicinskt innehåll i äldreomsorgen.

Gemenskap främjar äldres hälsa

Corona har satt ensamhetsproblematiken i blyxtbelysning, i synnerhet bland äldre. Ofrivillig ensamhet, isolering och självisolering har påverkat äldres tillvaro på ett mycket kraftigt sätt.

Vi vet sedan tidigare att ofrivillig ensamhet och isolering leder till för tidig död. Ofrivillig ensamhet ökar risken att drabbas av hjärt-kärlsjukdom, demens och depression och leder till mer fysisk smärta. Förutom mänskligt lidande orsakar det ökade kostnader i form av ökat behov av sjukvård och omsorg motsvarande kostnader för över 13 miljarder.

Vi vet också att många, inte minst äldre över 85, var ensamma före pandemin, med stora konsekvenser. För dem har tillvaron i många fall nu blivit värre, och många ytter-

ligare har kommit att drabbas av ensamhet i samband med besöksförbud på äldreboenden och uppmaningarna till självisolering för personer över 70 år.

Trots pandemins negativa inverkan på möjligheterna till gemenskap för äldre, och de sociala och medicinska effekterna av detta, så syns det väldigt få åtgärder för att komma tillrätta med denna problematik i budgetpropositionen.

Kristdemokraterna vill annorlunda och föreslår en rad åtgärder och förstärkningar i vårt alternativ:

Säkra att ensamhet kan brytas med digitala hjälpmedel

De som nu har störst behov av att umgås digitalt är också de som har lägst kunskaper om digital teknik. Bland de cirka 500 000 svenskar som nästan aldrig använder internet är de flesta äldre, visar undersökningen Svenskarna och internet 2019.

I samband med besöksförbudet på äldreboenden blev det också tydligt att många boenden inte ens erbjuder tillgång till internet. Bara tre av fyra boendeplatser erbjöd då möjlighet till internetuppkoppling i det egna rummet eller lägenheten, enligt Sveriges Kommuner och Regioner, SKR. Men variationerna mellan kommunerna var stora och i vissa kommuner fanns möjligheter till uppkoppling enbart för 5 procent av boendeplatserna medan det i andra kommuner erbjöds för 100 procent, det vill säga för alla, enligt SKR:s webbtjänst Kolada (källa: Internetstiftelsen).

Flera kommuner har genomfört förbättringar under pandemin, men det finns fortsatt behov av att säkra möjligheten till videosamtal för personer inom äldreomsorgen.

Vi satsar därför 240 miljoner i en tillfällig satsning på teknisk utrustning och utbildningsinsatser riktade till äldre i särskilt boende eller med hemtjänst, så att de kan använda videosamtal och andra ensamhetsbrytande hjälpmedel.

Alla lägenheter på särskilda boenden ska vara uppkopplade med snabbt och stabilt internet för videosamtal. Anslaget ska också kunna användas för utbildningsinsatser där inte minst unga kan använda sitt kunnande för att ge äldre, som inte har möjligheten via anhöriga, utbildning i att använda digitala verktyg.

Äldresamtal i alla kommuner

Vissa kommuner bjuder idag in äldre till samtal om livssituationen. Vi anser att samtliga kommuner ska erbjuda denna typ av äldresamtal. Samtalen kan inte minst bidra till att skapa trygghet och bryta ensamhet för den äldre, något som i sig kan höja livskvaliteten och skjuta upp behovet av andra mer omfattande omvårdnadsinsatser. Samtalet kan visa på möjligheter till måltidsgemenskap eller aktiviteter och ger en kontakt till kommunen. Äldresamtalen ger också en möjlighet att upptäcka medicinska behov i tid – så att allvarigare hälsotillstånd kan undvikas. Socialstyrelsen har också nyligen påvisat att det finns behov av att utveckla rutiner för att upptäcka missbruk bland äldre då andelen personer över 65 år som har alkoholproblematik ökar i förhållande till yngre åldersgrupper. Även här kan äldresamtalen spela en viktig roll.

Kristdemokraterna vill att äldresamtal ska erbjudas av exempelvis hemsjukvårdsteam till alla som fyllt 80 år som inte har hemtjänst eller bor i särskilt boende och på det sättet får kontakt med omsorgsinsatser. Äldresamtalen riktar sig till en grupp på drygt 320 000 personer. Vi avsätter 160 miljoner årligen till detta ändamål.

Gemenskapsfrämjande insatser i omsorgen

Det sociala innehållet i äldreomsorgen behöver utvecklas så att de äldres behov av gemenskap kan mötas. Vi anslår 200 miljoner per år för att utveckla gemenskapsmöjligheter för äldre. Pengarna ska också kunna användas av kommunerna för att delfinansiera gemenskapsvårdar anställda av kommunen till de byggherrar som bygger trygghetsboenden. Det har visat sig vara en bra katalysator för att få fler att vilja bygga trygghetsboenden för äldre.

Ökat stöd till civilsamhället för gemenskapsfrämjande arbete

Vi behöver också ta tillvara den kraft som finns i civilsamhället och därför vill vi tillskjuta resurser till föreningar och organisationer för arbete och verksamhet som syftar till att bryta äldres ensamhet och isolering. Det handlar om exempelvis seniororganisationer som ordnar träffar – digitalt och fysiskt – och som har t ex ringlinjer. Också organisationer som Mind som jobbar med samtalsstöd riktat till äldre bör få utökade resurser. Pandemin har kraftigt understrukt behovet av detta. I KD/M-budgeten införde vi en satsning på 20 miljoner kronor per år för detta ändamål. Regeringen avslutar denna satsning redan nästa år, trots att coronapandemin isolerat många äldre och kommer göra så en tid framöver. Kristdemokraterna anser att denna satsning måste utökas och göras permanent. Vi förlänger därför satsningen och ser till att den uppgår till 30 miljoner kronor per år.

Fördubbla Äldrelyftet

Att få idrotta tillsammans med andra i gemenskap är ett viktigt sätt att främja hälsa och gemenskap. Tyvärr har denna typ av aktiviteter nu uteblivit under pandemin och det finns stort behov av att öka insatserna för detta framöver – och se till att möjligheten kommer fler till del. Stödet behöver också öka på grund av omkostnader för att hitta former att göra detta coronasäkert. I samverkan med idrottsrörelsen och de nationella pensionärsorganisationerna vill vi därför satsa på ”Äldrelyftet” – vilket kan förbättra livskvaliteten, öka hälsan, minska risken för fallolyckor och samtidigt främja gemenskap och sammanhang. I M/KD-budgeten avsattes 20 miljoner kronor per år för detta ändamål men dessvärre plockade regeringen bort satsningen i vårändringsbudgeten 2019. Det är bra att de ändrade sig och återinförde satsningen i budgetpropositionen för 2020. Vi anser dock att satsningen bör dubblas och avsätter därför ytterligare 20 miljoner kronor per år 2021–2023 för detta ändamål.

Inför äldreboendegaranti och bygg fler äldreboenden

Äldre som upplever att de har behov av anpassat boende blir idag alltför ofta nekade plats på ett så kallat särskilt boende. Biståndsbedömningarna har blivit snävare och då anses de för friska. I vissa kommuner finns det helt enkelt inte tillräckligt många platser i särskilt boende. Istället erbjuds mer omfattande hemtjänst i det egna hemmet. År 2019 rapporterades 5 411 ej verkställda beslut in till Ivo gällande äldre som blivit lovade en plats i särskilt boende men fått vänta längre än tre månader. Det är en ökning med ytterligare 900 personer som inte får en plats på ett boende i tid. Enligt Boverkets uppföljning 2020 anger 109 av kommunerna att de har underskott på särskilda boenden.

Kristdemokraterna är övertygade om att det är få, om ens någon, som väljer att flytta till ett anpassat boende om de inte behöver det. Den dag man upplever att det inte funge-

rar med det egna boendet så ska man ha rätt till ett anpassat boende. Kristdemokraterna vill därför införa en äldreboendegaranti – den som fyllt 85 år ska ha en lagstadgad rätt att få flytta till ett anpassat boende som till exempel särskilt boende eller trygghetsboende när personen själv bedömer att behovet finns.

För att stärka de äldres rätt att få tillgång till en anvisad plats på särskilt boende inom tre månader avsätter Kristdemokraterna 500 miljoner kronor per år till en prestationsbaserad ersättning till de kommuner som klarar att anvisa platser inom tre månader.

En äldreboendegaranti utan äldreboenden är inte värd något. För att klara löftet om en äldreboendegaranti behövs fler och olika typer av äldreboenden. Stimulansmedel för att kommunerna ska bygga fler äldreboenden är därför nödvändiga. Kristdemokraterna utökar regeringens stimulansbidrag på området, men det är samtidigt avgörande att kommunerna höjer sin ambition kring byggande av äldreboenden. Vi anslår därför 2 miljarder kronor mer år 2021, 1 miljard 2022 och 500 miljoner kronor 2023 under utgiftsområde 9, anslag 4:5 för att fler bostäder ska byggas. Det finns nu ledig kapacitet i byggsektorn på grund av den ekonomiska nedgången i pandemins spår. Denna satsning är därför också konjunkturrellt riktig, då den kan bidra till att jobb inom byggsektorn inte går förlorade.

Vaccinationer

Säsongsinfluensavaccin erbjuds i hela landet till riskgrupper och äldre personer. Vaccin mot pneumokocker, som orsakar bakteriell lunginflammation, erbjuds också i hela landet men i flera regioner är det inte kostnadsfritt. Det förekommer avgifter uppemot 800 kronor. Detta är en ansevärd summa för många äldre, särskilt om två personer i hushållet behöver vaccineras. Det vore en stor fördel om alla äldre kunde erbjudas kostnadsfri vaccination mot pneumokocker i hela landet. Att minska risken för utveckling av lunginflammation är inte minst angeläget under den rådande covid-19-pandemin där äldre utgör en riskgrupp. Vaccineringen skulle förebygga mänskligt lidande men också minska kostnaderna inom sjukvården. Vi avsätter därför 45 miljoner kronor för år 2021, 35 miljoner kronor för år 2022 och 25 miljoner kronor 2023 till detta ändamål inom utgiftsområde 9. Kristdemokraterna anser också att det bör tas fram ett allmänt vaccinationsprogram för äldre och att det ska vara implementerat senast 2023.

Fond för idéburen vård och omsorg

Det som kallas idéburet företagande bedrivs ofta i ideell förening, ekonomisk förening, kooperativa företag eller stiftelseform. Det kan vara ett äldreboende, hemtjänst, en skola, en lanthandel eller något annat som människor gått samman om. Famna är paraplyorganisation för idéburna företag inom vård och omsorg, där till exempel Bräcke diakoni är medlem. Skoopi är branschorganisationen för arbetsintegrerande sociala företag. De har inte sällan särskild kompetens i svåra etiska frågor som vården och omsorgen brottas med. Vissa ideella utförare har särskild kunskap om och riktar sig särskilt till en viss utsatt samhällsgrupp, kanske på grundval av etnicitet eller religion, grupper som forskning visar annars inte får en lika god tillgång till välfärdstjänster.

Den ideella sektorns och sociala företags tillgång till kapital för både etablering och utveckling behöver förstärkas. Europeiska ekonomiska och sociala kommittén har konstaterat att det i dag ofta saknas finansiella instrument som är speciellt utformade för

socialt företagande. Socialt företagande behöver på grund av sina specifika egenskaper och varierande juridiska former ibland finna andra typer av finansieringsinstrument än andra företag.

Vi vill därför skapa en fond som syftar till att främja den ideella sektorns möjlighet till socialt företagande och då särskilt som utförare av välfärdstjänster. Vi avsätter 300 miljoner kronor för detta ändamål för 2021 inom utgiftsområde 9. En sådan fond skulle kunna motverka bristen på tillgång till kapital för dessa aktörer.

Trygga äldres ekonomi

Lika beskattning av arbets- och pensionsinkomster

Kristdemokraterna anser att pensionärernas ekonomi måste prioriteras. Därför såg vi till att alla pensionärer fick sänkt skatt i den budget som vi, tillsammans med Moderaterna, fick igenom i riksdagen hösten 2018.

Regeringen föreslår nu sänkt skatt för pensionärer, vilket skulle kunnat innebära att pensionsinkomster och arbetsinkomster äntligen skulle beskattas lika. Men eftersom regeringen samtidigt inför ett tillfälligt jobbskatteavdrag i två år, uppstår en skillnad igen, och gapet sluts inte förrän 2023 med regeringens politik. Kristdemokraterna sluter gapet redan nästa år. Förutom att vi säger ja till den skattesänkning på 2,36 miljarder kronor som nu görs i budgetpropositionen, sänker vi skatten med ytterligare ca 0,63 procent av inkomsten upp till 42 400 kronor för personer med arbetsinkomster, pension och näringsinkomster. Det innebär upp till 265 kronor i månaden i skattesänkning, utöver den skattesänkning som finns i budgetpropositionen.

Låt fler äldre arbeta

Sveriges befolkning lever i genomsnitt allt längre. Det är mycket glädjande men innebär också att den så kallade försörjningskvoten växer, med resultatet att försörjningsbördan för de som arbetar ökar. För att Sverige ska klara av att möta den demografiska utmaningen behövs till att börja med en långsiktigt stark och stabil ekonomisk tillväxt och en hög sysselsättningsnivå. Det krävs att fler arbetar mer.

Att fler väljer att arbeta längre än till 65 års ålder har många positiva effekter. Det gör att ekonomin förbättras, både för den enskilde och för samhället i stort. Pensionerna förstärks också både för den enskilde och för pensionärskollektivet i stort då inbetalningarna till pensionssystemet blir större. Men inte minst viktig är känslan av samhörighet och tillhörighet som ett arbete ger många människor.

Sänk skatten på arbetande äldre

En invändning mot att uppmuntra fler äldre att stanna kvar i arbetslivet är att de skulle stå i vägen för ungdomar som vill in på arbetsmarknaden. Det finns dock ingenting som tyder på att arbetsmarknaden fungerar så – tvärtom. Olika jämförelser mellan både OECD-länder och amerikanska delstater visar att med en hög sysselsättningsgrad bland äldre följer också en hög sysselsättningsgrad bland yngre. Antalet arbeten är inte statistiskt utan ökar när fler vill arbeta.

Kristdemokraterna avskaffade den särskilda löneskatten på 6,5 procent på ersättningar för arbete och inkomst av aktiv näringsverksamhet för personer som fyllt 65 år

tillsammans med Moderaterna från och med 1 juli 2019. Regeringen Löfven införde denna skatt som gjorde det dyrare än tidigare att ha äldre personer anställda.

Kristdemokraterna anser tvärtom att äldres arbete ska uppmuntras. Därför genomför vi också en reform som innebär ytterligare höjning av jobbskatteavdraget för de som är över 69 år för att den som vill och orkar ska uppmuntras att jobba ännu lite längre i en tid då vi är i stort behov av att erfarna personer stannar längre i arbetskraften – inte minst när det kommer till viktiga välfärdsyrken såsom lärare, läkare och barnmorskor. Kristdemokraterna föreslår därför att det förhöjda jobbskatteavdraget höjs från 69 års ålder med 56 procent vilket innebär att en arbetande 69-åring tjänar 973 kr mer efter skatt vid en genomsnittlig inkomst.

Höj taket i bostadstillägget för pensionärer

Till följd av att hushållens inkomster har ökat och räntorna varit låga och bostadsbristen stor under 2000- och 2010-talen har bostadspriserna gått upp kraftigt. Detta har även gällt hyrorna, även om de stigit i lägre takt.

Ett förbättrat bostadstillägg är tillsammans med garantipensionen det som kallas för grundskydd i den allmänna pensionen. Detta grundskydd går till stor del till kvinnor som ofta har lägre pensioner än män. Därför bidrar grundskyddet starkt till att utjämna skillnaden mellan kvinnors och mäns pensioner.

Kristdemokraterna har länge drivit på för förbättrat bostadstillägg – både i våra egna budgetförslag och inom ramen för Pensionsgruppens arbete. Vi har aktivt medverkat till de förbättringar som föreslagits av Pensionsgruppen som stärker pensionärer med små marginaler och som därför är ett steg i rätt riktning. Men vi vill gå ännu längre. Vi vill att hyrestaket i bostadstillägget höjs för ensamstående och kronor per person för sammanboende. Sammanlagt lägger Kristdemokraterna 100 miljoner kronor per år åren 2021–2023 på ett förbättrat bostadstillägg för pensionärer.

Eftersom bostadstillägget är inkomstprövat mot i princip alla inkomster och mot förmögenhet är det en mycket träffsäker reform för att förbättra för de pensionärer som har de minsta ekonomiska marginalerna när bostadskostnaden är betald. Reformen är också viktig för att fler äldre ska ha råd att flytta till trygghetsboenden, vilket behövs för att få igång flyttkedjorna. Idag bor många äldre kvar i för stora boenden, vilket bromsar upp flyttkedjorna och leder till ett ineffektivt utnyttjande av bostadsbeståndet. Trångbodda familjer får inte möjlighet att byta för små lägenheter till villor, och unga som står utan bostad och vill in i lägenheterna får inte den chansen. En undersökning från SPF och Skattebetalarna visar att drygt sex av tio seniora hushåll i villa och knappt tre av tio i bostadsrätt bor större än de behöver. Det motsvarar cirka 420 000 av landets seniorhushåll (varav 336 000 i villa). Hälften av de svarande villaägarna och 75 procent av bostadsrättsägarna uppger att de inte klarar en höjning av boendekostnaden som överstiger 2 000 kronor per månad. En förstärkning av pensionärernas ekonomi är därför angelägen.

Inkomstpensionstillägget

Kristdemokraterna har i Pensionsgruppen medverkat till att ett inkomstpensionstillägg kommer att införas 2021. Tillägget innebär upp till 600 kronor per månad för dem med ålderspension mellan 9 000 och 17 000 kronor per månad. Inkomstpensionstillägget syftar till att öka det så kallade respektavståndet, det vill säga skillnaden i pension mellan den som arbetat och den som inte gjort det. Kristdemokraterna menar att ett

respektavstånd behövs för att bevara förtroendet för det inkomstrelaterade pensions-systemet. Dock var och är det vår uppfattning att detta respektavstånd bäst hanteras genom förändringar i det befintliga pensionssystemet. Vi riktade därför stark kritik mot förslaget om inkomstpensionstillägg då det åsidosätter principen om att det inkomstrelaterade pensionssystemet ska vara ett från statsbudgeten autonomt system. Kristdemokraterna krävde att inkomstpensionstillägget ska vara tillfälligt för att gå med på ett införande. Detta godtogs av övriga politiska partier i Pensionsgruppen.

Inkomstpensionstillägget är vidare ett viktigt tillskott för de pensionärer som har låga marginaler. Framöver ska dock inkomstpensionstillägget utformas på ett sätt så att det ingår i pensionssystemet och helt frikopplas från statsbudgeten. Detta är något som Pensionsgruppen nu ska arbeta med för att åstadkomma en sådan mer långsiktig och hållbar lösning.

12 Ett fungerande rättsväsende

Ett fungerande rättsväsende är oumbärligt för ett gott samhälle. Att samhället reagerar när en människa utsatts för våldsbrott, rån, sexuella trakasserier eller inbrott i sitt hem är en förutsättning för upprättelse för brottsoffren och för att värna medborgarnas tillit till staten. I dag ser vi hur den tilliten hotas när människor utsätts för brott som inte klaras upp när brottsligheten tar kontroll över utsatta områden eller när skjutningar fortgår utan synligt slut. Som enskild ska man alltid kunna lita på att polisen har de resurser som krävs för att klara av sin uppgift, att förebygga, förhindra och beivra brott. Det har de inte idag.

De problem som vi lever med idag har byggts upp under lång tid och vi behöver räkna med lång tid av offensiva satsningar för att komma åt kriminaliteten. Polisen behöver därför kraftiga resurstillskott för att med uthållighet kunna stävja utvecklingen särskilt vad gäller gängrelaterad brottslighet. Svårutredda gängskjutningar är inte enskilda händelser, utan en del av en brottskedja som involverar exempelvis narkotikahandel, övergrepp i rättsak och andra brott. Om en person grips, tar andra ofta dennes plats i det kriminella nätverket. Om inte polisen kan arbeta uthålligt blir effekten när ett kriminellt nätverk slås ut att ett annat etablerar sig. Resurs- och organisationsbrister idag leder till att konsekvensen blir att andra brottslingar går fria.

Våldtäktsanmälningar, sexualbrott mot barn, bostadsinbrott med mera läggs på hög när polisens resurser koncentreras mot gängen. Den utvecklingen måste brytas. På kort sikt främst med hjälp av fler poliser och ett förstärkt rättsväsende och på längre sikt också bredare förebyggande insatser. Människor som blir utsatta för brott måste kunna lita på att rättsväsendet agerar. Ett rättsväsende som står upp för de mest utsatta är en förutsättning för ett gott samhälle som håller samman.

För att rättsväsendet ska fungera behöver inte bara polisen få mer resurser utan också Åklagarmyndigheten, Kriminalvården, Ekobrottsmyndigheten och Sveriges Domstolar. Därtill behöver straffen skärpas för vissa brottstyper. Dessutom finns ett behov av att se över påföljdssystemet så att antalet straffreduktioner påtagligt minskar.

I ett gott samhälle överförs de demokratiska värdena från generation till generation. Utan dessa kommer relationerna mellan människor inte att fungera i vardagslivet. Tilliten och förtroendet måste utgå från att respekten för varje människas lika värde är införlivad hos varje medmänniska. Rättsstatens uppgift är att ge en ram för dessa

värden. Den skall syfta till att bidra till en samlevnad med trygghet och respekt mellan människor och därmed upprätthålla samhällets grundvärden.

Kristdemokrati bygger bland annat på insikten om människans ofullkomlighet. Brottslighet har alltid förekommit och kommer alltid att förekomma. Men en del av de problem som vuxit fram i Sverige de senaste decennierna har delvis sin orsak i att politik och myndigheter inte tillräckligt uppmärksammat problem eller agerat alldeles för sent. En av statens absoluta kärnuppgifter är att garantera medborgarnas trygghet. Det är avgörande för att upprätthålla människors förtroende för polisen och det övriga rättsväsendet. I den här budgeten presenterar vi viktiga steg för att göra det.

Hela rättsväsendet behöver förstärkas. Statskontoret konstaterar i rapporten Myndigheternas prognoser över flödet i brottmålsprocessen (2019:4) att ”inom få politikområden är statliga myndigheter så beroende av varandra som inom rättskedjan”. Därför ökade Kristdemokraterna och Moderaterna anslaget till Åklagarmyndigheten, Domstolsverket, polisen och Kriminalvården i budgeten för 2019. Dessa måste nu, tillsammans med betydande tillskott till Ekobrottsmyndigheten, enligt Kristdemokraternas uppfattning förstärkas ytterligare för 2021 och framåt. Kristdemokraterna anvisar till rättsväsendet 8 694 miljoner kronor utöver budgetpropositionens förslag för år 2021–2023.

Kraftfull satsning på svensk polis

Svensk polis har en mycket ansträngd situation. De avsevärda tillskott som genomfördes och aviserades i KD/M-budgeten följs upp av regeringen, men regeringen åtgärdar inte tillkommande behov för myndigheten. Den riktade lönesatsningen för att behålla poliser, som är avgörande för att nå målet om 10 000 fler poliser, behöver hållas i även framgent. Det gör inte regeringen.

Som ett led i att nå 10 000 fler polisanställda vill vi införa en ettårig utbildning och göra det möjligt för kommunerna att finansiera lokala poliser.

Det behövs fler poliser, men det räcker inte som lösning på problemen inom svensk polis. Den stora utmaningen är att få de som i dag arbetar som poliser att stanna kvar i yrket samt att locka tillbaka poliser som slutat och få fler poliser i arbete i yttre tjänst. Många poliser känner stor frustration och otillräcklighet i en allt tuffare arbetsmiljö. Det krävs åtgärder som förbättrar arbetssituationen för svensk polis och höjer attraktiviteten för yrket så att inte fler poliser väljer att sluta. Därför ligger vår riktade lönesatsning kvar. Vi satsar 250 miljoner på polislöner 2021, 450 miljoner 2022 och 600 miljoner 2023.

Vi gör en stor satsning för att polisen ska kunna återrekrytera personal som slutat eller är på väg att sluta. Detta gäller inte minst poliser som gått i pension eller snart ska göra det. Inom polisen finns goda exempel där pensionerade poliser gått in som timanställda och ökat tempot väsentligt i utredningsarbetet. Varje år går mellan 300 och 400 poliser i pension. I dagsläget arbetar cirka 200 poliser extra på timmar efter pension. Vi menar att denna resurs är underutnyttjad och behöver byggas ut mer för att snabbt avlasta polisen genom att behålla och återrekrytera erfarna och kompetenta medarbetare längre. Därför satsar vi 100 miljoner kronor 2021–2022 för att återrekrytera pensionerade poliser. Vi inför också ytterligare skattelättnad på äldre som jobbar, vilket gör det mer lönsamt för dessa att arbeta.

Kristdemokraterna satsar totalt 1 215 miljoner kronor 2021, 1 415 miljoner kronor 2022 och 12 760 miljoner kronor 2023, utöver regeringen på Polismyndigheten.

Rekrytera norska poliser

Den svenska polisbristen måste åtgärdas snarast möjligt. I den strävan behöver alla metoder funderas på. Ett sådant förslag är att rekrytera norska poliser till Sverige. Norge har under de senaste åren överutbildat poliser. Enligt en rapport från Polisförbundet finns det cirka 250 utbildade poliser som inte arbetar som poliser i Norge. Vi avsätter 300 miljoner till detta 2021–2022 inom ramen för vår satsning på Polismyndigheten. Pengarna ska räcka till att komplettera de norska polisernas utbildning med kunskaper om svensk lag och svenska arbetsätt samt till anställningskostnad och till att genomföra nödvändiga författningsändringar för att möjliggöra att norska poliser anställs, antingen inom ramen för ett utvidgat nordiskt polissamarbete eller genom ett särskilt snabbspår till svenskt medborgarskap.

Anställ polisstödsassistenter

Ett sätt att se till att det kommer ut fler poliser på gatan är att anställa administrativt stöd, polisstödsassistenter. Detta finns redan på ett antal platser i landet som Uppsala och Borås, men bör byggas ut till fler platser. Enligt Polisförbundet anser många poliser att det är frustrerande att så mycket som en fjärdedel av arbetstiden kan gå åt till administration istället för till kärnverksamheten. Ett ingripande kan leda till timmar av administrativt arbete. Polisförbundet pekar på att en (1) polisstödsassistent kan frigöra två poliser. Vi avsätter riktade medel till Polismyndigheten för att möjliggöra administrativt stöd som enligt Polisförbundet kan frigöra arbetstid motsvarande 750 poliser. Arbetsuppgifterna kan exempelvis bestå av att avrapportera ärenden, diarieföra, hantera gods och beslag, skriva anmälningar, efterlysa personer och övrigt administrativt stöd som att boka tider. Kristdemokraterna anslår därför 250 miljoner 2021–2023 för att anställa polisstödsassistenter inom ramen för vår satsning på Polismyndigheten.

Anställ kvalificerade civila utredare

Polisiär kompetens är central i det utredande arbetet. Samtidigt kan kompetens från andra sektorer avlasta och stärka det brottsutredande arbetet. För att trycka tillbaka de kriminella gängerna med större kraft behöver fler civila utredare anställas i lokalpolisområdena. Det kan handla om förstärkning med kriminologer, analytiker och tillgångsutredare som arbetar riktat mot de kriminella nätverken. Detta för att med större kraft gå på pengar och statussymboler hos de kriminella grupperingarna. Det arbetet behöver också ske med fler myndigheter, som behöver skala upp sitt arbete. Med detta kan polisen hålla uppe och öka trycket mot de kriminella nätverken i det långsiktiga och lokala arbetet. Med en snabb och kraftig förstärkning på fler poliser i yttre tjänst och en förstärkning av utredningsverksamheten kan polisen bättre bekämpa den grova organiserade brottsligheten. Därför satsar vi 300 miljoner kronor årligen från och med 2021 för att anställa civila utredare, inom ramen för vår satsning på Polismyndigheten.

Stärkt åklagarmyndighet

Åklagarmyndigheten tvingades 2018 göra nedskärningar på grund av att regeringens aviserade anslagsnivåer var för låga för att upprätthålla nödvändig rekrytering. Detta ledde till att antalet åklagare och revisorer på myndigheten minskade. Likaså fick be-

sparingar göras på it-området vilket försvårat nödvändiga investeringar. KD/M-budgeten som följde på regeringens nedskärningspolitik innebar att Åklagarmyndigheten fick de medel som de äskat och åter kunde bygga upp sin verksamhet. Det konstaterar också myndigheten i sitt budgetunderlag: ”Anslaget för 2019 gav förutsättningar för att kunna återbesätta vakanta tjänster och återuppta satsningen på revisorer, genomföra vissa av de uppskjutna [it-projekten] och kunna delta mer aktivt i RIF-samarbetet. Det gav även förutsättningar för att öka bemanningen i den operativa verksamheten.” Om Polismyndigheten växer, behöver Åklagarmyndigheten växa med den.

Detta har regeringen inte insett. Trots att Åklagarmyndigheten varnat för att nedskärningar motsvarande 100 åklagare kan bli verklighet om anslagen inte ökar från och med 2021 får Åklagarmyndigheten inte något tillskott av de drygt 100 miljarder som regeringen anslår till olika ändamål i budgeten för 2021. I ett pressmeddelande efter budgeten konstaterade riksåklagaren att läget är bekymmersamt och att personalen kommer minska på sikt. Resurstillskotten uteblir även för 2022 och 2023. Det är häpnadsväckande att regeringen inte insett att åklagarna måste bli fler. Myndighetens egen plan på 1 050 fler åklagare nämner regeringen över huvud taget inte i budgeten.

Liksom övriga delen av rättsväsendet har Åklagarmyndigheten att hantera allt mer komplexa brottsutredningar, en växande befolkning, grövre brott, mer omfattande förundersökningar och internationell samverkan. Myndigheten behöver också en långsiktig planeringshorisont. Att regeringen inte ser hela rättsväsendets långsiktiga behov är allvarligt. För att säkerställa detta och stärka Åklagarmyndigheten satsar Kristdemokraterna 100 miljoner 2021, 200 miljoner 2022 och 240 miljoner 2023.

Fler domstolar

Kristdemokraterna vill se en förstärkning av hela rättsväsendet. Därför såg vi särskilt till att anslaget till Åklagarmyndigheten och Sveriges Domstolar höjdes i KD/M-budgeten som riksdagen antog i december 2018. Denna satsning har dessvärre inte följts upp av regeringen. I år satsar regeringen endast 28 miljoner kronor på Sveriges Domstolar. Myndigheten har begärt 128 miljoner för att klara av den ökande ärendemängden, ärendens ökande komplexitet, it-satsningar, kompetensförsörjning med mera. Myndigheten bedömer att antalet brottmål kommer öka med 77 procent mellan 2016 och 2023, det totala antalet mål med 42 procent. Med regeringens politik kommer domstolarna inte klara av ärendemängden de har att hantera i framtiden och det finns uppenbar risk för neddragningar.

Det är förstås en allvarlig utveckling. När fler insatser görs för att komma åt kriminella kommer fler av dem hamna i domstol. Den allt hårdare kriminaliteten ställer också högre krav på säkerhet för domstolarna, som kommer behöva förbereda sig på att skydda sig från angrepp från kriminella gäng som drabbar alla delar av rättsväsendet.

Kristdemokraterna vill också se domstolar på fler platser i Sverige än idag. Sverige har centraliserat vårt domstolsväsende avsevärt de senaste två decennierna. I slutet av 1990-talet fanns 96 tingsrätter, idag finns bara 48. Sverige behöver en satsning på domstolsväsendet. Kristdemokraterna har därför aviserat att vi vill bygga ut Sveriges Domstolar så att domstolar etableras eller återetableras på fler platser. För att klara att både öka domstolarnas kapacitet och etablera domstolar på fler platser utökar vi därför anslaget med mer än Domstolsverket begärt och satsar 350 miljoner 2021, 350 miljoner 2022 och 300 miljoner 2023 utöver regeringen, för att bygga upp domstolsväsendet och etablera domstolar på fler platser.

Förstärkt kriminalvård

Kriminalvården är idag hårt ansträngd. Kriminalvården gör själva bedömningen att det kommer krävas minst 5 750 anstaltsplatser och 2 640 häktesplatser till 2029. Dessutom behöver det finnas ett överskott av platser för att kunna genomföra renoveringar. Det troliga är dock att platsbehovet kommer bli ännu större när satsningarna på polisväsendet får genomslag. Kristdemokraterna har också ambitionen att höja straffen för ett flertal brott. Eftersom brottsutvecklingen de senaste åren varit mycket negativ med fler grova brott kommer fler kriminella behöva tillbringa betydligt längre tid på anstalt. En överkapacitet inom Kriminalvården gynnar också de intagnas och personalens säkerhet.

Kristdemokraterna är fast beslutna att bekämpa den grova och organiserade brottsligheten. För att göra det krävs att en del ledande personer försvinner från den kriminella miljön, det krävs att förtroendet för rättsstaten återupprättas genom att rättvisa skipas och brottsoffer får upprättelse och det kräver att en del personer med stora problem nås av vårdinsatser inom ramen för Kriminalvårdens verksamhet.

När fängelserna fylls av klienter på ett alltför omfattande sätt blir miljön där sämre, både för de intagna och för Kriminalvårdens personal. Våldet ökar inte, för att citera en enhetschef, linjärt utan exponentiellt i takt med att beläggningen ökar. 2018 låg beläggningen på svenska anstalter mellan 97 och 100 procent. Häktena har på flera platser haft en beläggning på över 100 procent. Det är ohållbart. En bra miljö i Kriminalvården är en förutsättning för rehabilitering av de intagna. För att kunna bygga ut antalet platser satsar vi 100 miljoner mer än regeringen 2021–2022.

Kristdemokraterna anser att utläningar som döms för brott i Sverige betydligt oftare ska avtjäna sitt straff i sina hemländer. Sverige bör därför prioritera att skriva avtal med andra länder som tillgodoser detta. Det är nödvändigt både för att avlasta Kriminalvården både kapacitets- och kostnadsmässigt, för att underlätta utvisning och för att andra länders brottslingar inte är Sveriges ansvar. För att avlasta Kriminalvårdens beläggning bör Kriminalvården också hyra platser utomlands. Kapaciteten är mycket ansträngd och ca 30 procent av de intagna i svenska fängelser är medborgare utomlands. Därför anslår Kristdemokraterna 200 miljoner extra till Kriminalvården för att hyra fängelseplatser utomlands 2021 och 400 miljoner 2022–2023. Förslaget genomförs genom att regeringen uppdrar åt Kriminalvården att sluta avtal med andra länders motsvarighet. Syftet är att stimulera andra länder att vilja låta sina medborgare avtjäna svenska straff i sina hemländer. Avtalen ska bygga på ekonomisk ersättning från den svenska kriminalvården till det andra landets motsvarighet. Det ska även vara möjligt för Kriminalvården att sluta avtal med tredje land om att avtjäna straff i det landet om det anses lämpligt. Oavsett om avtal träffas med hemland eller tredje land måste givetvis humanitära och rättsliga förhållanden beaktas, såsom principen om non-refoulement. Totalt satsar Kristdemokraterna 311 miljoner mer än regeringen på Kriminalvården 2021, 499 miljoner 2022 och 399 miljoner 2021.

Ekobrottsmyndigheten

Den ekonomiska brottsligheten är en viktig del av den organiserade brottsligheten. Pengar från ekonomisk brottslighet kan finansiera annan kriminell verksamhet och hjälpa till att tvätta pengar från exempelvis narkotikaförsäljning. Komplexiteten i ärenden som Ekobrottsmyndigheten hanterar ökar. Det gäller bland annat hantering av premiepension-

er, brottslighet som riktar sig mot bostadsrättsföreningar och organiserade angrepp på skattesystemet. Mycket av denna brottslighet har en internationell koppling.

Ekobrottsmyndigheten behöver också kunna ha fler åklagare i de mest komplexa ärendena. Deras karaktär är sådan att dubblade resurser krävs för att säkerställa kvalitet, rättssäkerhet och en hållbar arbetsmiljö. De särskilt krävande ärendena tar en allt större del av myndighetens arbete och kostnaden har fördubblats sedan 2011. Trots detta får Ekobrottsmyndigheten inga nya tillskott av medel, trots budgetens historiska omfattning.

I region Mitt och hos Uppsalapolisen har problemen med organiserad brottslighet ökat, särskilt med fokus på de utsatta områdena. Ekobrottsmyndigheten har identifierat kvalificerad och grov ekonomisk brottslighet i regionen även utanför de utsatta områdena och bedömer att det krävs en ny operativ polisenhet i Uppsala.

Vidare behöver Ekobrottsmyndigheten fortsätta sitt arbete med digitalisering och digital infrastruktur och samverka med andra myndigheter och inte minst kunna matcha de höjda lönerna inom Polismyndigheten. För att myndigheten ska klara av detta föreslår Kristdemokraterna att myndighetens anslag stärks med 70 miljoner 2021, 96 miljoner 2022 och 99 miljoner 2023.

Säkerhetspolisen

Svensk säkerhetspolis har under de senaste åren fått ett allt mer angeläget arbete. Globaliseringen medför att extremism och terrorism tagit sig till Sverige. Samtidigt har de inhemska våldsbejakande extremisterna vunnit kraft, både bland nazister, högerextrema och vänsterextremister. Säpo bedömer själva att miljön består av ungefär 3 000 individer, en siffra som vuxit. Säkerhetspolisen behöver därför växa. Myndigheten har också ett mer komplext utredningsmaterial att hantera, varför anslagen behöver öka. Därför avsätter vi 100 miljoner kronor 2021 och 2022 och 30 miljoner 2023 på Säkerhetspolisen.

13 Sociala insatser mot gängkriminalitet

För att bekämpa gängkriminaliteten krävs stora satsningar på hela rättsväsendet, ökade befogenheter för polisen och insatser som gör att fler vittnar. Men för att knäcka gängkriminaliteten behövs satsningar på det förebyggande och sociala arbetet.

Psykiatriambulanser

Vid akutlarm om att någon mår psykiskt dåligt och man befärrar att personen försöker eller har tankar på att begå självmord skickas idag oftast en polispatrull ut. Under 2018 åkte polisen på 15 123 larm gällande självmordsförsök, trots att poliser inte har psykiatrisk utbildning för att möta personer i en akut psykiatrisk kris på bästa sätt.

Att avlasta polisen från att åka på dessa larm skulle innebära att avsevärda resurser frigörs som istället kan användas till reguljärt polisarbete. Det är en viktig del i Kristdemokraternas politik att inte bara se till att det anställs fler poliser, utan också att dessa kan användas till myndighetens kärnverksamhet: att bekämpa brott.

På flera håll i landet finns psykiatriambulanser. Det är en akutbil med utbildad hälso- och sjukvårdspersonal som åker ut vid larm om självmordsförsök, psykoser och kriser av liknande slag. Det blir ett bättre omhändertagande av den som mår akut psykiskt dåligt. Dessutom blir det en naturlig koppling till hälso- och sjukvården som kan ge ändamålsenlig uppföljande psykiatrisk vård när den akuta krisen är över. Samtidigt avlastas polisen. I exempelvis Region Stockholm finns sedan 2015 en psykiatrisk akut mobilitet (PAM). Utvärderingen av denna visar på goda resultat, framför allt för att man har kunnat undvika polisiär inblandning i omhändertagandet av personer med akuta psykiatriska tillstånd. Kristdemokraterna satsar 100 miljoner på utbyggnad av psykiatriambulanser i hela Sverige, utöver regeringens satsning på fler ambulanser.

Socialtjänsten

Människor som senare i livet begår brott visar ofta upp tidiga varningstecken. De har ofta kontakt med socialtjänsten i tidig ålder. De måste fångas upp innan det gått för långt och de gått in på brottets bana. Därför behöver socialtjänsten stärkas.

I dag finns dock uppenbara brister som hög personalomsättning, brist på socialsekreterare och ökad arbetsbelastning. Medarbetarna inom socialtjänsten behöver bättre stöd och resurser för att kunna utföra sitt arbete på bästa sätt. Det krävs också en samlad riktning på arbetet, med stöd från nationell nivå, såsom enhetliga modeller och kvalitets-säkrade metoder för det sociala arbetet med barn och unga. Dels för att säkerställa att evidensbaserade arbetssätt används, dels för att öka jämlikheten i landet. Ett stort fokus bör läggas på att utveckla kompetensen om barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, för att säkerställa att rätten till god och likvärdig vård mellan barn vars svårigheter beror på sociala grunder och barn vars svårigheter beror på neuropsykiatriska funktionshinder.

Socialtjänsten behöver bli bättre på att identifiera barn som är i riskzonen och deras familjer så att åtgärder kan sättas in i ett tidigt skede.

Både när det gäller att arbeta mot psykisk ohälsa och kriminalitet bland unga ligger ett stort ansvar på socialtjänstarbetarna. Exempelvis påverkar socialtjänsten domstolar- nas påföljdsval och spelar därför stor roll för den unge och för hur samhället förebygger och motverkar ungdomsbrottslighet. Dock visar studier på att socialtjänstens roll i på- följdsystemet för unga många gånger leder till godtycke, oförutsägbarhet och bristande behandling. I en nyligen publicerad forskningsrapport pekar socialtjänstarbetare på en egen bristfällig kompetens i kombination med hög arbetsbelastning, och bristfällig kompetensutveckling. Det ser också väldigt olika ut i olika delar av landet.

Att socialtjänsten fungerar väl och sätter in rätt åtgärder är avgörande när det gäller barn som begår brott och barn som riskerar att dras in i kriminella miljöer. Därför satsar Kristdemokraterna 230 miljoner kronor 2021 och 160 miljoner 2022 för stöd till social- tjänstens arbete med barn och unga. Satsningen ska gå till att genomföra kunskaps- höjande insatser bland socialtjänstens personal och ta fram metodstöd för att säkerställa likvärdighet i tillämpningen av lagen. Insatser för att öka kunskapen ska även kunna gå till personer som arbetar med personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning.

Statligt stöd för samverkan mellan skola, socialtjänst, polis och fritid

SSPF är en samverkansmodell mellan skola, socialkontor, polis och fritid. Syftet är att förhindra att barn hamnar i eller fortsätter med kriminellt beteende och/eller drogmissbruk. Barn så unga som tio kan idag bli aktuella för insatser om de har missbruksproblem och/eller uppvisar ett kriminellt beteende. Det handlar om barn som vistas i riskmiljöer där missbruk och kriminalitet finns, barn som kommer hem efter att ha varit omhändertagna, barn för vilka tidigare insatser inte har fungerat och som tidigare nämnts barn som uppvisar missbruksproblem eller kriminellt beteende.

Vi föreslår därför 10 miljoner årligen för att stimulera SSPF-samverkan på fler platser.

Reformera sekretesslagstiftningen

En avgörande faktor för ett effektivt förebyggande arbete är att de olika aktörerna som möter ungdomar i riskmiljö kan föra dialog och utbyta information om ungdomen. I dag tolkas sekretesslagstiftningen olika i olika kommuner. Kristdemokraterna vill reformera den nu gällande lagstiftningen i syfte att klargöra sekretessreglerna och förtydliga dem så att samarbetet underlättas. Oro för att göra fel får inte hindra olika myndigheter att göra allt som är möjligt för att få en ungdom att lämna, eller inte hamna i, kriminella miljöer. En ändrad sekretesslagstiftning skulle underlätta samverkan vad gäller misstänkta kriminella och dessutom underlätta arbetet med barn som är brottsoffer inom ramen för barnahus.

Idag är det tillåtet för socialtjänsten att bryta sekretessen om det föreligger brott med straffvärdet minst fängelse i ett år. Vi föreslår att skola och socialtjänst bör vara skyldiga att bryta myndighetssekretessen där det är motiverat i förebyggande syfte kring enskilda på polismans begäran, och vill tillsätta en utredning som möjliggör en sådan lagstiftning.

Insatser för unga kriminella

KD/M-budgeten ökade anslagen till Kriminalvården och innehöll ett uppdrag till myndigheten att skapa en särskild enhet för unga gängmedlemmar. En sådan enhet skulle behöva utveckla det återfallsförebyggande arbetet och avhopparverksamheten. Innehållet i verkställigheten behöver också bli mer meningsfullt och innehålla tydliga utbildningsplaner. Utslussningen bör också förberedas tidigare. För att lyckas bättre med unga gängmedlemmar bör individanpassade program användas i högre utsträckning för att bryta det kriminella beteendet.

De erfarenheter som Kriminalvården har och bygger upp på den föreslagna enheten kan ligga till grund för metodstöd inom andra aktörers arbete med unga kriminella i gängmiljö. Därför satsar vi 50 miljoner kronor per år på detta.

En annan myndighet som arbetar med unga kriminella är Statens institutionsstyrelse, Sis. Det är en myndighet som behöver bli bättre. Därför behövs en satsning på kompetens- och metodutveckling för arbete med unga gängkriminella. Därför avsätter vi också där 50 miljoner kronor per år.

Kristdemokraterna har länge pekat på att antalet jourplatser för barn och ungdomar som snabbt behöver komma bort från en kriminell omgivning eller ett kriminellt beteende behöver utökas. I en akut situation där ett barn/en ungdom far illa handlar det om

att mycket snabbt hitta ett alternativt boende. Det är då jourhem blir helt avgörande. För att socialsekreterare ska orka med sitt viktiga och svåra arbete krävs att de har tillgång till resursen jour- och familjehem. Det spelar ingen roll hur bra arbete socialtjänsten gör om det inte finns möjlighet att använda till välutbildade och motiverade jour- och familjehem. Kristdemokraterna välkomnar därför att regeringen nu gör en satsning på fler platser i familjehem.

Förebyggande arbete mot sexuella övergrepp

Myndigheten för vård- och omsorgsanalys har utvärderat det arbete som av Preventell, hjälplinjen mot oönskad sexualitet, gör. Myndigheten rekommenderar att ett nationellt kunskapscentrum för frågor om oönskad sexualitet och prevention av sexuellt våld inrättas. Kristdemokraterna delar den uppfattningen.

De undersökningar som gjorts i den nationella trygghetsundersökningen visar på en alarmerande ökning av utsattheten för sexualbrott. All ökning kan förstås inte härledas till personer med sexuella funktionsstörningar, sexuella avvikelser eller hypersexuell störning, som Preventell hjälper till med. Men att förhindra dessa personer att begå övergrepp skyddar många potentiella brottsoffer.

2011 genomförde Statens beredning för medicinsk utvärdering en studie som drog slutsatsen att ”det finns en stor brist på kunskap om effektiva medicinska och psykologiska behandlingsmetoder för personer som begått sexuella övergrepp mot barn”.

Arbetet behöver systematiseras ytterligare. Därför föreslår Kristdemokraterna att ett nationellt kunskapscentrum för frågor om oönskad sexualitet och prevention av sexuellt våld inrättas. För detta avsätter vi fem miljoner kronor om året.

14 En skola där ingen lämnas efter

Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskap, att stimulera elevernas intellektuella utveckling och att förbereda barn och unga för vuxenlivet. Skolan har också ett bildningsuppdrag. Skolan ska bygga på, och förmedla vidare, de värden och dygder som är centrala för ett gott liv och ett gott samhälle. Den ska inte bara utbilda personer som ska kunna få ett jobb, utan också medborgare som kan vara med och ta ansvar för samhällets gemensamma angelägenheter och förvalta centrala värden. En gemensam etisk grund är nödvändig för att skapa en lugn, trygg, stimulerande och positiv miljö i skolan. Skolans värdegrund är grunden på vilken hela undervisningen vilar och den ska vara integrerad i hela skolans verksamhet.

Varje barn ska få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt utifrån sin egen potential. Vi ska ha en skola där ingen hålls tillbaka och ingen lämnas efter. Även om många nödvändiga reformer genomförts, visar flera nationella och internationella undersökningar att den svenska skolan alltför ofta står inför stora utmaningar. Elevernas resultat ligger fortfarande på en alltför låg nivå på de områden som mäts. Det är angeläget att de förändringar som föreslås för skolan är långsiktiga och skapar stabilitet, kontinuitet och arbetsro för skolan.

Kristdemokraterna föreslår bland annat satsningar på stärkt stöd till elever med särskilda behov, fler anställda i skolan och stärkt elevhälsa.

Kristdemokraterna anser att fristående skolor är en självklar och viktig del av det svenska skolväsendet. De fristående skolorna medverkar till att stärka den pedagogiska förnyelsen och utvecklingen inom svenskt skolväsen. Fristående skolor ökar möjligheten för varje elev att hitta en skola som passar just honom eller henne.

Kristdemokraterna tar tydligt ställning för kvalitet och excellens i högskola och forskning. Universiteten ska ha ett brett utbildningsutbud och bedriva statsfinansierad forskning, särskilt där man är nationellt eller till och med internationellt ledande. Högskolorna ska ha ett bra utbud av grundutbildning och forskning. Den högre utbildningens viktigaste uppgift är att söka och förmedla kunskap samt bidra med utbildning som utvecklar samhället och leder till arbete och försörjning. För att möjliggöra detta krävs kompetenta högskolelärare och forskare, en stimulerande arbetsmiljö samt studiesocial trygghet.

Specialläraryft för stärkt kunskapsutveckling

Alla elever som har behov av specialpedagogik ska få tillgång till det i skolan. Elever som har de största behoven ska få hjälp och stöd av de lärare som har den största kompetensen. Under lång tid har det varit brist på specialpedagoger och speciallärare. Förestående pensionsavgångar och den stora andelen obehöriga bland dem som arbetar med specialpedagogiskt stöd gör att Statistiska centralbyråns (SCB) prognos för yrket specialpedagog/speciallärare visar en ökad brist de kommande åren. Kristdemokraterna föreslår därför en satsning på specialpedagogiskt stöd, där lärare erbjuds att komplettera sin grundutbildning med en specialläraryft med i huvudsak bibehållen lön, 80 procent av lönen.

Specialläraryftet syftar till att öka tillgången på specialläraryftskompetens. Reformen innebär också att den ordinarie undervisningen kan fungera bättre för samtliga elever, när elever som behöver speciellt stöd får det. Specialläraryftet är också ett sätt att öka karriärvägar för lärare och därmed öka statusen i yrket samt ett sätt att förbättra arbetsmiljön i klassrummet. Det kommer också stärka möjligheten att tidigt sätta in åtgärder för bättre läsinlärning och läsförståelse. Kristdemokraterna anslår 230 miljoner kronor per år till Specialläraryftet.

Satsningar på elevhälsa

En god kunskapsutveckling kräver också en bra skolmiljö och elevhälsa. Elever som mår bra lär sig bättre. En väl utvecklad elevhälsovård främjar också det förebyggande arbetet med psykisk ohälsa hos barn och unga. Enligt Ivo förekommer det brister bland landets huvudmän när det gäller kännedom om vårdgivaransvaret för elevhälsan. Detta har varit ett problem under flera år, trots att försök har gjorts att åtgärda bristerna genom vägledningar. Vi vill därför ge regionerna ett samlat uppdrag för hela barn- och ungdomshälsovården. Det innebär att elevhälsan inte längre ska ha skolan som huvudman. Skolsköterska, skolläkare, skolkurator och skolpsykologer bör finnas ute i verksamheterna men bör ha samma huvudman som övrig vårdpersonal för barn. En samlad barn- och ungdomshälsa ska syfta till att öka tillgängligheten till vårdcentralerna, elevhälsan och barn- och ungdomspsykiatri (bup). Den samlade barn- och ungdomshälsan ska ha ett nära samarbete med skolledning, lärare, specialpedagoger och kommunernas socialtjänst. Vi vill även införa en elevhälsogaranti som innebär att varje elev ska kunna

komma i kontakt med elevhälsan varje dag. Det är viktigt att barn vet att det finns vuxna i skolan som har tid för dem. Det kan vara en faktor som kan bidra till att minska den ensamhet som barn kan drabbas av när de inte tror att vuxenvärlden har tid för dem och till att de inte behöver hantera sin oro på egen hand. Kristdemokraterna tillför elevhälsovården 300 miljoner kronor per år.

Forskning visar att elever som rör på sig utvecklar en starkare fysik och får bättre hälsa. Det finns också indikationer på att eleverna presterar bättre i skolan och att fler elever når målen med mer fysisk aktivitet. Kristdemokraterna föreslår att undervisningstiden i ämnet idrott och hälsa i grundskolan ska utökas från 600 till 700 timmar. I motsvarande grad minskas det som kallas elevens val.

Inför evidensbaserade antimobbningsprogram

Den ångest och psykiska ohälsa som drabbar barn måste motas med vård- och omsorgs-satsningar. Men det kommer inte att vara tillräckligt. Det krävs en politik som ger föräldrar stöd och familjer tid och ro. Det krävs en politik för ett starkt civilsamhälle så att samhällsväven kan tvinnas starkt runt våra barn. Och det krävs en politik för en skola dit barnen kan gå utan en klump i magen. Skolhuvudmännen har huvudansvaret för skolmiljön – att förebygga och förhindra risker för olycksfall eller sjukdom samt att skapa en god miljö för lärande. I detta arbete ligger också arbetet mot mobbning.

Arbetsmiljölagen tar huvudsakligen sikte på den fysiska arbetsmiljön och åtgärder för att minska risken för olyckor, i exempelvis slöjd-, idrotts- och kemiundervisning eller i samband med praktik. I skollagen tydliggörs elevens rätt till trygghet och studiero och att inte bli utsatt för kränkande behandling.

Det finns ingen värdeneutral uppfostran och ingen värdeneutral kultur. Utan en gemensam grundläggande etik skapas ett samhälle där den starke styr och den svage lider, ett samhälle där uppfattningen om vad som är rätt och orätt skiljer sig från person till person. Det som de flesta av oss ser som goda normer, t.ex. människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde samt solidaritet med svaga och utsatta, har en djup förankring i den judisk-kristna etiken. Skolans ansvar är att förankra denna värdegrund hos eleverna genom att omsätta de etiska principerna i praktisk handling. I detta ligger också arbetet mot mobbning och kränkande beteende. Det borde vara en självklarhet att alla elever ska kunna känna sig trygga och uppskattade, men så är det inte i dag. Ett ständigt pågående aktivt arbete mot mobbning i skolan ska vara en självklarhet.

Enligt en Pisarapport från OECD säger sig var sjätte 15-åring i den svenska skolan ha blivit mobbad minst ett par gånger i månaden. Sverige ligger något under genomsnittet och flickor något högre än pojkar, 18,1 respektive 17,8 procent. Däremot märks en skillnad när det gäller socioekonomiskt gynnade respektive missgynnade personer. Bland de socioekonomiskt gynnade svarar 16 procent ja om de mobbats ett par gånger i månaden eller en gång i veckan eller mer, medan motsvarande siffra för de missgynnade eleverna är 20 procent.

Att barn mår bra och känner sig trygga i skolan är avgörande för hur de kan lyckas i sitt lärande och sin utveckling. Därför krävs att skolor använder sig av metoder för att hantera mobbning som är baserade på vetenskap och beprövad erfarenhet. Kristdemokraterna menar att det ska vara obligatoriskt för skolhuvudmännen att enbart ha evidensbaserade antimobbningsprogram. Skolverket bör få i uppdrag att göra en uppföljning av den utvärdering av metoder mot mobbning som gjordes 2011.

Dessutom bör alla metoder som inte vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet sluta användas. Berörda myndigheter bör få i uppdrag att verkställa detta. Kristdemokraterna avsätter 95 miljoner kr per år för att underlätta detta arbete för skolorna.

Mer lärarledd undervisning

Kristdemokraterna vill ge elever mer lärarledd undervisningstid och anslår därför medel till detta syfte. Eftersom det idag råder brist på behöriga lärare kan anslagen under de första åren användas till att anordna fler platser för kompletterande utbildning för akademiker i andra yrken eller att sponsra deltidsstudier för lärarvikarier med ofullständiga betyg, så att de får legitimation. Kristdemokraterna avsätter 260 miljoner kronor årligen på mer lärarledd undervisning.

Förebygg övergrepp mot barn

I vårt förslag till statsbudget avsätts 70 miljoner kronor för en utbildningsatsning för att barn och vuxna i miljöer där barn befinner sig ska kunna lära sig mer om integritetsfrågor och vad man kan göra för att förhindra övergrepp. Pengarna ska kunna användas för kortare kurser inom idrottsföreningar, förskola och lågstadiet. Vuxna ska bli bättre på att upptäcka förövare som ofta söker sig till miljöer där många barn är. För de små barnen ska det handla om att lära sig rätten till sin egen kropp och att sätta gränser. Information bör också ingå i förskolläraernas utbildningar.

Utbildningsträffar för föräldrar

Samhället ska stödja föräldrars möjlighet till delaktighet i sina barns skolgång och liv. Det har visat sig att det är en framgångsfaktor att uthålligt involvera föräldrarna i barnens skolgång och ge praktiskt stöd om hur man kan stötta sitt barn och skapa god studiemiljö hemma. Det gäller kanske särskilt föräldrar som själva saknar erfarenhet av den svenska skolan. Därför föreslår vi en satsning på att alla skolor mer aktivt ska involvera föräldrarna i barnens lärande. Denna satsning handlar bland annat om särskilda utbildningsträffar för föräldrar där skolhuvudmännen ska erbjuda konkreta verktyg för föräldrarna att stötta sina barn. Experter och tolkar ska kunna involveras vid behov. Träffarna ska ske utanför skoltid så att så många föräldrar som möjligt kan delta. Vårt förslag innebär att dessa träffar förläggs första året på varje stadium, det vill säga en träff i ettan, en i fyran och en när barnet börjar sjuan.

I samband med sådana träffar finns också möjlighet att tala om vad som är skolans uppgift respektive vad som är familjens uppgift. Ett föräldrakontrakt upprättas där föräldrarnas och skolans olika roller och ansvar tydliggörs. När rollerna är tydliggjorda kommer lärare och rektorer få bättre möjligheter att sköta sina arbetsuppgifter.

Målet med Kristdemokraternas förslag är att involvera alla föräldrar i sina barns skolgång – inte bara resursstarka. Extra medel ska gå till skolor med stor andel hushåll med låg utbildning och utländsk bakgrund. För denna reform lägger Kristdemokraterna 60 miljoner kronor per år.

Skolor med stora utmaningar

Andelen elever som inte får tillräckligt bra betyg för att bli behöriga till gymnasieskolan ökade från drygt tio procent 2006 till 15,7 procent 2019. Så många som 24,5 procent gick ut nian utan fullständiga betyg. Enligt Skolverket kan en stor del av den försämrade gymnasiebehörigheten över tid förklaras av en ökande andel elever som invandrat efter ordinarie skolstart och att denna elevgrupp haft en sämre resultatutveckling än andra elever.

För att stödja språkutvecklingen och möjligheterna att nå kunskapsmålen hos nyanlända och andra elever med svenska som andraspråk ytterligare föreslår Kristdemokraterna en kompetenssatsning för lärare för att få fler med kompetens inom svenska som andraspråk. Satsningen sker under två år och 150 miljoner avsätts per år.

Även Kristdemokraternas förslag att genomföra ett specialläraryft skulle stödja elever med invandrarbakgrund och skolor med stora utmaningar med många elever som inte når kunskapsmålen.

Ökad samverkan mellan fritids och idrottsrörelsen

Barn i Sverige rör på sig för lite. Enligt svenska läkarkårens rekommendationer bör barn och unga röra på sig minst 60 minuter per dag. Men bara 44 procent av pojkarna och 22 procent av flickorna når den nivån. Högre upp i åldrarna är siffrorna ännu värre – bara 9 procent av 15-åriga tjejer och 12 procent av 15-åriga killar rör sig tillräckligt. Vi ser ett stort behov av att öka möjligheterna till rörelse och träning i samband med skoldagen. Ett bra sätt att få till stånd detta är att använda barnens tid på fritids till fysiska aktiviteter i större utsträckning. Vi vill därför stimulera samverkan mellan idrottsklubbar och fritidshemsverksamheten. På så sätt kan fler få chansen att träna samtidigt som familjelogistiken kan underlättas om en del av barnens träning kan ske på fritidshemstid, istället för att föräldrarna ska hämta på fritids, stressa hem och sedan iväg till barnets träning på kvällen.

Vi avsätter 100 miljoner kronor årligen för att utveckla skolans fritidsverksamhet i denna riktning, tillsammans med idrottsrörelsen.

15 Reformers för fler bostäder

I internationell jämförelse har Sverige låga ambitioner för social bostadspolitik. Det gäller inte minst egenägt boende, som gradvis tycks bli alltmer reserverat för de som själva, eller via föräldrar, har god tillgång till kapital. Kapitalsvaga hushåll med lägre men stabila inkomster får däremot allt svårare att ta sig in på ägd bostadsmarknad. Det är djupt problematiskt.

Att möjliggöra ägarskap över sitt boende skapar en rad positiva effekter. Det vi äger vårdar vi bättre och sätter ett högre värde till. Genom ägandet kan vi forma boendet efter de egna preferenserna och inte bli helt eller delvis beroende av andra ägares tillåtelse. Föreningslivet och de lokala gemenskaperna stärks i bostadsrättsföreningen eller i småhusområdet, vilket främjar de sociala relationerna. Områden med stor andel ägt boende har lägre brottslighet och högre grad av social stabilitet. Ägt boende är därför en viktig faktor i att bryta utanförskap och segregation.

Ägt boende är förstås inte lösningen på allt. Men eftersom människor ska ha någonstans att bo leder hindren till det ägda boendet automatiskt till att människor behöver söka sig in i hyresrätter och andrahandsuthyrningar. Politiken påverkar således balansen mellan det ägda och det hyrda boendet.

Vänstern har länge ensidigt drivit på för hyresrätten. Det är obegripligt givet att det är en boendeform med dyrare boendekostnader över tid, där hushållet betalar fastighetsägarens avkastningskrav.

Hyresrätten riskerar att bli en fattigdomsfälla som driver ekonomisk ojämlikhet. I det 73-punktsprogram som presenterades av januariöverenskommelsens partier fanns en tydlig avsaknad på politik för det ägda boendet. Istället är det hyresrätten som är i fokus, via förslag om byggsubventioner, marknadshyror i nyproduktion och kriminalisering av hushåll som köper ett hyreskontrakt.

Samtidigt har företrädare för regeringen öppnat upp för en återinförd fastighetsskatt på ägt boende. Det får nog anses vara innebörden när företrädare för regeringen och dess samarbetspartier ”inte utesluter” det. Att fastighetsskattedörren hålls öppen är problematiskt. Fastighetsskatten var sannolikt Sveriges mest avskydda skatt eftersom den skapade stor otrygghet i boendet med sin nyckfullhet och oförutsägbarhet. Kristdemokraternas uppfattning är klar: Fastighetsskatten ska inte återuppväckas.

I undersökningar uppger över 9 av 10 unga att de vill äga sitt boende inom en femårsperiod. Samtidigt har samma grupp fått det allt svårare att efterfråga ägt boende till följd av en rad kreditrestriktioner. Det behövs nu politik för mer egenägt boende. Människor ska få bättre möjligheter att köpa bostadsrätt eller ägarlägenhet eller flytta till en villa när man bildar familj. Och det ska vara möjligt för ung som gammal. Därför presenterar Kristdemokraterna ett paket av bostadspolitiska åtgärder för att stärka det egenägda boendet:

Attraktivare tomträtter

Tomträtterna härstammar från 1907 som en lösning för mindre bemedlade att kunna bygga hus även om de inte hade råd att köpa den tomt som huset skulle stå på. Problemet idag är detsamma, fast i en annan skala. Med höga markpriser blir tomten oftast mycket dyr att köpa på tillväxtorter. Istället finns tomträtten där markägaren, vilket vanligtvis är kommunen, hyr ut marken till hushållet och i gengäld får en avkastningsränta på markens värde. Denna ränta kallas avgälds ränta och bygger på ett avgäldsunderlag (taxeringsvärde) som i praktiken är 75 procent av marknadsvärdet på marken. När taxeringsvärdet förändras sker också en förändring av avgälden som tomträttsinnehavaren ska betala.

Det har dock på senare tid uppdagats en rad problem med det nuvarande systemet. Avgäldsunderlaget ska idag uppdateras först efter vart tionde år. Med snabbt stigande markpriser har det inneburit att avgäldsbeloppet har ökat kraftigt – och ibland fördubblats – från ett år till ett annat, vilket skapat oförutsägbarhet och stora ekonomiska konsekvenser för tomträttsinnehavaren. I Stockholm rapporterades det om att avgälden ökade med upp mot 100 procent vid omräkningen som skedde 2017. Ett vanligt villahushåll i exempelvis Sollentuna kunde i och med kommunens omräkning få ökade kostnader från 3 100 kr till 6 300 kr per månad. Reglerna om omräkning av värdet gör systemet politiskt känsligt, då en omvärdering av markvärdet riskerar att öka avgälden kraftigt. Med de långa avgäldsperioderna gör detta att besluten ofta skjuts på framtiden.

Vidare finns problem när reglerna ger utrymme för olika sätt att beräkna avgälden. Kommuner använder sig av olika beräkningsmodeller – och kan förändra dessa löpande – vilket minskar transparensen och förutsägbarheten för tomträttsinnehavaren.

Problemen hämmar förstås människors möjlighet och vilja att efterfråga tomträtt och därmed ett boende i eget småhus. Detta samtidigt som många barnfamiljer efterfrågar boende i småhus. Kristdemokraterna ser det som angeläget att boende i småhus är attraktivt och att fler familjer får möjligheten att välja det framför andra boendeformer.

Tomrättsutredningen (SOU 2012:71 Tomrättsavgäld och friköp) presenterade förslag för att lösa dessa problem. Kristdemokraterna menar att delar av dessa förslag bör genomföras.

Vi föreslår förändringar av avgäldsperioderna så att avgäldsunderlaget inte omvärderas med jämna tidsintervall utan när hushållet flyttar och avsäger sig tomträten. Under tiden hushållet bor på tomten sker en indexering (årliga uppräknings) av avgäldsunderlaget. Vid försäljning kommer en omvärdering ske utifrån den då senaste taxeringsvärderingen (som sker vart tredje år). Detta blir underlaget för tomträtts nästa spekulant, och priset för fastigheten bör följaktligen korrigeras för att avspegla den nya avgälden. Avgäldsrentan bör vara efter utredningens förslag om 2,75 procent av taxeringsvärdet.

Detta innebär att hushållet får stabila och långsiktiga ekonomiska förutsättningar att bo. Samtidigt görs inga långsiktiga ”övervinster” då avgäldsunderlaget korrigeras efter marknadspriset vid flytt. Kristdemokraterna lägger 100 miljoner kr per år för att stimulera fler tomträtter, tillsammans med en ny planeringsstimulans för småhustomter.

Kristdemokraternas förslag

- Förändra avgäldssystemet: Inför en löpande avgäldsrenta om 2,75 procent, enligt utredningens förslag, som gäller i hela landet. Därmed försvinner olikheterna mellan kommuner och systemet blir mer förutsägbart för hushållen.
- Avgäldsunderlaget för småhus omvärderas när hushållet väljer att flytta och därmed avsäger sig tomträten. Det gör att avgälden är förutsägbar under hela boendetiden och de snabba värderingsförändringarna som kan ske med dagens system minskar.
- Avgälden ska kunna justeras varje år, och skrivas upp med konsumentprisindex mellan värderingarna.
- Uppmuntra till projekt om tomträtt för småhus: Kristdemokraterna vill se att fler tomträtter för småhus planläggs i kommunerna. Därför tillför vi stimulansmedel till kommuner som planerar för tomträtter, vilket i praktiken ska täcka omkostnader, såsom va.

Överplanera boende och inför mål om boendeform

Konkurrensverkets rapport 2015:5 visar hur kommunen står som den viktigaste ägaren av exploaterbar mark. Kommunernas tilldelning och försäljning av mark spelar en central roll i att styra det potentiella byggandet. I de delar av kommunerna som försäljer mark för bostadsbyggande finns det ekonomiska incitament att hålla tillbaka utbudet av mark för att hålla upp prisnivåerna på marken och därmed få ut en högre vinst, för att därigenom finansiera investeringar. Men genom att hålla nere utbudet missgynnas många invånare som får bära kostnaden i form av lägre byggande och högre priser. Om

utbudet av byggbar mark kunde öka, skulle också prisbilden lätta och kostnaderna för byggande och boende minska.

Om mer mark skulle planeras skulle också byggandet av småhus kunna öka och mångfalden av boendeformer öka. Därför bör det utredas hur kommuner kan fås att ”överplanera” för bostäder, på ett sätt som gör att tillgänglig mark ökar. Genom det minskar konkurrensen om varje byggbar enhet, vilket kan sänka prisbilden för hushållen.

Idag görs kalkyler över bostadsbehovet utifrån hur många bostäder totalt sett som behövs i framtiden. Det görs således ingen detaljerad planering över hur många bostäder inom respektive boendeform som behövs eller efterfrågas. Därmed riskerar det att uppstå en diskrepans mellan hushållens preferenser och det behov som kommunerna identifierar i form av antal bostäder.

För att stävja detta skulle det behövas ett specifikt nyproduktionsmål för olika boendeformer, så att en viss andel av det kommande behovet tillgodoses av småhus, flerfamiljshus och hyresrätter. Idag tas ingen hänsyn till detta. I ett första steg behövs en bättre koll på kommunernas planberedskap. Därför bör också länsstyrelserna få i uppdrag att kartlägga kommunernas planberedskap för antalet lägenheter och upplåtelseformer, i syfte att få underlag för en nationell analys och jämförelse mellan kommuner. Genom kartläggningen kan man synliggöra hur väl beredskapen står i relation till det planerade bostadsbyggandet i kommunen.

Kristdemokraternas förslag

- Utred hur kommuner kan ”överplanera” för bostäder och diversifiera så en viss andel av planen är egnahem.
- Ge länsstyrelserna i uppdrag att kartlägga planberedskapen i kommunerna och hur planeringen ser ut uppdelat efter upplåtelseform.

Planeringsstimulans för fler småhus

Eftersom småhusbyggandet kraftigt släpar efter flerfamiljsbostadsbyggandet finns det anledning att tro att detaljplaner med många bostäder – ofta de med flerfamiljshus – prioriteras i detaljplanearbetet eftersom arbetet med en ny detaljplan är ungefär lika omfattande oavsett om det handlar om ett mindre antal eller ett större antal bostäder, allt annat lika.

För kommuner med mycket egen mark i områden med högt exploateringsstryck finns också ett starkt kommunalekonomiskt intresse av att ta fram detaljplaner som ger höga intäkter till kommunen. Flerfamiljshus, särskilt bostadsrätter, i attraktiva lägen ger mest intäkter till kommunerna per detaljplan. Dessa ekonomiska drivkrafter gäller i synnerhet om kommunen har höga exploateringskostnader i form av ny infrastruktur.

Förtätning av städerna är svår att förena med småhusbebyggelse eftersom förtätning främst avser flerfamiljshus och mycket höga exploateringsstal. Urbana normer och trender är en drivkraft för denna utveckling.

En effekt av förtätning är att markpriserna blir dyra och produktionskostnaderna högre än annars. Skälen är att de markområden som tas i anspråk är gammal industri- mark, hamnområden eller överdäckningar av trafikleder och annan infrastruktur. Mark ska saneras, gammal verksamhet ska avlägsnas, markarbeten som krävs är omfattande och ny infrastruktur ska anläggas. Besvärliga och trånga utrymmen och kraven på speci-

ella arkitektoniska lösningar driver upp produktionskostnaderna. Buller är ofta en utmaning som kräver fördyrande åtgärder. Dessutom kan marken vara dyr i sig själv på grund av det centrala läge i staden som det ofta handlar om. För att bekosta detta krävs höga priser för bostadsrätter eller höga hyror.

Av dessa skäl anser Kristdemokraterna att det behöver införas en form av planeringsstimulans för ett ökat planläggande av byggbar mark, så att exempelvis fler småhus kan byggas. Vi avsätter 100 miljoner kr per år, inklusive åtgärder för fler tomträtter.

Länsstyrelsen ges i uppdrag att kartlägga potentiellt byggbar mark

Länsstyrelserna i Sverige har idag i uppgift, när det gäller bostadsförsörjningen, att värna bl.a. riksintressen, miljö kvalitet och strandskydd. När en detaljplan antas av kommunerna blir det länsstyrelsen som i nästa instans ska avgöra om det är förenligt med de värden som de är satta att skydda. I praktiken hämmar detta marktillgången i en kommun i de fall där länsstyrelsen överprövar och underkänner detaljplanen, vilket förlänger processen för att få ett projekt byggfärdigt. Länsstyrelsens uppdrag är i grund och botten mycket viktigt och särskilda intressen ska värnas.

Länsstyrelsens uppdrag tolkas dock ofta som problematiskt då deras enda uppgift är att säga nej i de fall byggprojektet bryter mot exempelvis riksintresset. Samtidigt som myndigheter har till uppgift att stoppa projekt som bedöms vara på obyggbar mark, finns inget uppdrag till myndigheterna att peka ut potentiellt byggbar sådan. Den aktör som idag vill planlägga en viss mark har därför inga besked om huruvida marken har förutsättningar för att godkännas. Dessutom finns sällan register över byggbar mark i en kommun. Sammantaget innebär detta att information om potentiellt byggbar mark ofta är otillgänglig, både för enskilda hushåll och för företag. Därmed försvåras processen.

Kristdemokraterna menar därför att länsstyrelsen bör ges i uppdrag att regelbundet kartlägga potentiellt byggbar mark i kommunerna. Syftet är att identifiera sådan mark där förutsättningarna för ett byggande kan finnas och upprätta ett register som är till allmän beskådning. Länsstyrelsen jobbar redan idag med att bedöma behovet av bostäder. Därför anser vi att det också är naturligt att de får ett uppdrag att identifiera en viss mängd potentiellt byggbar mark, vilket både ger långsiktiga planeringsmöjligheter och öppnar för företag och hushåll att identifiera områden där de vill bo. Syftet är alltså inte att kortsiktigt uppnå de bostadsbehov en kommun har.

Kristdemokraternas förslag

- Ge länsstyrelsen i uppdrag att regelbundet kartlägga potentiellt byggbar mark i kommunerna.
- Upprätta ett register över den kartlagda potentiella byggbara marken som är tillgängligt för allmänheten.

Översyn av kreditrestriktionerna

Med prisuppgången på bostadsmarknaden de senaste 20 åren och den av detta följande ökningen av bolån har kreditrestriktionerna blivit allt fler. Bara sedan 2010 har det införts tre restriktioner för hushållen: 2010 infördes bolånetaket som innebar krav på minst 15 procent av bostadspriset i kontantinsats. 2016 infördes det första amorteringskravet på 1–2 procent årlig amortering och 2018 infördes det skärpta amorteringskravet

genom ett skuldkvotstak på 450 procent av inkomsten, vilket innebär upp till 3 procents årlig amortering. Utöver dessa politiskt reglerade kreditrestriktioner tillämpar även bankerna sina egna kvar-att-leva-på-kalkyler, där hushållen prövas mot bolåneräntor på 7–8 procent. Dessa skärptes också under 2017. Under coronakrisen 2020 har Finansinspektionen använt sin möjlighet att tillfälligt pausa kraven om amorteringar, vilket gjort det möjligt för hushållen att ansöka om amorteringsfrihet fram till mitten av 2021. Redan efter en månad hade över 70 000 hushåll ansökt om amorteringsfrihet.

Den svenska debatten om överskuldssättning och spekulationer om prisbubblor på bostadsmarknaden har givit avtryck på regleringsviljan. Medan Finansinspektionen lagt fram skärpta kreditregleringar, ovanpå redan existerande, har den rödgröna regeringen passivt släppt fram var och en av dem utan någon egen eller bredare analys av hur vissa grupper kan påverkas, samlade effekter och behovet av reformer för att dämpa de negativa konsekvenserna av kreditrestriktionerna.

Summerar man effekten av de på varandra staplade kreditrestriktionerna framträder en problematisk bild. För ett hushåll i Stockholm som ska köpa en tvårumslägenhet för 3 miljoner kr innebär det att banken måste testa hushållet för utgifter på 18 800 kr per månad, medan den faktiska bostadsutgiften är 4 100 kr, enligt en rapport från Veidekke. Det är alltså en skillnad på 14 700 kr i månaden, som måste uppfyllas. Annars riskerar banken att säga nej. Och då måste du dessutom ha nästan en halv miljon kr i eget kapital.

Exemplet visar på hur reglering efter reglering lagts på, utan att någon tagit ordentlig hänsyn till helheten. Idag kan i snitt endast 21 procent av åldersgruppen 20–34 år köpa en enrumslägenhet i Sverige, under förutsättning att de har en kontantinsats på 15 procent. I Stockholm är siffran ca 15 procent, enligt beräkningar från Lars E.O. Svensson, professor i nationalekonomi. Vidgar vi perspektivet innebär detta också svårigheter för unga barnfamiljer att anpassa sitt boende efter familjesituationen. Villor kräver likt bostadsrätter i städerna en stor kapitalinsats och större lån. Med kreditrestriktionerna kan förflyttningen till ett eget ägt hem försvåras påtagligt.

Självklart ska vi värna den finansiella stabiliteten och inte vara naiva inför riskerna med hög belåning som vid en kris kan få betydande spridningseffekter. Men samtidigt behövs svar på hur människor med stabila inkomster ska kunna efterfråga en bostad, speciellt i nyproduktion som påverkas extra hårt av kreditregleringarna. Behövs ett bolånetak om 85 procent när en ung person med dagens amorteringskrav kommer äga mer än halva lägenheten efter bara 14 år? Ska unga hushåll, med ofta snabbt stigande inkomster, inte kunna efterfråga ägt boende då amorteringar krävs på tre procent av bolånet redan vid ingången av bostadskarriären?

Bilden som framträder är att stapeln av kreditrestriktioner är obefogat hög. Unga, äldre och andra hushåll med något lägre inkomster, eller litet kapital, stängs ute från den ägda bostadsmarknaden på ett sätt som inte är välavvägt. Kristdemokraterna har sedan tidigare varit emot införandet av det förstärkta amorteringskravet. Vi menar dock att den viktigaste diskussionen är hur vi ska åstadkomma en bättre mix av regleringar och riktad social bostadspolitik – i syfte att underlätta för människor att äga sitt boende utan att skapa stora risker i det finansiella systemet.

Kristdemokraternas förslag

- Tillsätt en utredning som får i uppdrag att göra en översyn av kreditrestriktionerna på bostadsmarknaden och föreslå förändringar som möjliggör för fler att efterfråga ett ägt boende utan att skapa stora risker i det finansiella systemet.
- Utred en alternativ modell för amorteringskrav och skuldkvotstak där man i stället för att ställa krav på hushållen ställer dem på bankernas aggregerade bolåneportfölj. På så sätt blir ett amorterande hushåll mer attraktivt för banken, samtidigt som mer flexibilitet uppstår kring varje enskilt bolån.

Avtrappa ränteavdraget

Kreditrestriktionerna har införts samtidigt som Sverige har avdragsrätt för ränteutgifter på lån. Det innebär att staten gasar och bromsar kreditillväxten samtidigt. I ett läge av långsiktigt sjunkande marknadsräntor har behovet av ränteavdrag tappat i betydelse.

Sveriges avdragssystem för räntor är sprunget ur en tid av höga räntor och höga marginalskatter. Under 1970- och 1980-talet var avdraget i snitt 50 procent. Vid skattereformen på 90-talet sänktes ränteavdraget snabbt, till följd av stigande kostnader för staten, men ränteavdraget har fortsatt att bidra till högre bostadspriser och därmed hushållsskulder.

Vår bedömning är att hushåll som behöver komma in på bostadsmarknaden inte påverkas särskilt mycket av en nedtrappning av ränteavdraget. Det är andra kreditrestriktioner som i dagens situation stänger ute dessa grupper från den ägda bostadsmarknaden. Ränteavdraget träffar dessutom alla med lån jämfört med nuvarande amorteringskrav som endast träffar alla nya lån. Om ränteavdraget sänks bör också prisutvecklingen dämpas något.

Sammantaget bör därför en nedtrappning av ränteavdraget för bostadslån ske. En sådan bör göras genom en långsam nedtrappning med 1–2 procentenheter per år, för att värna förutsägbarhet och trygghet i boendet. Tidshorisonten blir således 20–30 år. Det är också rimligt att sänka taket för fullt ränteavdrag från dagens 100 000 kr till 75 000 kr.

Nedtrappning av ränteavdraget bör enligt vår uppfattning emellertid enbart komma ifråga om intäkterna från ett minskat ränteavdrag går tillbaka till hushållen. Detta bör företrädesvis ske genom sänkt skatt på arbete, men också med riktat stöd till barnfamiljer, då vi vet att barnfamiljer runt storstäder annars riskerar att drabbas hårdare.

En bred överenskommelse om avtrappade ränteavdrag skulle också möjliggöra för Finansinspektionen att lätta på restriktioner som idag hindrar hushåll att komma in på ägd bostadsmarknad.

Kristdemokraterna påbörjar avtrappningen i budgetmotionen med 1,2 procentenheter per år (vilket ger en utfasningstakt på 25 år) och sänker taket från dagens 100 000 kr till 75 000 kr. Inkomsterna förstärks därmed med 1,32 miljarder kr 2021, 2,64 miljarder kr 2022 och 4,1 miljarder kr 2023.

Startlån för förstagångsköpare

Möjligheten att äga sitt eget boende svarar inte upp mot efterfrågan från många om att äga sitt eget boende. Kraven på egeninsats i kombination med två amorteringskrav och bankernas KALP-kalkyler har kraftigt höjt trösklarna till det ägda boendet, vilket fram-

för allt stänger ute unga och andra hushåll med lägre men stabila inkomster som vill köpa bostad. I bristen på det ägda boendet hänvisas personer till dyra hyresrätter som i längden oftast utgör ett dyrare boende.

Sverige är ett av få länder som inte har särskilda undantag för förstagångsköpare. Kreditrestriktionerna i form av bolånetak, amorteringskrav och bankernas egna krav gäller för alla – oavsett ålder. Med prisutvecklingen på bostadsmarknaden de senaste 20 åren innebär bolånetaket att kontantinsatsen blir mycket stor, framför allt i orter med högre tillväxt och bättre arbetsmarknad. Med begränsad tillgång till hyresrätter blir boendesituationen problematisk för många som flyttar in, vilket i sin tur riskerar att dämpa den ekonomiska tillväxten då företag får svårt att få tag på rätt kompetens. Likaså gäller det unga barnfamiljer som kan finna det mycket svårt att anpassa sitt boende till familjesituationen.

Startlån, som finns i flera länder, har betytt mycket för att möjliggöra för framförallt yngre hushåll, och personer med låga men stabila inkomster, att ta steget till det ägda boendet i bostadsrätt eller villa. Startlån innebär att staten står för en viss andel av topplånet, som är den del som överskrider bolånetakets nivå.

Norge är ett av våra grannländer som har ett mycket utvecklat system med startlån som ges främst till hushåll med lägre ekonomisk standard och förstagångsköpare. Systemet har ökat andelen som kommer in på den ägda bostadsmarknaden och bidragit till att hela 84 procent av norrmännen äger sin bostad. Samtidigt är kreditförlusterna små. Startlånen bör utformas så att de når de grupper som idag stängs ute från den ägda bostadsmarknaden, men som samtidigt klarar den grundläggande kreditprövning som görs av bankerna. Med startlånet kan de unga barnfamiljerna, nyexaminerade universitetsstudenterna eller hushåll med lägre men stabila inkomster få en bättre chans till sitt eget ägda boende.

Kristdemokraterna anser att staten bör införa ett startlån för bostadsköp. Startlånet bör fungera som följer:

Startlånen ska kunna sökas av hushåll som är förstagångsköpare och hushåll med lägre ekonomisk standard. Lånet bör främst gå till mindre bostäder eller sådana som är relativt billiga på marknaden. Utformningen bör vara sådan att kapitaliseringseffekter mildras.

Lånet kan uppgå till mellan 10 och 20 procent av köpeskillingen. Lånet tillsammans med bottenlånet i bank får motsvara högst 95 procent. Med 5 procent eget kapital bidrar även hushållet och det premierar ett eget sparande.

Amortering bör gälla enligt det grundläggande amorteringskravet men ska kunna undantas eller mildras i fem år för att möjliggöra en fast etablering på bostadsmarknaden och underlätta hushållets första tid. Därefter ska amorteringen ske på 20 år.

Lånet kan inte bli större än 300 000 kr, för att begränsa statens åtaganden samt rikta in lånet på målgrupperna. Räntan sätts till bolåneräntan plus statens risk- och administrationstillägg, vilket gör reformen kostnadsneutral för staten. En sedvanlig kreditprövning ska göras av banken och måste uppfyllas för att startlånet ska kunna godkännas.

Det statliga startlånet administreras via bankerna, vilket gör att ingen ny statlig verksamhet med egen utlåning behöver uppföras. Banken gör kreditprövning på sedvanligt vis och hushållet ansöker om statligt startlån för den återstående delen av finansieringen. Banken hanterar sedan lånet via sin ordinarie upplåning och staten tar ut ränta för att täcka risk- och administrationskostnader.

En vanlig invändning är att kreditriskerna ökar med den här typen av system. Först och främst görs en kreditprövning som prövar hushållets inkomster mot nutida och

framtida utgifter. För det andra visar uppföljningar från Norge att startlånet där har mycket låga kreditförluster. Under 2014 var kreditförlusterna 6,5 miljoner NOK på en lånestock om 42 miljarder NOK. Det svenska CSN-systemet som ges helt utan kreditprövning hade kreditförluster på 0,8 procent under 2015, vilket visar att även den typen av startlån som möjliggör inträde i högre utbildning fungerar bra. Tillsammans med vinsterna för både hushåll och samhälle av att människor får lättare att äga sitt boende, är startlånet en mycket välavvägd reform för att stötta särskilda hushåll i början av bostadskarriären. Förslaget är offentligfinansiellt neutralt.

Ett bättre bosparande

Behovet av kontantinsats har ökat kraftigt med prisutvecklingen på bostadsmarknaden. En kontantinsats på 200 000–500 000 kr är närmast normalt. Det gör att trösklarna in på bostadsmarknaden har ökat lika mycket för de som stått utanför bostadsmarknaden under samma period. Samtidigt varierar förståelsen för och vetskapen om behovet av ett eget sparande redan vid ung ålder för ett framtida bostadsköp. Likt pensionssparandet är bostadsköpet ofta ”långt borta” vilket minskar benägenheten att spara i den utsträckning man behöver.

Problembilden är tydlig. Därför behöver Sveriges unga vuxna få incitament att spara mer till sitt första boende. Och till skillnad från andra länder, som exempelvis Norge, saknar Sverige ett system för ökade incitament till bosparande. Istället har skatten på sparande höjts två gånger av den rödgröna regeringen under förra mandatperioden. För många blir det största sparandet amorteringarna som sker när man väl lyckats ta sig in på den ägda bostadsmarknaden.

Det finns flera modeller för hur ett bosparande skulle kunna se ut, men det norska systemet står ofta som förebild. I detta är insättningar avdragsgilla mot inkomsten upp till en viss summa och pengarna återfinns på ett räntekonto under spartiden. Problemet med denna typ av bosparande är att det oftast gynnar redan ”sparbenägna” personer, medan den grupp som behöver spara mest inte tar fasta på skattesubventionen. Det blir således främst unga hushåll med god ekonomi eller rika föräldrar som gynnas av systemet, vilket bland annat visat sig i studier på det norska systemet.

Forskning kring sparande pekar istället på att det behövs andra upplägg för att nå den grupp som inte vanligtvis är benägen att spara. Beteendekonomisk forskning har dock visat att förändringar i valarkitekturen kan öka andelen som sparar kraftigt, något som inte minst visat sig i det svenska premiepensionssystemet. Genom att göra ett visst sparande till ett förval, med möjlighet att lämna förvalet när som helst, ökar andelen som sparar kraftigt. Bosparandet syftar till att få igång ungas sparande och göra det naturligt att sätta av en del av lönen till sitt framtida boende. Kristdemokraterna vill därför utreda och införa ett förmånligt bosparande som förval för alla unga mellan 18 och 34 år med inkomst av tjänst, där ett skatteavdrag ingår i de första 60 månaderna där personen tjänar 12 000 kr eller mer per månad. Systemet fungerar som så att 500 kr av lönen efter skatt avsätts till ett bosparande och staten kompenserar med en skattereduktion med 20 procent av beloppet, vilket gör att den disponibla inkomsten delvis kompenseras. Avsättningen blir därmed 6 000 kr per år eller 30 000 kr under den skatte-reducerade perioden.

Med en fast summa per månad blir modellen regressiv, vilket gör att de med lägst inkomster stärks mest i sitt sparande.

En annan nackdel med de bosparsystem som funnits hittills är att bosparkontot är ett vanligt räntekonto. Med dagens – och förväntat låga framtida – räntor blir avkastningen på pengarna låg och i takt med att ekonomin växer går spararen miste om tillväxt på pengarna. Avsättningarna bör därför kunna fonderas, företrädesvis via ordinarie PPM-system, där förvaltningen som förval sker via någon av statens AP-fonder till balanserad risk för tidshorizonten. Likt andra bosparmodeller sker en retroaktiv beskattning om pengarna används till annat än bostadsköp. Kristdemokraterna lägger 900 miljoner kr per år för ett subventionerat bospar.

Exempel bospar

Bruttolön	12 000 kr	20 000 kr
efter skatt	10 065 kr	15 000 kr
Avsättning	500 kr	500 kr
Skattereduktion 20 %	100 kr	100 kr
Slutgiltig	9 665 kr	14 600 kr
Andel av disp. inkomst	5 %	3 %

Förbättringar av bostadsbidraget för ekonomiskt utsatta barnfamiljer

Kristdemokraterna vill fortsätta att prioritera de familjer som lever i ekonomisk utsatthet. Kostnaderna för boendet utgör i många hem en av de dominerande utgifterna. Bostadsbidraget är det familjepolitiska stöd som bäst når barnhushåll med låg ekonomisk standard. Av de barnfamiljer som får bostadsbidrag är en övervägande del ensamstående föräldrar. Bostadsbidraget är alltså av särskilt stor betydelse för ensamstående föräldrar, som oftast är kvinnor. Dessa barnfamiljer lever under knappa ekonomiska omständigheter.

Bostadsbidraget har under en längre tid släpat efter. Antalet hushåll med bostadsbidrag har minskat sedan slutet av 1990-talet och förklaringarna är främst regeländringar 1997 och att inkomsterna stigit samtidigt som inkomstgränserna för bidraget har varit oförändrade. Inkomstgränserna i bostadsbidraget är fasta och förändras därmed inte löpande med prisökningstakten i samhället. Eftersom bostadsbidraget släpat efter har också dess betydelse för att stötta hushållen minskat. Regeringen införde från och med 1 juli 2020 ett tillfälligt tilläggsbidrag till barnfamiljer med knapp ekonomi som en åtgärd för att mildra effekten av coronakrisen för berörda hushåll. Ett problem med åtgärden är att den är just tillfällig och löper ut den 31 december 2020. Kristdemokraterna vill se en permanent höjning av bostadsbidraget.

För att stärka ekonomin för de barnfamiljer som har den sämsta ekonomin och därmed öka deras marginaler vill vi höja det särskilda bidraget för hemmavarande barn med 200 kronor per månad för ett barn, 400 kronor per månad för två barn och 600 kronor per månad för tre eller fler barn. Det gynnar de som bäst behöver det. Genom förbättringarna i bostadsbidraget får familjer med lägre inkomster ett stöd ända tills barnen blir 18 år. Höjningen kommer även föräldrar till del som har växelvis boende för sina barn i och med det nya särskilda bostadsbidraget för växelvis boende.

För hushåll som har över 148 000 kr i årslön (2019) reduceras också bidraget med 20 procent av den överstigande inkomsten. Det gör att ensamstående hushåll får ha max 12 300 kr per månad i lön för att inte få sitt bostadsbidrag reducerat. Enligt Riksrevisionsens rapport om bostadsbidraget har främst ensamstående med barn halkat efter. Därför föreslår Kristdemokraterna att inkomsttaket i bostadsbidraget ska höjas med 30 000 kr,

vilket gör att färre behöver få försörjningsstöd. Kristdemokraterna lägger 940 miljoner kr 2021 och 880 miljoner kr 2022 och 2023.

Kristdemokraternas förslag

- Höj bostadsbidragets barndel med 200 kr per barn och månad.
- Höj inkomstgränsen med 30 000 kr, för att bättre återspegla dagens löne- och prisnivåer.

Ökad trygghet i bostadsområdet

En bra bostad och boendemiljö är en viktig förutsättning för god hälsa. Det är viktigt att känna sig trygg och delaktig samt ha en meningsfull fritid, tillgång till mötesplatser och bra service där man bor.

Bostadsområden och offentliga miljöer uppfattas ibland som otrygga och människor väljer att stanna hemma eller undviker en del miljöer på grund av rädsla.

Forskning och trygghetsundersökningar visar entydigt att kvinnor i mycket högre grad än män upplever otrygghet när de vistas i det offentliga rummet, framför allt på kvällar och nätter. Nästan hälften av kvinnorna i socialt utsatta områden uppger att de är otrygga på kvällstid i sitt eget bostadsområde, jämfört med en tredjedel (30 %) av kvinnorna i övriga urbana områden, enligt statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå). Kvinnor utarbetar, oftare än män, strategier för att slippa hamna i en hotfull situation eller för att kunna hantera denna om den uppstår.

Ur perspektivet att alla ska känna sig trygga i sitt närområde så måste investeringar genomföras. I Stockholms stad har Kristdemokraterna bidragit till trygghetsskapande åtgärder genom att tillföra medel för upprustning av gator och torg. Åtgärderna har exempelvis varit att förbättra belysningen i tunnlar och parker och på andra ställen där människor vistas.

Danmark lade 2018 fram en strategi för att få bort parallellsamhällen till 2030. I paket av åtgärder är en del miljardinvesteringar i att rusta upp utsatta områden, för att göra dem tryggare och mer attraktiva. Åtgärderna har hittills fokuserat på att restaurera och bygga nya flerbostadshus och rusta upp centrum och andra sociala arenor.

Problemet med områden som blir nedgångna och eftersatta är att de, i likhet med ”broken window theory”, tenderar att sätta igång och accelerera ett visst beteende och problem. Om ett område är nedgången är signalen till omgivningen att området inte anses värt att ta hand om, och att toleransen för avvikande beteende är högre. Om en tunnel är mörk och nedklottrad ökar det risken för att även fler klottrar och att tunneln allt mer blir ett område som folk undviker. Att bryta den typen av negativa spiraler där små förskjutningar i stadsmiljön till slut reproducerar negativa sociala normer är centralt.

Det finns några gemensamma kännetecken för platser som upplevs som trygga. De är platser som går att överblicka, ger kontakt med omgivningen, går att orientera sig i och är välskötta. Samtidigt är det lätt för kommuner att underskatta och prioritera ned vad små trygghetsskapande åtgärder kan få för dynamik i ett område.

Givet den otrygghet som många känner behövs det fler åtgärder och mer resurser till att bygga bort otryggheten. Där tryggheten byggs in i bostadsområdena och orsakerna till otrygghet trängs bort, vill vi skapa trygga och säkra områden, gator och torg. Sådana åtgärder kan också bidra till ökad gemenskap. När platser upplevs tryggare blir det

lättare för personer att interagera med andra, och positiva spiraler för mer gemenskap kan skapas. När belysning finns på en lekplats kan den nyttjas av barn och föräldrar även under årets mörka månader osv.

Kristdemokraterna föreslår därför 1 350 miljoner kronor under 2021–2022 för trygghetsskapande åtgärder i den fysiska miljön. Detta arbete ska genomföras tillsammans med polisen, allmänheten och civilsamhället.

Bostad först – evidensbaserat och ekonomiskt effektivt

Är man bostadslös så är det svårt att klara livet på ett bra sätt. Bostad först är ett sätt att hjälpa hemlösa med beroendesjukdom/psykisk ohälsa att återgå till ett liv som präglas mindre av dessa problem. Metoden tar sin utgångspunkt i att det första en hemlös med beroendesjukdom/psykisk ohälsa behöver är ett eget boende, en plats att kalla sitt hem. Genom att personen i behov av hjälp slipper bekymra sig för vardagliga saker som var han eller hon ska bo nästa natt, var man ska sköta sin personliga hygien, var man ska träffa sina barn och vänner eller vart posten ska skickas lyfts en börda som gör att annan hjälp lättare når fram.

När man börjar med bostaden kan man sedan erbjuda den hjälp den boende vill ha och är mottaglig för. De krav som ställs på personen är desamma som för alla hyresgäster: betala hyran, sköt lägenheten och stör inte dina grannar. Det har visat sig att 8 av 10 klarar att bo långsiktigt i sin lägenhet och jämförelser visar att kostnaden för en person i Bostad först blir mellan 100 000 och 200 000 kr lägre per person och år jämfört med andra metoder. Införande av Bostad först i alla kommuner skulle alltså kunna innebära en minskad samhällelig kostnad som är betydande.

Kristdemokraterna föreslår att Socialstyrelsen ges i uppdrag att utarbeta regler för hur Bostad först ska vara den primära insatsen för hemlösa/bostadslösa personer med samtidig beroendesjukdom. Samtidigt inrättas en nationell expertgrupp för att vidareutveckla metoden Bostad först och bistå kommunerna i deras arbete med att införa reformen. Sveriges kommuner får stimulanspengar för att antingen införa eller utvidga användandet av modellen Bostad först.

Vi avsätter 200 miljoner kronor per år för att införa Bostad först i hela landet.

Underlätta för ägarlägenheter

Sedan 2009 har det varit möjligt att bilda ägarlägenhetsfastigheter. Upplåtelseformen ägarlägenheter är därmed en relativt ny boendeform i Sverige men vanlig i andra länder.

Ägarlägenheten skulle idag kunna fylla en viktig funktion i utsatta områden med hög andel hyresrätter. Dels skulle blandningen av upplåtelseformer kunna bidra till att minska segregationen i bostadsområden, då dessa områden ofta är i behov av renoveringar. En ombildning till ägarlägenhet skulle frigöra kapital för fastighetsägaren att rusta upp beståndet. Som boendeform är ägarlägenheten ett långsiktigt boende där den boende har möjlighet att påverka sitt boende efter egna önskemål. Ägarlägenheterna kräver heller inte en kvalificerad majoritet för att ombildas, vilket är fallet för bostadsrätten. Och i miljonprogramsområdena är det oftast svårt att ombilda.

Upplåtelseformen har dock inte tagit fart än. I en statlig utredning 2014 framkom att en rad förändringar behövde göras. Bland annat kan ägarlägenheter bara uppstå i sam-

band med nyproduktion. Det hämmar utbudet och behöver ändras så att ägarlägenheter även kan bildas ur det befintliga beståndet. Med den statliga utredningen finns också ett utrett förslag för att kunna ombilda hyresrätter till ägarlägenheter, vilket snarast bör genomföras.

Beskattningen av ägarlägenheter skiljer sig också från bostadsrätten. En ägarlägenhet beskattas som ett småhus, vilket innebär 0,75 procent av taxeringsvärdet med ett tak på drygt 7 000 kr. Bostadsrätten beskattas samtidigt bara till 0,3 procent och max 1 350 kr per år. Ägarlägenheten ska därutöver betala andra avgifter kopplade till småhus.

I dagsläget är all nyproduktion av lägenheter och hus undantagen från fastighetsavgiften i femton år. Men när väl dessa nyproducerade fastigheter ingår i ordinarie beskattning kommer ägarlägenheten skattemässigt missgynnas. Därför bör den orättvisan i beskattning tas bort, så att fastighetsavgiften för ägarlägenheten behandlas som en bostadsrätt.

Kristdemokraternas förslag

- Genomför Ägarlägenhetsutredningens förslag. Därmed möjliggörs att ombilda hyresrätter till ägarlägenheter.
- Möjliggör att ägarlägenheter bildas ur det befintliga beståndet.
- Ta bort skatteorättvisan mellan bostadsrätt och ägarlägenheter: Beskatta ägarlägenheten som en bostadsrätt och inte småhus.

Inför hyrköp

Sverige har en historia av byggande av hyresrätter och tillhörande allmännytta. I städernas förorter och utsatta områden är hyresrätten i stort sett den enda boendeform som finns att tillgå. Samtidigt är inkomsterna där lägre, vilket minskar möjligheterna att själv finansiera ett köp av en bostad.

Hyrköp innebär att en del av hyran går till att köpa lägenheten. På så vis kan en successiv övergång från hyrt till ägt boende ta plats – utan behov av lånelöften och större kapitalinsatser. Detta möjliggör även för människor med låg ekonomisk standard, som ofta sitter fast i hyresrätten som boendeform, att långsiktigt äga sin bostad. Med ägandet i dessa hyresrättstygda områden tror vi också det finns positiva externa effekter på ägarskap och integration:

För det första får fler hushåll större ekonomiska intressen att se till att trivseln ökar och att området utvecklas positivt – att exempelvis otrygghet och nedskräpning minskar. För det andra skapar det möjligheter att bo kvar i området för personer med jobb som – likt de flesta andra – vill investera i och äga sitt eget hem (endast tretton procent av hushållen föredrar hyresrätt framför ägt boende). För det tredje blir det över tid billigare att äga sitt boende. Att hyresrätt är dyrare beror – trots hyresreglering – på att en hyresrätt medför full service. Därutöver måste fastighetsägaren få avkastning på sitt kapital. Den normala värdeökningen på fastigheter som kommer av stigande markvärde och inflation går hyreshushåll miste om medan de som äger normalt ser sina lån långsamt krympa i förhållande till bostadens värde.

En genväg till integration och att förbättra utsatta bostadsområden är således att successivt öka inslaget av eget ägande. Målet på sikt bör vara att högst 50 procent är hyresrätter och att resterande bostäder ägs.

De senaste åren har en rad projekt med hyrköp tillkommit bland privata företag. Denna typ av hyrköp är dock av modellen att hushållet hyr med köpoption att i framtiden (ofta tidsbegränsat) köpa bostaden till ett förutbestämt pris. Hyrköpsmodellen som vi avser är istället av konstruktionen att en del av hyran går till ett successivt köp av lägenheten. Det gör att ett hushåll bara behöver en stabil inkomst och ekonomiska marginaler för att kunna avsätta medel till hyra och delköp av lägenheten. Någon större kontantsats eller lånelöfte behövs alltså inte.

Hyrköp behöver dock utredas, eftersom det idag inte finns något regelverk kring boendeformen. Exempelvis bör det tydliggöras hur avsättningar till hyrköpet ska hanteras och av vem samt vad som händer vid en konkurs eller om hyresgästen väljer att flytta. Exempelvis behöver bolaget som erbjuder hyrköp med successivt köp av lägenheten banktillstånd, eftersom mottagandet av kontanter juridiskt är en bankverksamhet.

En statlig förhandlingsman får i uppdrag att kontakta bostadsbolagen i de utsatta områdena och där intresse finns sluta långsiktiga avtal mellan stat, kommun, boende och bostadsbolag om upprustning av fastigheter och närmiljö samt stärka samhällets grundfunktioner.

Kristdemokraternas förslag

- Inför hyrköp där en del av hyran går till att köpa bostaden.
- Den som undertecknar ett hyrköpsavtal undertecknar också avtal om egen förvaltning/renovering av bostaden för att kunna sänka sin hyra och öka avsättningarna till bostadsköpet.
- Den som flyttar innan bostaden är helt betald blir utköpt av hyresvärden eller av en ny köpare.
- Regelverket kring hyrköp måste utredas och standardiseras för att underlätta processen. Tillsätt en statlig förhandlingsman för att bereda möjligheten till hyrköp i utsatta områden.

Flyttskatter

En bromskloss på bostadsmarknaden är den bristande rörligheten. Genom ökad rörlighet kan ett stort antal bostäder tillgängliggöras på kort sikt. Alltför många uppger att de bor kvar i för stora hus på grund av flyttskatternas utformning. Kristdemokraterna vill att taket för uppskov på reavinstskatten tas bort om man köper ny bostad. Även betalningen av räntan på uppskovet ska kunna skjutas på framtiden vid köp av ny bostad. På så sätt tvingas inte vinsten vid försäljning fram till beskattning om man köper en ny bostad, utan både reavinstskatt och uppskovsränta betalas när personen inte längre gör något uppskov. Det sker exempelvis när personen flyttar till hyresrätt eller till särskilt boende eller om personen avlider. Förslaget skulle innebära att en stor del av den bristande rörligheten som orsakas av skatter vid flytt kan elimineras på ett statsfinansiellt ansvarsfullt sätt genom att staten fortfarande får in skatteintäkterna, dock något senare.

Regeringen har dock i budgetpropositionen för 2021 föreslagit att uppskovsräntan ska tas bort helt. Den som sålt en bostad kan under vissa förutsättningar få uppskov med beskattning av vinsten. Den som har ett uppskov får betala en årlig schablonintäkt om 1,67 procent av den uppskjutna vinsten. Denna schablonintäkt beskattas med 30 procent. Den årliga kostnaden för ett bostadsuppskov motsvarar därför ungefär 0,5 procent av den uppskjutna vinstens storlek. Förslaget innebär en inkomstmässig

försvagning på 1,7 miljarder kr årligen för staten. Kristdemokraterna hade helst velat se ett förslag som ser till helheten av flyttskatterna och som bättre beaktat generationsfrågor och jämförbarhet med andra latent skatteskulder men anser samtidigt att uppskovsräntans avskaffande bidrar till att lösa ett problem som vi identifierat med det förslag som vi tagit fram. Vi ställer oss därför bakom den.

Nej till byggsubventioner

Kristdemokraterna anser att de statliga byggsubventionerna inte fyller sitt syfte och riskerar att skapa snedvridningar på bostadsmarknaden. Med bättre regler och lagförändringar kan vi åstadkomma ett långsiktigt bra byggande utan att behöva stimulera byggbranschen med subventioner i mångmiljardklassen riktade till en viss upplåtelseform. Därför har Kristdemokraterna sagt nej till de byggsubventioner som nu utökas av regeringen. Utgifterna minskar därmed med 1 500 miljoner kr 2021 och hela anslaget för 2021 och 2022.

Energieffektiviseringar

Regeringen tillför nya medel till energieffektiviseringar och renoveringar av flerbostadshus och utomhusmiljöer i budgetpropositionen för 2021. Anslaget utökas med 900, 2 400 respektive 1 000 miljoner kr för kommande tre år.

I KD/M-budgeten som antogs 2018 gjordes omprioriteringar av anslaget och pengarna användes till andra – mer angelägna – reformer. I budgetpropositionen för 2020 gjorde regeringen inga förändringar av anslaget, men nu har den tillfört medel.

Kristdemokraterna anser fortfarande att miljardtillskottet för detta ändamål inte är prioriterat. Vi gör istället t ex en satsning på att trygga miljön i bostadsområden, så att fler ska kunna känna sig trygga och trivas. Kristdemokraterna väljer därför att säga nej till hela regeringens tillskott för de tre åren.

16 Ett starkare försvar

Kristdemokraterna eftersträvar en trygg och värdig tillvaro för alla människor. Sverige ska därför alltid ha ett starkt försvar. Förmågan att möta såväl inre som yttre hot utgör två grundläggande uppgifter för det offentliga. Vi är en del av världssamfundet och beroende av fungerande förbindelser med resten av världen. Miljö och klimatförändringar, demografi, energiberoenden, kärnvapenspridning, terrorism, bristande respekt för mänskliga rättigheter och internationell organiserad brottslighet är globala företeelser som påverkar vår säkerhet. Vi måste vara beredda att, efter vår förmåga, bidra till en säkrare och tryggare värld.

Försvarets huvuduppgift är att värna människors liv, värdighet och frihet. Förmågan att möta såväl inre som yttre hot är viktig, dels därför att människans ofullkomlighet gör att vi aldrig på förhand kan veta vad omvärlden har för avsikter för oss, dels därför att vi anser att vår frihet, vår demokrati och våra värderingar är värda att kunna försvara. Att garantera medborgarnas säkerhet och att försvara de territoriella gränserna är en kärnuppgift för staten, och ett starkt försvar av Sverige innebär också ett starkt försvar av friheten, demokratin och respekten för människovärdet.

I ett alltmer osäkert säkerhetspolitiskt läge, med militärövningar i Östersjön och den oroande utvecklingen i Belarus och Ukraina, behöver Försvarmakten få rätt planeringsförutsättningar.

De senaste resurstillskotten till Försvarmakten innebär viktiga steg för ett starkare försvar. Kristdemokraterna och de övriga borgerliga partierna har sedan dess enats om att ställa sig bakom Förvarsberedningens slutsatser. Förvarsanslaget ska i enlighet med Förvarsberedningens förslag höjas till 84 miljarder kronor (motsvarande 1,5 procent av BNP), fram till 2025.

Upprustning tar tid och försvaret kräver långsiktighet. Tyvärr saknar regeringens politik och finansiering det långsiktiga perspektiv som Förvarsberedningen och Försvarmakten har konstaterat behövs. Det är avgörande för att på sikt nå 2 procent av BNP.

Regeringen har kommit överens med C och L om att förvarsanslaget skall öka med fem miljarder per år mellan 2021 och 2025 i en trappa och därefter prolongeras. Men det räcker inte. För att uppnå Förvarsberedningens förslag i sin helhet måste anslagstrappan fortsätta med 5 miljarder per år även år 2026 och 2027. Om regeringen inte är beredd att skapa ett brett stöd för försvarsbeslutet och föra en diskussion om tillskott för att förverkliga helheten i Förvarsberedningens förslag så kommer Kristdemokraterna att via riksdagen driva denna nödvändiga förstärkning.

Försvaret måste ha förmåga att försvara hela Sverige och ha särskild kapacitet som säkerställer ett fullgott försvar av strategiskt viktiga platser som exempelvis Gotland och Stockholm. Marinen bör förstärkas så att den kan säkerställa skydd av importsjöfart och mottagande av utländsk hjälp i anslutning till västkusten samtidigt som den kan genomföra sjöstrid på ostkusten. Flygstridskrafterna förstärks och ges förmåga att kraftsamla. Hemvärnets och frivilligorganisationernas roll stärks i sitt viktiga arbete för ett brett och välfungerande försvar.

Kristdemokraternas uttalade ambition är också att Sverige ska ansöka om medlemskap i Nato. Säkerheten byggs bäst tillsammans med andra och därför är det i grunden positivt att EU stärker sitt engagemang på försvarspolitikens område. Det permanenta strukturerade samarbetet (Pesco) kan bidra till att utveckla unionens operativa förmåga att genomföra militära krishanteringsuppgifter.

Sverige ska även i fortsättningen ha beredskap att bidra till militära insatser i EU:s regi och ska vara drivande i arbetet för att utveckla EU:s krishanteringsförmågor, men vi förespråkar inte något EU-försvar med en EU-armé eller andra militära styrkor.

Vi måste samtidigt lyfta blicken och påbörja arbetet med att se över på vilka nya fronter vi måste kunna försvara oss. Nya hot som ett traditionellt försvar inte rår på har uppstått, så kallade hybridhot. För att lyckas mota dessa hot behöver den svenska förmågan till cybersäkerhet och psykologiskt försvar stärkas.

I enlighet med Kristdemokraternas förslag presenterades den statliga utredningen En ny myndighet för att stärka det psykologiska försvaret en rad förslag om hur en ny myndighet ska kunna samordna och utveckla samhällets samlade motståndskraft inom det psykologiska försvaret. Enligt regeringen kommer myndigheten att inrättas 2022.

Det är också väsentligt att den påbörjade planeringen för det civila försvaret nu fortskrider skyndsamt. Det civila försvaret bör inom ramen för befintliga resurser prioritera uppgiften att planera stöd till Försvarmakten vid höjd beredskap. Det civila försvaret utgörs av verksamhet som ansvariga aktörer genomför i syfte att göra det möjligt för samhället att hantera situationer då beredskapen höjs.

17 En förbättrad migrations- och integrationspolitik

Kristdemokraternas migrationspolitiska utgångspunkt är att värna asylrätten och att Sverige har ett moraliskt ansvar att hjälpa medmänniskor i nöd. Partiet ska vara en garant för en ordnad, human och långsiktigt ansvarsfull migrations- och integrationspolitik. Utgångspunkten är att försvara öppenheten och den fria rörligheten inom EU. Vi vill se fler lagliga vägar in i unionen. Samtidigt ska vi kunna känna oss trygga i att asylprövningen är rättssäker. Den som saknar skyddsskäl och får nej på sin asylansökan måste också lämna landet.

Kristdemokraterna har tydliggjort att vi måste se en kraftig minskning av söktrycket till Sverige. Att klara de integrationspolitiska utmaningarna – ta itu med utanförskap och utsatthet, bostadsbrist, klyftan mellan utrikes och inrikes födda på arbetsmarknaden – är centralt för att kunna ha en fortsatt human och ordnad migrationspolitik.

Asylprogram: sfi och samhällsorientering direkt

Ett stort problem med dagens mottagande är den passivitet som den asylsökande många gånger försätts i. För att ta tillvara människors drivkraft och vilja att bygga en bra framtid vill vi kristdemokrater möta denna situation genom att införa ”integration från dag ett”. Det innebär att vi tidigarelägger den utbildning (svenska för invandrare, sfi, och samhällsorientering) som nyanlända erbjuds. Vi vill se integrationsinsatser redan under asyltiden och inte vänta med dessa tills den asylsökande fått uppehållstillstånd.

Kristdemokraterna vill införa krav på att asylsökande erhåller och ska delta i 15 timmar språkutbildning och nio timmar samhällsorientering per vecka. Vi vill se en kvalitativ svenskundervisning genom individuella prestationsplaner, ökad nivåindelning och fler, samt bättre, sfi-anordnare. En viktig del av samhällsundervisning är att den asylsökande får klarhet i vad som avses med begrepp som religionsfrihet, jämställdhet och likabehandling. Kristdemokraterna anslår totalt 150 mnkr under 2021, 250 mnkr år 2021 och 250 miljoner år 2022 för detta. På sikt överväger vinsterna i snabbare integration de extra kostnader som detta medför. En kraftigt kortad etableringstid är något som är bra för både den enskilde och samhället i stort. Länsstyrelserna, som idag ansvarar för asylsökandes sysselsättning, ska även administrera asylprogrammen, vilket innebär att medlen förs till utgiftsområde 1. Till förmån för det mer omfattande asylprogrammet säger Kristdemokraterna nej till den tidigare regeringens satsning på svenska från dag ett.

Utöver utbildningstiden ska det på den asylsökande ställas ett arbetskrav om 16 timmar per vecka vid det egna asylboendet. Det innebär att den asylsökande förväntas bidra med till exempel lokalvård, matservering, trädgårdsarbete och vaktmästartjänster, alltså uppgifter som idag kan åligga asylboendenas personal att sköta. Den som inte deltar i utbildningen eller uppfyller arbetskravet kan få sin dagersättning nedsatt.

Permanent lag om tillfälliga uppehållstillstånd de tre första åren

Den som beviljas asyl i Sverige bör, enligt Kristdemokraternas förslag, som huvudregel få ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som gäller i tre år. Samtidigt ska rätten till familjeåterförening gälla för de som får ett tillfälligt uppehållstillstånd.

Kristdemokraterna vill se en förändring av det nuvarande systemet som inte ställer några särskilda krav för att erhålla ett permanent uppehållstillstånd (PUT). Vi förordar att det ställs krav på kunskaper både i det svenska språket och om samhället, och vill

man ansöka om och kunna erhålla PUT tidigare än efter tre år också ett krav om egen försörjning. Utöver detta ska det finnas ett krav på att utlänningen inte gjort sig skyldig till brottslighet (vandelsprövning).

Familjeåterförening och anhöriginvandring

Kristdemokraterna anser att familjens betydelse för upplevelsen av gemenskap, trygghet och stabilitet är svår att överskatta. Därför menar vi att rätten till familjeåterförening ska gälla oavsett skyddsstatus. Denna rätt förutsätter dock att man klarar de försörjningskrav som ställs. För Kristdemokraterna är utgångspunkten att försörjningskrav ska gälla alla utom egna barn under 18 år.

Humanitär skyddsgrund

Med den tillfälliga migrationslagstiftningen togs möjligheten att få uppehållstillstånd med anledning av synnerligen och särskilt ömmande omständigheter bort. Kristdemokraterna har motsatt sig detta. Den nuvarande ordningen innebär en bestämmelse om att uppehållstillstånd får beviljas om det skulle strida mot ett svenskt konventionsåtagande att avvisa eller utvisa utlänningen. Det är inte en rimlig ordning för en långsiktig migrationspolitik. Kristdemokraterna har verkat för att denna humanitära ventil ska återinföras i vår migrationslagstiftning.

Asylansökningsområden

2015 föreslog Kristdemokraterna att asylansökningsområden skulle inrättas i närheten av våra stora gränsövergångar, dit personer som vill söka asyl i Sverige hänvisas. När Kristdemokraterna presenterade förslaget mötte det hård kritik från flera håll, bland annat från dåvarande migrationsminister Morgan Johansson. Sedan dess har dock en statlig utredning (2018:22) presenterat förslag om ankomstcenter som till stor del liknar Kristdemokraternas förslag. Vi föreslår att det i asylansökningsområdena görs en första registrering och bedömning av asylansökan. Syftet är att få till stånd en snabbare handläggning och beslutsprocess som är både rättssäker och effektiv. Genom ett samlat mottagande och beslutsprocess ökar möjligheten att förhindra att människor avviker och hamnar i en utsatt situation.

I asylansökningsområdena ordnas obligatoriskt boende för de asylsökande under den första fasen i asylutredningen. Personer som uppenbart inte medverkar till att styrka sin identitet eller som kommer från så kallade säkra länder ska få ett snabbt avvisningsbeslut. Detsamma gäller även personer som bedöms vara en säkerhetsrisk.

Asylansökningsområdena ska bemannas med sjukvårdskompetens för att möta vårdbehov och behov av psykosocialt stöd. Det är viktigt att dessa kompetenser finns tillgängliga direkt vid mottagandet så att ett preventivt hälsofrämjande arbete kan påbörjas omgående.

Effektivare avvisningar och fler utvisningar

Det är viktigt att återvändandet fungerar, och att det är en tydlig skillnad mellan ett ”ja” och ett ”nej” i asylprocessen är centralt för att legitimiteten i – och förtroendet för –

asylrätten och för att vår reglerade migrationspolitik ska upprätthållas. Det är också centralt för att Sverige som land ska kunna vara generöst i att ge skydd till människor som är i störst behov av det. I Migrationsverkets senaste prognos (juli 2019) beräknar myndigheten att ytterligare omkring 7 000 personer kommer att efterlysas som avvika under 2020.

Att avvika eller att ”gå under jorden” innebär dels stora risker för den enskilda, dels att parallellsamhällen riskerar att etableras. Det är en utveckling som vi måste motverka.

Utbyggnaden av försvarsplatser har fortgått under 2019. I och med att M/KD-budgeten gick igenom i riksdagen i december 2018 tillfördes 100 miljoner till fler försvarsplatser som nu planeras. I april i år fanns det 461 försvarsplatser, men Migrationsverket och Polismyndigheten bedömer att det totala behovet 2019–2020 är mellan 865 och 935 försvarsplatser. Även EU-kommissionen har uppmanat Sverige att öka antalet försvarsplatser. Mot denna bakgrund avsätter vi 135 miljoner kronor för att tillskapa fler försvarsplatser och 10 miljoner för elektronisk fotboja som en kompletterande åtgärd.

För att möjliggöra fler avvisingar är det också viktigt att Sverige upprättar en lista över säkra länder, det vill säga länder där det generellt inte förekommer förföljelse eller asylgrundande övergrepp, och ingår fler bilaterala överenskommelser (så kallade återtagandeavtal) med de viktigaste mottagarländerna för att dessa ska ta emot sina medborgare. Det behövs även mer resurser till polisen för att de ska kunna verkställa avvisingar och utvisningar och även i större utsträckning genomföra inre utlänningskontroller.

Kristdemokraterna menar att det är viktigt att höja det svenska medborgarskapets status. Kristdemokraterna anser också att medborgarskap ska kunna dras in om det bygger på falska underlag eller beviljats genom mutor samt att det ska kunna återkallas för de med dubbla medborgarskap som begått terrorism eller krigsförbrytelser.

Avskaffa EBO-lagen för bättre integration

Kristdemokraterna anser att EBO-lagstiftningen är problematisk på många sätt. Trots namnet har EBO blivit inneboende, inte eget boende. Konsekvensen är trångboddhet, frekventa flyttar och socialt utanförskap. Det finns fall där tio till tolv personer trängs i en tvårumslägenhet. Oseriösa aktörer utnyttjar situationen och handel med adresser förekommer. EBO leder även till att många asylsökande koncentreras till vissa områden vilket förstärker segregationen.

Lokalpolitiker i kommuner som Malmö och Södertälje har därför länge pekat på allvarliga konsekvenser som EBO medför. En jämnare fördelning mellan landets kommuner av såväl nyanlända som asylsökande underlättar både för de asylsökande och för arbetet med att ta emot och slussa in nyanlända i samhället. Kristdemokraterna anser att EBO bör avskaffas till förmån för ABO eftersom de utsatta områdena måste få bättre kontroll över inflyttningen och EBO i alltför hög utsträckning har bidragit till att cementera segregationen.

18 Det civila samhället

Ibland kan det hos vissa låta som om civilsamhället bara är en fritidsaktivitet, ett litet sidospår till det som sker inom den offentliga sfären eller i den individuella. Vi menar att civilsamhället är något mycket viktigare. Det är här grunden läggs för demokrati, medmänsklighet och ett fungerande Sverige. Kristdemokraternas politik strävar därför efter att stärka det civila samhället och därmed de mellanmännsliga relationerna.

Starka relationer är ett så grundläggande mänskligt behov att det till och med går att mäta i livslängd. Forskningen pekar på att ensamhet och social isolering har stora negativa hälsoeffekter. Det förkortar våra liv och måste betraktas som ett allvarligt hot mot folkhälsan, på samma sätt som exempelvis rökning. Människan växer i relationer. En politik vars konsekvens blir att de mellanmännsliga banden försvagas kan aldrig kompenseras med att man stärker banden till offentliga institutioner eller skjuter till ytterligare bidrag. Det offentliga kan från mänsklig synvinkel bara vara ett komplement – inte utgöra samhällets grund.

Graden av det civila samhällets oberoende är nära knuten till organisationernas finansiering. En hög grad av offentlig finansiering kommer också att – beroende på hur den utformas – leda till mer eller mindre direkt och indirekt styrning från det offentliga. Vi hävdar även här civilsamhällets oberoende och mångfald.

En fungerande demokrati förutsätter ett starkt medborgarsamhälle. Utan ett levande civilt samhälle reduceras medborgarna till väljare, arbetskraft och konsument. Och om vi inskränker det civila samhället till att bli utförare av statliga direktiv, riskerar vi att kväva de många organisationernas unika bidrag till vårt samhälle.

De offentliga åtgärder och rekommendationer som har vidtagits för att minska smittspridningen av coronaviruset har inneburit en ökad isolering, ensamhet och risk för utsatthet innanför hemmets väggar. Ekonomisk och social utsatthet ökar också ofta i kriser i spåren av exempelvis arbetslöshet. Samtidigt påverkas civilsamhället också av den ekonomiska nedgången. Intäkterna minskar när aktiviteter avtar och företag blir mindre benägna att skänka pengar samtidigt som det blir personalbrist eftersom en stor grupp verksamma i civilsamhället är äldre. Därför krävde Kristdemokraterna ett stort stödpaket för det civila samhället redan i våras, eftersom det breda civilsamhället inte fick motsvarande stöd som kulturen och idrotten, och företagsstöden inte passade särskilt bra för civilsamhällets organisationer. Vi ville se ett stöd för att kompensera för stora intäktsbortfall, stöd vid stora kostnadsökningar i samband med pandemin till exempelvis Barnens Rätt i Samhället, läxhjälsorganisationer och samtalsstöd till äldre. Vi ville också se en statlig kreditgaranti för lån till ideella föreningar, stiftelser och trosamfund och ett tillfälligt kraftigt höjt tak i gåvoskatteavdraget. Dessa åtgärder hade ökat det civila samhällets möjlighet att klara sin verksamhet och samtidigt bidra än mer i den kris vi nu genomlever.

Det civila samhället har – trots egna betydande ekonomiska problem – under covid-19-pandemin visat på stora insatser för behövande. Regeringen har tillfört idrotten och kulturen stora stöd under 2020 för att mildra de intäktsbortfall de sett sedan corona-krisen tog landet i besittning. Det är bra men samma problematik gäller det breda civilsamhällets organisationer och föreningar som inte har sin verksamhet inom just dessa områden. Kristdemokraterna har under året krävt att regeringen ska göra mer för civilsamhället. Tillsammans med Vänsterpartiet lade vi ett utskottsinitiativ i finansutskottet där vi föreslog fler och större stöd till civilsamhället. Tyvärr avvisades vårt förslag av övriga partier.

I vårt budgetalternativ så omfördelar vi extra medel som avsatts för kulturen 2021 så att hälften av de tillkommande medlen – 500 miljoner – går till det breda civilsamhället. Kristdemokraterna avsätter 100 miljoner kronor till allmänna samlingslokaler och 100 miljoner kronor till friluftorganisationer. Vidare får den ideella sektorn 200 miljoner kronor och 100 miljoner kronor extra i stöd till trossamfunden.

Utöka skattereduktionen för gåvor

Samhällsnyttan av det civila samhällets verksamheter kan inte nog understrykas. Essentiella initiativ som exempelvis flyktinghjälp, aktiviteter för barn i ekonomiskt utsatta familjer, hjälp till hemlösa och insatser för fattiga och utsatta människor i världen bärs av människors ideella engagemang och ekonomiska stöd i dessa organisationer. Initiativen de står för är värda all uppmuntran de kan få, och att underlätta deras finansiering genom möjligheten för gåvogivare att få en skattereduktion för gåvor, det så kallade gåvoskatteavdraget, har visat sig vara ett utmärkt sätt för det.

Kristdemokraterna vill se en mer självständig ideell sektor, mindre av detaljstyrning vid bidragsgivning och mer av grundstöd. Genom gåvoskatteavdraget ökar organisationernas självständighet. Statens påverkan inskränks till att godkänna organisationerna så att verksamheten som mottar gåvan har det ändamål som skatteavdraget förutsätter. Det är en rimlig avvägning mellan självständighet och offentlig insyn.

När alliansregeringen på Kristdemokraternas initiativ införde möjlighet till skattereduktion för gåvor till ideell verksamhet med social inriktning eller som främjar forskning ökade det totala givandet till landets 90-kontoorganisationer från 5,2 till 5,8 miljarder kronor, enligt FRII (Frivilligorganisationernas Insamlingsråd). Under samma period ökade den genomsnittliga månadsgåvan från 131 kronor per månad till 170 kronor per månad. Siffrorna visade på en tydlig trend där fler människor valde att ge pengar till välgörande ändamål.

Under den förra mandatperioden togs möjligheten till skattereduktion för gåvor bort helt, men tack vare att den kristdemokratiska och moderata budgeten antogs av riksdagen i december 2018 återinfördes avdraget från och med den 1 juli 2019. Jämfört med det system för gåvoskatteavdrag som fanns under åren 2012–2015 gjordes en förbättring; organisationerna som ansöker om att bli gåvomottagare behöver nu inte längre betala ansöknings- eller årsavgifter. Dessa var ett hinder för att ansöka om att bli en godkänd mottagare av gåvor berättigad till skattereduktion för gåvor, framförallt för många mindre organisationer.

Nu behöver fler steg tas för att utöka möjligheten till skattereduktion för gåvor. Kristdemokraterna vill tillsätta en utredning som syftar till att gåvor till fler typer av organisationer ska berättiga till reduktionen och att den undre beloppsgränsen för varje enskild gåva ska sänkas. Vi ser också att beloppsgränserna för gåvoskatteavdraget bör höjas, och att ovan nämnda utredning bör studera även denna fråga. Idag är det möjligt att få 25 procent skattereduktion för gåvor på maximalt 6 000 kronor om året. Ur ett europeiskt perspektiv är det en mycket låg beloppsgräns. Kristdemokraterna föreslår att beloppsgränsen höjs till 12 000 kronor och tillför 40 miljoner kronor i vårt budgetalternativ för detta.

Ökat stöd till ideella sektorn för arbete bland äldre

Ensamhet bland äldre är ett stort problem och breda reformer måste till för att mota den ofrivilliga ensamheten, som har stora hälsokonsekvenser inte minst bland äldre. Vi behöver ta tillvara den kraft som finns i civilsamhället och därför sköt vi i den gemensamma M/KD-budgeten till 20 miljoner kronor per år till föreningar och organisationer för arbete och verksamhet som syftar till att bryta äldres ensamhet och isolering. Tyvärr väljer regeringen att avsluta satsningen 2021. Det är mycket allvarligt, särskilt efter den extra påfrestning som pandemin inneburit för äldre. I vårt budgetalternativ förlänger vi den, och utökar den dessutom genom att skjuta till ytterligare tio miljoner kronor per år, så att den totalt omfattar 30 miljoner kronor per år.

I samverkan med idrottsrörelsen och de nationella pensionärsorganisationerna vill vi också genomföra initiativet ”Äldrelyftet” som syftar till att ge fler äldre chansen till fysisk aktivitet och träning. Sådan träning kan förbättra livskvaliteten, öka hälsan, minska risken för fallolyckor och samtidigt främja gemenskap och sammanhang – och därmed bryta ensamhet. Även denna satsning blev verklighet i och med M/KD-budgeten 2018, men regeringen tog bort satsningen i vårändringsbudgeten 2019. Därefter insåg de sitt misstag och satsningen återinfördes. Pandemin har understrukit vikten av träning och gemenskap. Kristdemokraterna vill fördubbla Äldrelyftet och lägger 20 miljoner kronor ytterligare per år på Äldrelyftet.

Borttagen reklamskatt för ideella föreningar

Reklamskatt ska betalas av den som offentliggör annonser eller reklam till ett beskattningsvärde som överstiger 60 000 kronor per år. Under 2019 betalade ideella föreningar cirka 60 miljoner kronor i reklamskatt. Kristdemokraterna avskaffar reklamskatten för dessa, vilket beräknas minska skatteintäkterna med motsvarande belopp. Det stärker föreningslivet och skapar större förutsättningar för föreningar att fokusera resurserna på kärnverksamheten som ofta kommer barn, unga och äldre till del. Därmed kan gemenskapen och de mellanmänniska relationerna i samhället stärkas.

Ökat skydd i idrottsföreningar mot sexuella övergrepp

I vårt förslag till statsbudget avsätts 70 miljoner kronor för en utbildningsatsning för att barn och vuxna i miljöer där barn befinner sig ska kunna lära sig mer om integritetsfrågor och vad man kan göra för att förhindra övergrepp. Pengarna ska kunna användas för kortare kurser inom idrottsföreningar, förskola och lågstadiet. Vuxna ska bli bättre på att upptäcka förövare som ofta söker sig till miljöer där många barn är. För de små barnen ska det handla om att lära sig rätten till sin egen kropp och att sätta gränser. Information bör också ingå i förskolläraernas utbildningar.

Öka stödet till trossamfunden

Sedan lång tid tillbaka ges ett offentligt stöd till trossamfunden. De är en viktig del av det civila samhället. Trossamfunden utgör ett unikt bidrag i integrationsprocessen och gör ofta stora samhällsinsatser till exempel genom stöd till utsatta grupper och barn- och ungdomsverksamhet. De fyller också en viktig funktion genom sitt arbete med andlig

vård inom sjukvården, där många trossamfund finns närvarande för människor i svåra stunder.

Religionen spelar en viktig roll för många, inte minst många nya svenskar. Här har trossamfunden en viktig roll att spela genom att i sin verksamhet bidra till större förståelse, kunskap och respekt för olika trosuppfattningar i vårt land. Därför är det viktigt att staten stödjer deras arbete. Regeringen gör en i förhållande till andra krisstöd liten tillfällig satsning för att hjälpa samfunden i arbetet under covid-19-pandemin. Det är uppenbart att mer behövs för verksamheter som inte har kunnat bedriva sin vanliga verksamhet med insamling och uthyrning av lokaler exempelvis. Kristdemokraterna vill därför se ett större tillskott för dessa viktiga aktörer och tillför därför 110 miljoner kronor 2021 och därefter 10 miljoner kronor per år till trossamfunden. Det utökade stödet ska också användas till att förstärka skyddet av religiösa församlingars byggnader som till exempel synagogor, moskéer och kyrkor.

Sänkt skatt på ersättningar till funktionärer i ideella organisationer

Idrottsrörelsen har förmånliga skatteregler för sina föreningar som innebär att föreningen inte behöver betala arbetsgivaravgifter för idrottsutövare, tränare eller tävlingsfunktionärer om ersättningen understiger ett halvt prisbasbelopp. Med detta undantag har idrottsrörelsen en förmån som betyder mycket gott för verksamheten. Övriga ideella organisationer borde inkluderas i samma regelverk för att stödja deras viktiga arbete som gagnar inte minst ungdomar. Kristdemokraterna satsar 95 miljoner kronor per år på att utöka denna skattenedsättning.

Inför sociala utfallskontrakt

Kommuner och landsting brottas idag med ett växande utanförskap, integrationssvårigheter och ett allt mer utmanande tryck på välfärden. Samtidigt finns det externa aktörer som vill vara med och bidra med kapital till sociala investeringar och effektiva lösningar på samhällsproblem. En variant av detta är s.k. sociala utfallskontrakt, en lösning som prövats framgångsrikt i främst Storbritannien och USA. I sociala utfallskontrakt investerar en extern finansiär pengar i ett offentligt socialt projekt för att uppnå definierade mål som motsvarar såväl mänskliga som ekonomiska vinster för den offentliga parten. Denna modell för att genomföra sociala investeringar är utvecklad utifrån internationellt testade modeller för utfallsbaserad finansiering.

Ett socialt utfallskontrakt börjar med att en offentlig part (kommun och landsting) identifierar ett problem i samhället som de vill lösa genom att investera i det identifierade området. Förhoppningen är att detta ska leda till framtida kostnadsbesparingar för den offentliga parten. Steg två är att hitta extern finansiering för projektet, vilket görs genom att locka kapital från privata aktörer. Således står inte skattebetalarna för investeringen. Steg tre är sedan att formulera målen och vilka utfall som förväntas för att projektet ska anses som lyckat. Utifrån forskning och beprövad metodik tas ett åtgärdsprogram fram för att möta det identifierade problemet.

I det sista steget sker en utvärdering för att klargöra om projektet skapat sociala förbättringar, och om så, ekonomiska besparingar för den offentliga parten. Om utvärderingen kan påvisa att kostnader till området minskat, återbetalas delar eller hela beloppet

till finansören. Uppstår långsiktiga vinster kommer också finansören att få avkastning i likhet med de besparingar projektet inbringat den offentliga parten.

Tidigare utfallskontrakt har exempelvis syftat till att minska risken för att barn och ungdomar ska hamna hos socialtjänsten eller i fängelse. Även folkhälsoförbättrande projekt för att minska problem med astma har genomförts.

Många kommuner använder sig idag av sociala investeringsfonder för att använda riktade pengar till projekt av socialt förbättrande karaktär. Lågt räknat har var femte kommun, två landsting och två regioner hittills infört sociala investeringsfonder som främst är avsedda för projekt inom skola, socialtjänst och arbetsmarknad – några kommuner fokuserar även på folkhälsa och kultur/fritid. Inom ramen för denna vilja kan en lösning med sociala utfallskontrakt både komplettera och förbättra kommunens finansiering av dessa projekt.

Kristdemokraterna anser därför att det borde inrättas en nationell strategi för att möta behoven och underlätta framväxten av sociala utfallskontrakt, samt införas en nationell fond för att höja attraktionen att investera. I syfte att sänka trösklarna för en investering i sociala utfallskontrakt upprättas en nationell fond som täcker finansörens investeringsrisk med 50 procent, vilket innebär att staten garanterar en återbetalning om halva investeringssumman till den externa finansören vid färdigställt socialt utfallskontrakt. Fonden ska uppgå till 300 miljoner kronor, för att garantera 50 procent återbetalning i sociala utfallskontrakt. Dessutom inrättas en facilitator för sociala utfallskontrakt hos Ekonomistyrningsverket (ESV), som får ökat anslag på 37 miljoner kronor per år.

19 En landsbygd med självförtroende

I de flesta diskussioner om landsbygdens utmaningar är det de materiella och ekonomiska värdena som debatteras flitigast. Men det finns andra värden som är minst lika viktiga. Vi kristdemokrater menar att vi har ett moraliskt ansvar för den jord vi ärvt. Det är ett ansvar vi fått arva av tidigare generationer och som vi lämnar vidare till våra barn och barnbarn.

Unika resurser och kulturmiljöer i naturen får inte gå om intet. Samtidigt kan inte landsbygden betraktas som ett museum från en svunnen tid. Det går och är nödvändigt att kombinera bevarande och värnande med modernitet och utveckling. Ingen kan berätta för oss hur framtiden ser ut eller vilka behov som kommer att vara centrala för människorna här om hundra år. Vissa behov är dock alltid giltiga – människan behöver mat för att överleva, människor behöver naturen för sitt välbefinnande. Detta har vi ett ansvar att förvalta.

Landets jordbruksföretagare bidrar konkret till det långsiktiga förvaltarskapet. Jordbrukets uppdrag går långt utöver livsmedelsproduktion. Det ger ett mervärde i form av aktivt miljö- och kulturbevarande. De miljö- och landskapsvårdande insatser som sker genom jordbruket är en kollektiv nytthet som ger förutsättningar för en levande landsbygd även utanför jordbrukssektorn.

Jordbruket är centralt för sysselsättningen på landsbygden och inom livsmedelssektorn. För att värna livsmedelsproduktionen för framtiden måste det slås fast att brukbar jord är en livsviktig resurs. Ur ett globalt perspektiv är det också långsiktigt viktigt att åkermark i Sverige och Europa i stor utsträckning finns tillgänglig att brukas för livsmedelsproduktion.

Jordbruk, skogsbruk och fiskerinäringen är förutsättningar för att hela Sverige ska leva, men landsbygdspolitiken är betydligt mer än bara näringspolitik. I politiken för landsbygden behövs en helhetssyn. En tredjedel av Sveriges befolkning bor på landsbygden och det är anmärkningsvärt att regeringen la ned Landsbyggsdepartementet.

Samhällets basala funktioner behöver finnas tillgängliga också i landsbygds- och glesbygdskommuner. Den offentliga servicen ska vara möjlig att ta del av i hela landet och vi vill därför underlätta för myndigheter och kommuner att samarbeta kring offentlig service. Servicecenter är ett bra sätt att samla olika myndigheters service så att basala myndighetstjänster finns att tillgå runt om i landet.

Hållbar skattesänkning för jordbruket

Som ett led i arbetet för bättre konkurrensvillkor för svenska bönder föreslår vi att skatten på diesel som används inom jordbruket sänks till jämförbar nivå med våra grannländer i Europa.

Kristdemokraterna föreslår en skattenedsättning på dieselbränsle i jordbrukssektorn på 3 kronor per liter. Ett villkor för att få ta del av sänkningen ska vara att jordbrukaren i fråga till minst 30 procent använder icke-fossilt bränsle. Den andelen bör öka över tid. Därigenom stärks jordbrukets konkurrenskraft samtidigt som omställningen till en klimatneutral produktion påskyndas. Vi avsätter 220 miljoner kronor 2021, 210 miljoner kronor 2022 och 200 miljoner kronor 2023 för detta ändamål.

Det bör utredas hur de bönder som kör på helt fossilfri diesel kan kompenseras med en mekanism som är i enlighet med EU-rätten. En möjlighet som bör studeras är att inom landsbygdsprogrammet införa ett särskilt stöd till jordbrukare som bedriver verksamhet utan fossila insatsvaror. I vårt budgetalternativ avsätter vi 30 miljoner kronor 2022 och 40 miljoner kronor 2023 för att möjliggöra detta.

Höjd milersättning i reseavdraget

I många lands- och glesbygdsområden är avstånden stora och tillgången till kollektivtrafik knapp. I dessa områden är möjligheten att ta bilen till jobbet viktig. Därför satsar Kristdemokraterna 400 miljoner kronor per år på att höja milersättningen i reseavdraget till 22 kronor. Samtidigt höjer vi taket för avdragsgränsen till 13 000 kronor, för att särskilt rikta oss till den grupp som har långa pendlingsavstånd.

Ersättningar för viltskador

Rovdjursangrepp på tamboskap och husdjur kan orsaka stor ekonomisk skada för lantbrukare och leder till stor otrygghet bland många som lever i rovdjurstäta områden. Dagens ersättningsnivåer till dem som får sina tamdjur rivna och dödade av rovdjur behöver ses över. Rennäringen ska värnas eftersom den är en betydelsefull del av samisk kultur samt viktig för sysselsättning och boende i Sveriges norra inland och fjällvärld. Kristdemokraterna avsätter 10 miljoner kronor ytterligare per år i ersättningar för viltskador.

Bekämpning av skogsskador

Skador på skogen från väder, vilt och insekter innebär stora kostnader, försämrad kvalitet på virket och minskad tillväxt i skogen. Granbarkborrens härjningar har blivit omfattande och gör stor skada på våra granskogar. Regeringen har föreslagit att 50 miljoner kronor avsätts 2021 för att övervaka, förebygga och bekämpa skogsskador. Kristdemokraterna föreslår att denna satsning förlängs med 20 miljoner per år 2022 och 2023. Det är av största vikt att skogsskadorna kan hejdas för att undvika skador i miljardklassen.

God offentlig upphandling

Den offentliga sektorn har en stor möjlighet att påverka villkoren för företagande på landsbygden via upphandlingen av livsmedel. I Sverige har vi höga djurskyddsnormer och regler som garanterar livsmedlens kvalitet. Det är vi stolta över och så ska det fortsätta att vara. Men i konkurrensen på EU:s inre marknad med länder som i flera fall endast uppfyller de absoluta minimikraven för god djurhållning är det viktigt att den offentliga sektorn tar sitt ansvar och inte endast låter normen om lägsta pris få råda. Med en offentlig upphandling som drivs av värden om god livsmedelskvalitet, god djurhållning och liten miljöpåverkan får våra skolelever, äldre och vårdtagare en bra kost, och svenska livsmedelsföretag får bättre möjligheter till lönsamhet. Den finska regeringen har beslutat att samma krav som ställs på landets bönder ska ställas vid upphandling. Sverige bör inspireras av det finska exemplet. Kristdemokraterna föreslår 10 miljoner kronor under 2021 och 2022 för att stödja ursprungsmärkning och hjälp till offentliga upphandlare.

Stöd för ägarskiften

Många svenska företag riskerar att behöva läggas ner, helt i onödan. Sveriges företagare blir allt äldre och det blir mer och mer vanligt att deras barn inte vill ta över verksamheten. Den företagare som vill gå i pension riskerar därmed att behöva likvidera sitt livsverk, trots att det är livskraftigt. För bara några decennier sen var det vanliga att familjeföretag togs över av barnen, men idag görs detta bara i omkring 30 procent av fallen, och trenden verkar fortsätta nedåt.

Inom kort kommer många företagare gå i pension. 60 procent av företagarna är över 50 år och 29 procent är över 65. Problemet är som störst i glesbygdsområden – i övre Norrland har nästan hälften av företagarna passerat pensionsåldern. Fler än var femte företagare planerar att dra sig tillbaka de närmaste fem åren och en tredjedel tror att deras företag kommer behöva läggas ner.

Detta är slöseri med arbetstillfällen och företagande. I den M/KD-budget som riksdagen antog hösten 2018 säkerställde vi att generationsskiften kan ske utan att missgynnas skattemässigt. Nu vill Kristdemokraterna ta nästa steg och utreda möjligheten för personal som vill äga och driva vidare företag att göra det. Det finns flera internationella exempel på hur detta kan genomföras, och en utredning bör se över hur ägarskiften av detta slag bäst kan främjas i en svensk kontext. Vi vill också öppna ett antal ägarskifteskontor ute i landet som kan ge råd och stöd i ägarskiftesprocesser – både inom familjer och för de företagare som vill lämna över verksamheten till sin personal. Vi avsätter 15 miljoner kronor per år i vårt budgetalternativ för att möjliggöra fem sådana kontor.

Utöka servicen i lands- och glesbygd

På många håll i landet blir tillgången till både myndighetsservice och kommersiell service allt sämre. På tio år har var fjärde dagligvarubutik försvunnit, och apoteks- och postombuden har minskat med 17 respektive 22 procent under en sjuårsperiod.

Kristdemokraterna anser att satsningar behövs för att stärka upp servicen på landsbygden. Därför vill vi öppna ytterligare sju servicekontor utöver de 27 som regeringen aviserat. Fler personer och företag får därigenom tillgång till Pensionsmyndigheten, Skatteverket och Försäkringskassan nära hemmet. De ytterligare sju kontoren bör placeras i kommuner som inte har några servicekontor idag. Vi föreslår dessa platser för nya servicekontor: Pajala, Arjeplog, Åre, Särna, Årjäng, Emmaboda och Hörby, och avsätter 15 miljoner kronor 2020 samt 30 miljoner kronor per år därefter för detta ändamål.

Kristdemokraterna satsar också mer än regeringen på att utöka stödet till dagligvarubutiker i glesbygd. Vi avsätter 20 miljoner kronor per år, utöver regeringens satsning, på utökat stöd. Detta skulle kunna möjliggöra att cirka 75 ytterligare butiker kan få stöd.

Kristdemokraterna avsätter också 5 miljoner kronor per år för utökat stöd till unga jordbrukare.

20 Politiskt ansvar för miljön och klimatet

Begreppet ”hållbar utveckling” definieras ofta som ”en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov”. Genom att betona generationsperspektivet återspeglar denna definition mycket väl en av de principer som är grundläggande för Kristdemokraternas förhållningssätt till miljön, det vi kallar förvaltarskapsprincipen. Med detta menas att människan är förvaltare av – och inte herre över – skapelsen. Det ger oss människor ett särskilt ansvar. Vi ska agera med en långsiktig helhetssyn, med respekt för vår samtida omgivning och kommande generationer.

Utifrån förvaltarskapsprincipen ser vi med stor oro på omfattande rapporter som återkommande varnar för en kraftigt minskande biologisk mångfald. Många djur och växter hotas av utrotning, bland annat på grund av klimatförändringar.

På miljöområdet krävs aktivt engagemang av oss alla. Det är politikens uppgift att få till stånd lösningar och en fungerande infrastruktur för exempelvis en effektiv materialåtervinning, men i slutändan avgörs framgången av tekniska förutsättningar och av människors vilja och motivation att medverka. Därför krävs att de beslut som fattas är väl underbyggda.

Vi anser att det allt överskuggande målet för miljöpolitiken måste vara att bromsa klimatförändringarna genom minskade utsläpp av koldioxid. Svenska hushåll har mycket låga utsläpp tack vare hög andel energi från koldioxidfria källor i form av främst vattenkraft och kärnkraft. Nästa stora vinst för klimatet bör kunna bli de tekniska landvinningar som redan nu kan skönjas inom industrin, där vi idag har stora punktutsläpp. Inom transportsektorn banar elektrifiering och biobränslen väg för minskade utsläpp, men utsläppsminskningarna måste påskyndas.

I en tid då isen i Norra ishavet smälter så snabbt att den kan vara helt försvunnen om tjugo år anser vi att åtgärder för minskade utsläpp måste ha högre prioritet. Klimatkrisen

är i högsta grad global och Sverige bör fortsatt vara pådrivande internationellt för att motverka denna.

Snabbspår för strategiska klimatprojekt

Arbetet med att minska utsläppen av koldioxid är en ödesfråga för livet på vår planet. Sverige har kommit långt jämfört med många andra länder. Koldioxidutsläppen från svenska industrier uppgick 2017 till totalt 17 miljoner ton. Ett antal enskilda aktörer står på egen hand för en mycket stor andel av dessa utsläpp. Sex miljoner ton kom från järn- och stålproduktion. Det är också i denna produktion Hybrittekniken genom att byta ut kol till väte kan eliminera sektorns koldioxidutsläpp.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen inrättandet av ett system med omvända auktioner alternativt fast lagringspeng för koldioxidavskiljning. Kristdemokraterna välkomnar satsningen som vi tidigare föreslagit. Därtill behöver också regeringen arbeta för upprättandet av EU-gemensamma styrmedel. Den norska regeringen satsar drygt 16 miljarder på koldioxidinfångning. I satsningarna finns i förlängningen möjlighet till en integrerad nordisk utveckling som Sverige bör bejaka och främja med investeringar i nätkapacitet. Potentialen som kan uppnås är enorm.

Flera stora företag arbetar mycket aktivt med att reducera sina utsläpp. Ett hinder för dem är emellertid krångliga tillståndsprocesser, exempelvis genom parallell ärendehantering i olika länsstyrelser och kommuner. Det finns behov av att förbättra tillståndsprocesserna och eventuellt utarbeta ett snabbspår för företag som syftar till att åstadkomma betydande minskningar av de egna utsläppen. Kristdemokraterna anser att det brådskar med insatser för att reducera de stora industriernas utsläpp, varför vi anslår 20 miljoner kronor per år för arbetet med förenklade tillståndsprocesser och snabbspår för företag som vill investera i teknik som syftar till utsläppsminskning.

Ren energi

Energiförsörjningen är grundläggande för ekonomi och jobb, men också en nyckel för att klara klimatmålen. På senare år har svensk elförsörjning försvagats. Rapporter gör gällande att vi går mot kraftbalansunderskott när elen behövs som mest. Tusentals jobb står på spel. I somras fick Karlshamnsverket börja elda olja för att tillgången till planerbar kraft och kritiska systemtjänster var för låg. Kristdemokraterna anser att vidare drift av Ringhals 1 ska snabbutredas. Konsekvensen av nedläggningen är negativ bland annat ur klimatsynpunkt. Vi vill införa ett leveranssäkerhetsmål och utveckla marknadsmodellen så att stabilitet främjas. Därtill har kärnkraftsforskningen länge fått stå tillbaka. Vi avsätter 125 miljoner kronor årligen för energiforskning inklusive kärnkraftsforskning.

Fokusera på den gröna klimatfonden

Redan 2009 lovade de rika länderna att, från och med 2020, mobilisera 100 miljarder USD årligen i stöd till fattiga länders klimatarbete. Den gröna klimatfonden (GCF) bildades vid klimatmötet i Cancun 2010. Syftet med fonden var att fram till år 2020 samla in 100 miljarder USD som ska användas för klimatanpassning i de länder som drabbas hårdast av klimatförändringarna. Den gröna klimatfonden startades för att hjälpa utvecklingsländer att utvecklas på ett hållbart sätt. Av fondens medel ska 50 procent

användas för anpassningsåtgärder och 50 procent till åtgärder för utsläppsminskning. Minst 50 procent av andelen som går till anpassningsåtgärder ska gå till små östater, de minst utvecklade länderna och Afrika, och resten till övriga utvecklingsländer.

Kristdemokraterna föreslår nu att Sveriges bidrag till den gröna klimatfonden GCF ska utökas med en halv miljard kronor årligen i förhållande till regeringens förslag.

Utökat stöd till fossilfria drivmedel och elektrifiering

Flyget står för en växande del av klimatpåverkan. Det har tidigare visat sig svårt att finna koldioxidneutrala alternativ till dagens flygbränsle. På kortare sträckor kan dock elflyg användas och tillsammans med den växande potentialen med vätgas kan elflygets betydelse växa. För längre sträckor är troligtvis även biobränsle, så kallad biojet, aktuellt. Ökad lokal produktion av biojet är lönsamt för svensk industri samt viktigt för stärkt krisberedskap, landsbygdsutveckling och regional tillväxt. Kristdemokraterna föreslår att ett statligt investeringsstöd och/eller lånegarantier för alternativ som biojet och elektrifiering införs och avsätter för detta 50 miljoner kronor årligen.

Det pågår flera försök och applikationer med att använda vätgas som drivmedel inom fordonsflottan, flyget och industrin. Fördelen med vätgas är att energi kan produceras av exempelvis solenergi eller vattenkraft för att lagras i form av vätgas som sedan används vid transporter. Vätgasen pekas ut av EU-kommissionen i dess vätgasstrategi som en tillväxtmotor och en viktig del i en storskalig omställning av Europas energisystem för att nå klimatneutralitet år 2050. Sverige bör i likhet med EU-kommissionen ha en övergripande strategi för hur vätgas kan användas för transporter och inom industrin.

Anslaget 1:5 Infrastruktur för elektrifierade transporter inom utgiftsområdet Energi kan användas för att främja tillskapandet av snabblassningar av elfordon längs större vägar. Inget av regeringens tillskott destinerar uttryckligen till detta ändamål. De medel Kristdemokraterna tillför anslaget ska också kunna komma detta ändamål till del, för att ytterligare minska avstånden mellan laddpunkter. För att främja en infrastruktur för elektrifierade transporter med bil och lastbil avsätter Kristdemokraterna 100 miljoner kronor mer än regeringen år 2021 och 2022.

Rädda Östersjön

Östersjön lider av övergödning. Utsläpp av kväve och fosfor, främst från jordbruket, leder till onaturligt kraftig algblomning och döda bottenar. När alger dör sjunker de till botten och bryts ner av bakterier och andra mikroorganismer. Under processen förbrukas det syre som finns bundet i vattnet, vilket leder till syrebrist och bottenöd. Fisken kan inte föröka sig. Särskilt utsatt är torsken, vars yngel växer till på stora djup. Därmed finns ett direkt samband mellan övergödningen och torskbristen i Östersjön.

Det behövs radikala insatser för att rädda Östersjöns hälsa. Alla nationer runt Östersjön har anledning att skyndsamt finna och komma överens om lösningar som hanterar den allvarliga situationen. Läckaget av fosfor bidrar till övergödning av Östersjön. Strukturkalkning av åkermark bedöms vara en av de mest kostnadseffektiva metoderna för att minska övergödningen. Strukturkalkning anses också förbättra skördarna. Kalk som sprids på åkrarna bedöms ge en kostnadseffektivitet på ca 3 000 kr per kilo fosfor medan uppgradering av enskilda avlopp kostar minst 10 000–25 000 kr/kg fosfor.

Strukturkalkning är därmed en mer effektiv åtgärd för att minska övergödningen än att ställa allt hårdare krav på enskilda avlopp. Kristdemokraterna föreslår ytterligare 50 miljoner kronor i stöd till strukturkalkning.

21 Viktiga infrastruktursatsningar för hela Sverige

Bra kommunikationer är en förutsättning för att Sverige ska ha en tillväxt som utvecklar välståndet och sysselsättningen. Det ställs ökade krav på rörlighet i de växande arbetsmarknadsregionerna runt våra större städer, men även mellan stad och landsbygd.

Effektiva kommunikationer och transporter är viktiga för att företag ska kunna etablera sig på mindre orter runtom i landet. Infrastrukturinvesteringar är avgörande för Sveriges framtida utveckling. De behövs inte minst för att underlätta människors vardag men också för att minska arbetslösheten och möjliggöra en rörligare arbetsmarknad med arbetspendling. Större arbetsmarknadsregioner bidrar till bättre matchning.

Effektiva kommunikationer och transporter är avgörande för att företag ska kunna utveckla verksamhet även på mindre orter och möjliggöra arbetspendling. Underhåll och nyutbyggnad av järnvägar, vägar och kollektivtrafik måste ske för att säkra goda kommunikationer i hela landet och möjliggöra ett ökat bostadsbyggande. Utöver de funktionella aspekterna med goda kommunikationer är de viktiga för att främja relationer mellan människor. Vi vill öka trafiksäkerheten på våra vägar och järnvägar, inom luftfart och sjöfart och bygga ut laddinfrastrukturen för elbilar och ellastbilar.

Alkohol hör inte hemma i trafiken. Vi vill höja straffen för rattfylleri och grovt rattfylleri samt införa obligatoriska alkoholtester för piloter och besättningspersonal på flygplan.

Regeringen har infört ett bonus malus-system där miljöanpassade fordon med relativt låga utsläpp av koldioxid får en bonus vid inköpstillfället medan fordon med höga utsläpp av koldioxid får högre skatt. Det är i grunden bra att styra mot val av mer miljövänliga bilar vid inköpstillfället, men regeringen genomför en skärpning av systemet i budgetpropositionen, som Kristdemokraterna anser delvis bör avvisas. Detta för att konsekvenserna av förslaget blir en alltför stor skillnad i hur exempelvis hybridbilar behandlas jämfört med helt eldrivna fordon. Systemet riskerar också fördröja en förnyelse av fordonsparken då begagnade bilar som inte är miljöbilar blir förhållandevis billigare att äga i förhållande till nya bilar som beläggs med malus. Det finns också tecken på att elbilar som subventionerats via bonus malus-systemet senare exporteras och därmed inte bidrar till minskade utsläpp i Sverige. Kristdemokraterna halverar därför den aviserade maluseffekten och genomför inte de föreslagna skärpningarna för att uppnå bonus.

Uppdatera fordonsparken

För att påskynda uppgraderingen av den svenska personbilsflottan underifrån, så att trafiksäkerhet och miljö bättre främjas, föreslår Kristdemokraterna en höjning av fordonskatten på äldre bilar i trafik i kombination med en skrotningsskatt. Vi vill höja fordonskatten för bilar av årsmodell 1986–2002 med 1 800 kr per år 2021. Året efter höjs fordonskatten för bilar som är årsmodell 1987–2003 och så vidare.

Samtidigt vill vi införa en skrotningspremie för samma grupp bilar. Den som äger en bil 2021 av årsmodell 1986–2002 erhåller en skrotningspremie på 4 000 kr om bilen skrotas. Bilen får inte ha körförbud.

På så vis skrotas fler äldre bilar och ersätts med nyare bilar med bättre trafikegenskaper och mindre negativ miljöpåverkan. Trafikverket bedömde i våras att 30 liv skulle kunna räddas om alla bilar äldre än 20 år tas ur trafik.

Kristdemokraterna räknar med att 20 procent av bilägaren med bilar av de 18 årsmodeller som träffas av den höjda fordonsskatten och skrotningspremien väljer att skrota sina bilar 2021. Därefter sjunker skrotningsgraden till 16 procent eftersom äldre bilar redan skrotats.

Det får till följd att en kostnad för staten uppstår på mellan 540 och 455 miljoner kronor. Samtidigt leder den ökade fordonsskatten för samma grupp bilar till ökade intäkter på 960 miljoner kronor 2021 och 1 075 miljoner kronor 2023.

En ny beskattningsmodell

Den tunga vägtrafiken är en stor källa till koldioxidutsläpp. I dagsläget beskattas den tunga vägtrafikens negativa klimat- och miljöpåverkan samt vägslitage huvudsakligen när bränslet tankas. En nackdel med detta system är att kostnaden blir olika för olika, exempelvis olika lastbilar beroende på var de tankar sin diesel. Den som tankat diesel i ett annat land, där drivmedelspriset är lägre, får därmed en lägre körkostnad per mil på de svenska vägarna.

Den nuvarande beskattningsmodellen bör ersättas med en modell som tar hänsyn till vilken miljöbelastning fordonets körande har i hela trafiksystemet. Modellen måste ta hänsyn till stad och land, trängsel, tid på dygnet samt fordonens miljöpåverkan. Med dagens moderna teknik kan vi skapa en modell som är avsevärt mer rättvis än dagens modell. Om varje fordon har en uppkoppling till ett digitalt trafikövervakningssystem kan man betala skatt månadsvis utifrån vilken zon fordonet har befunnit sig i. Fördelen med detta är att vi kan komma bort från dagens överbeskattning av landsbygden samtidigt som vi kan få till en mer styrande beskattning i våra storstäder där trängsel samt miljöbelastning är som störst. Vi kan också arbeta med olika beskattning vid olika tider på dygnet vilket gör att vi även här kan skapa en större styrning via beskattningen. Vägtrafiken kommer således att bli mer likvärdig t.ex. flyget och järnvägen där de ”bästa” avgångstiderna har ett högre värde än de avgångar då resetrycket är lägre. Modellen innebär också en mer likvärdig beskattning mellan svenska och utländska lastbilar. Den nya beskattningsmodellen kan först prövas för de tunga godstransporterna och därefter utökas till att även omfatta personbilar.

En klok justering av förmånsvärdet för bilar

I budgetpropositionen föreslår regeringen ett höjt förmånsvärde på bilar. Idag snedvrider förmånssystemet valet mellan privatägd bil och förmånsbil, samtidigt som många inte har möjligheten att få tillgång till en förmånsbil via sin arbetsgivare. Enligt ESV har den faktiska bilkostnaden ökat med 40–45 % sedan 1997 medan förmånsvärdet har ökat med 10–15 %.

Samtidigt är möjligheten till förmånsbil viktig för många småföretagare, och en stor del av nybilsförsäljningen sker via förmånssystemet. Det är skäl till att inte förändra systemet för snabbt, att förändringar görs på ett klokt sätt och också balanseras med

andra åtgärder. Kristdemokraterna föreslår därför att en större del av skattehöjningen betalas av de som har förmånsbilar värda över 7,5 PBB (ca 356 000 kronor). De dyra förmånsbilarna körs i stor utsträckning av höginkomsttagare i storstäder, där fler alternativa transportmedel finns. Därmed anser Kristdemokraterna att det är rimligt att dessa bär en större del av skatteförändringen. Med Kristdemokraternas politik får därmed de som bor i mindre tätbefolkade områden och kör något billigare förmånsbilar en mindre höjning av förmånsvärdet än med regeringens politik.

Höjd milersättning i reseavdraget

Reseavdragskommittén presenterade under sommaren 2019 ett förslag till ny modell för färdmedelsneutral skattereduktion för längre arbetsresor (SOU 2019:36). Kristdemokraterna anser att principerna bakom den föreslagna modellen är bra. Däremot anser vi att den föreslagna nivån på skattereduktionen är för låg, vilket innebär att höjningen av reseavdragets storlek inte ligger i linje med det vi kristdemokrater vill se. Detta gäller särskilt för dem som bor och verkar på landsbygden. En övergång till ett avstånds-baserat reseavdragssystem är eftersträvansvärt av främst miljö- och klimatskäl, men även av förenklingsskäl och för att minska det överutnyttjande som förekommer. Dock bör en sådan övergång ske på ett sådant sätt att det blir en förbättring för dem som bor på landsbygden och är beroende av bilen.

I avvaktan på en ny modell för reseavdraget föreslår Kristdemokraterna att milersättningen höjs från 18,50 till 22 kr/mil och att detta delvis finansieras genom att beloppsgränsen höjs från 11 000 till 13 000 kronor.

Ökad cykling med bättre infrastruktur

Cykeln fyller en viktig funktion och är ett attraktivt transportslag för korta avstånd. Många korta bilresor skulle kunna ersättas med cykel om förutsättningarna var de rätta. I många städer med närhet mellan service, arbetsplatser och boende är cykeln ett användbart transportmedel med goda effekter för såväl folkhälsan som miljön och trängseln. Men det är också uppenbart att trafikmiljön inte i tillräckligt hög grad är anpassad för cykling.

När andra kategorier av trafikanter drabbas av färre dödsfall och allvarliga olyckor än tidigare, är utvecklingen tyvärr inte lika gynnsam för cyklister. Mycket av detta kan härledas till undermålig cykelinfrastruktur. Singelolyckor på grund av brister i underhållet är tyvärr vanliga. Kristdemokraterna vill fortsätta arbeta för att främja trafikslaget och öka framkomlighet och säkerhet för cyklister i trafiken. Förbättrad infrastruktur ökar säkerheten för cyklister i trafiken och minskar antalet cykelolyckor. Målet med allt trafiksäkerhetsarbete är att ingen ska dödas eller skadas allvarligt i trafiken. Cykeln måste på ett tydligare sätt ses som ett eget trafikslag och prioriteras i kommuners och regioners stadsplanering och infrastrukturinvesteringar.

Inte minst är det angeläget att underlätta cykelpendling och skapa säkra skolvägar för cykel. En ökad cykling bland barn kan bidra till att bryta det ökande stillasittandet och främja barns hälsa, frihet och självständighet. Internationell erfarenhet visar att investeringar i cykelinfrastruktur är avgörande för att kunna öka antalet och andelen cyklister, men i Sverige är cykelinfrastrukturen eftersatt efter lång tid med underinvesteringar. Regeringen föreslår en viss medfinansiering av kommunal cykelinfrastruktur inom ramen för stadsmiljöavtalen, vilket är bra.

Däremot är satsningen på den statliga cykelinfrastrukturen som omfattar många hundra mil cykelväg mycket liten. Under anslag 1:1 Utveckling av statens infrastruktur anvisar regeringen medel för att stimulera åtgärder som leder till ökad och säker cykling såsom utveckling av nya cykelleder eller ombyggnad av befintlig cykelinfrastruktur, och samverkan med civilsamhället för ökad trafiksäkerhet.

Men med 25 miljoner nästa år till hela det statliga cykelvägnätet kommer man inte långt. Det behövs mer medel för att inte den statliga infrastrukturen ska hindra effektiv cykelpendling där Trafikverkets stråk genomkorsar kommuner. Regeringen behöver också tillse att Trafikverket ökar sin kompetens så att planering för cykel hamnar i paritet med övriga trafikslag.

Många länder och städer gör nu i samband med coronapandemin stora insatser för att öka cyklingen, då det är ett smittsäkert transportmedel som samtidigt möter andra viktiga samhällsmål. Sverige borde också ta den chansen. Flera svenska studier pekar på att enbart hälsoeffekterna av ökad cykling motiverar satsningar på cykelinfrastruktur. Nu är också ett lämpligt tillfälle då investeringar i och underhåll av cykelinfrastruktur är satsningar som snabbt kan bidra till att upprätthålla efterfrågan i bygg- och anläggningsbranschen och bidra med jobb till återstarten av Sverige.

Kristdemokraterna avsätter betydligt större medel, 375 mnkr 2021 och 200 mnkr 2022 utöver regeringens förslag.

Stöd till flygnäringen

Flyget är ett trafikslag som behövs för att hela Sverige ska leva, och utgör en viktig komponent för fler jobb och ökad konkurrenskraft. Den pågående pandemin har slagit hårt mot flygnäringen. Regeringens åtgärder har främst handlat om att rädda SAS, medan övriga flygaktörer, marktjänstbolag och flygledning inte fått samma typ av stöd.

Pandemin fick med början i mars den reguljära flygverksamheten att i princip upphöra, med endast enskilda linjer på några få flygplatser i fortsatt trafik. Flygplatser i Sverige har under denna tid sett stora intäktstapp. I nuläget står fortfarande tio flygplatser helt utan flygtrafik.

Regeringen spår att det dröjer till 2022 innan flygbranschen återhämtat sig till 2019 års nivåer. Flygbranschen bedömer att det kommer ta ännu längre tid – till 2025. För att stödja flygnäringens återhämtning i spåren av pandemin tar Kristdemokraterna därför bort flygskatten under nästa år. Vi tillför också 100 miljoner kronor till anslaget Ersättning avseende icke statliga flygplatser under 2021 och 2022 för att hjälpa de mindre flygplatserna ur krisen.

Ökad säkerhet på järnvägsstationer

De senaste åren har vi sett en förvärrad hotbild mot platser som samlar många människor, så som tågstationer, då terrorattacker skett åtskilliga gånger i Europa. Trafikverket bör omgående i samarbete med kommuner och landsting arbeta fram en åtgärdsplan för att öka tryggheten och säkerheten inom infrastrukturen och göra den mindre sårbar för sabotage och terror. Kristdemokraterna avsätter 10 miljoner mer än regeringen för detta ändamål.

Ökat järnvägsunderhåll

När järnvägstrafiken är lägre på grund av pandemin är det inte lika trångt på spåren som under ett normalläge. Det har skapat ökade möjligheter att underhålla järnvägen för att vidmakthålla och utveckla kapaciteten, vilket normalt är svårt på grund av trängseln.

Regeringen satsar medel på underhåll. Det är bra, men vi menar att mer behövs och lägger 100 miljoner ytterligare år 2021 och 50 miljoner 2022. Det är också en satsning som för tillfället är konjunkturrellt rätt då den är jobbskapande i det korta perspektivet och bidrar strukturellt med mer effektiva och hållbara transporter framåt.

Ökat statligt stöd till enskilda vägar

En viktig satsning för landsbygden handlar om att underhålla enskilda vägar. Kristdemokraterna motsätter sig försök att vältra över statliga vägar till enskilt huvudmannaskap, vilket skulle skada glesbygdens förutsättningar. Kristdemokraterna föreslår att vägunderhållet gentemot enskilda vägar utökas med 200 mnkr år 2021 och 100 mnkr år 2022.

22 Sammanhållning över gränserna

Vår solidaritet och medmänsklighet gör inte halt vid någon nationsgräns. Svensk utrikespolitik ska utgå från värderingar. Människovärdet är universellt och kan aldrig någonsin relativiseras av geografiska gränser. De globala klyftorna är med denna utgångspunkt oacceptabla. Sverige ska stå upp för och försvara universella värden så som mänskliga fri- och rättigheter, demokrati och rättsstatens principer för att stärka fred, frihet och utveckling, förståelse och försoning. Sveriges utrikespolitik ska vara ett uttryck för den i kristdemokratin grundläggande principen att vi alla har ett ansvar för varandra.

Kristdemokraterna vill ha en ambitiös utvecklingspolitik med det slutliga målet att det internationella biståndet en dag inte längre ska behövas. Kristdemokraterna har länge varit pådrivande för att minst 1 procent av Sveriges bruttonationalinkomst ska avsättas till internationellt bistånd varje år, och vårt förslag till biståndsram för 2021 når upp till detta mål. Utöver biståndspolitik bör staten på olika sätt främja människors frivilliga engagemang och gävogivande till biståndsändamål.

Sverige bör även verka för att andra länder höjer sina biståndsnivåer. Bara ett fåtal av EU:s medlemsländer når upp till unionens mål om minst 0,7 procent av BNI. När biståndspolitik alltmer styrs av nationella intressen och inte utvecklingen i världen måste Sverige stå upp för en generös biståndspolitik. Däremot menar Kristdemokraterna att det krävs högre samstämmighet mellan bistånd och säkerhetspolitik. Fred och stabilitet är en förutsättning för utveckling och för att kunna bedriva utvecklingssamarbete. Oftast är det de konfliktdrabbade länderna som är i störst behov utav hjälpinsatser utifrån. Kristdemokraterna vill exempelvis intensifiera kampen mot islamitisk terror i Sahel, söder om Sahara, och samtidigt utöka biståndsinsatserna dit.

Det är av största vikt att insatserna är effektiva och leder till verklig skillnad. De myndigheter och organisationer som administrerar biståndet måste parallellt stärkas för att upprätthålla en hög kvalitet på biståndet. Det måste säkerställas att kapaciteten att administrera och följa upp biståndsinsatser är hög. Behoven i världen är stora och medel ska inte gå förlorade på grund av dålig kontroll och insyn.

Coronapandemin har allvarligt försvårat ansträngningarna för att nå Agenda 2030-målen. Pandemin förvärrar existerande problem med hunger, fattigdom och tillgången till sexuell och reproduktiv hälsa. Redan innan pandemin hade framstegen för att minska och utrota världens hunger stannat av. The World Food Programme (WFP) beräknar nu att antalet personer som inte har tillräckligt med mat för dagen kommer att stiga till 270 miljoner människor som en följd av pandemin.

Enligt en rapport från organisationen Oxfam riskerar 12 000 personer att dö per dag av hunger i slutet av året till följd av konsekvenserna av pandemin. Coronakrisen har även förvärrat flera konflikter och hungern ser ut att öka som mest i konfliktdrabbade länder såsom Venezuela, DR Kongo, Afghanistan, Syrien och Haiti, för att nämna några. Även i länder som tidigare varit haft en positiv utveckling med en växande undre medelklass har drabbats hårt. Delar av medelklassen i flera folkrika länder som Indien, Sydafrika och Brasilien står på randen till att ramla tillbaka i fattigdom. Det försämrar deras livsvillkor och framtidsutsikter, men riskerar också att få konsekvenser för världsekonomin.

Pandemin har även ökat övervakningen av invånare i flera länder. Många gånger har dessa åtgärder ansetts vara nödvändiga för att hindra smittspridningen. Men smittspridningen får inte bli en ursäkt för att bereda mark åt auktoritära styren och underminera demokratin och de framsteg som har gjorts runt om i världen. Det är nu än viktigare att Sveriges insatser fokuseras på att stödja de mest utsatta och stå upp för demokrati och mänskliga rättigheter genom stöd till lokala aktörer och civilsamhället.

Svältkatastrofer, krig och konflikter har gjort att fler människor än på många decennier nu är på flykt. Sverige har tagit ett mycket stort ansvar för att hjälpa människor som flytt till tryggheten i vårt land.

Att antalet människor som kommer till Sverige nu har minskat betyder dock inte att flyktingsituationen i världen har förbättrats. Sverige måste därför omfördela än mer biståndsmedel för att möta de stora humanitära behov som finns i vår omvärld. Samtidigt måste vi klara att det långsiktiga utvecklingsbiståndet, som motverkar att kris och konflikt uppstår, inte dräneras. Det multilaterala stöd som Sverige ger till en rad olika FN-organ bör fokuseras och i större utsträckning samlas hos de organ som har störst verksamhet bland flyktingar och som arbetar med barns säkerhet och rättigheter, såsom UNHCR, WFP och Unicef.

Förtrycket av religiösa och etniska minoriteter ökar och människors religionsfrihet kränks. Sedan länge är kristna bland de allra mest utsatta grupperna i världen, med omfattande förföljelse i Mellanöstern och delar av Afrika och Asien. Sverige bör i internationella sammanhang arbeta för att värna utsatta minoriteter.

Kriget i Syrien går förhoppningsvis mot sitt slut och IS har pressats tillbaka. Men konflikterna och utmaningarna är fortfarande många. Flera länder med olika geopolitiska intressen spelar en betydande roll och riskerar att försvåra strävan mot att uppnå en långsiktig fred. Flera försök i FN:s säkerhetsråd att anta resolutioner mot den syriska regimen har dessvärre blockerats av Ryssland och Kina. Islamiska statens brutala frammarsch och skräckvälde samt den syriska regimen grymma kemvapenattacker mot civilbefolkningen har tydligt visat upp ett världssamfund som varit handlingsförlamat på grund av veto-rätten i FN:s säkerhetsråd. Detta har bl.a. gjort att säkerhetsrådet inte förmått agera för att stoppa folkmordet på kristna minoriteter, (kaldéer/syrianer/assyrier och yazidier) och andra etnoreligiösa grupper i Irak. Sverige bör verka för att veto-rätten i säkerhetsrådet begränsas. Vi kan inte stillatigande acceptera att säkerhetsrådet inte tar sitt ansvar för att upprätthålla fred och säkerhet.

För att de människor som fallit offer för terrorismen ska kunna återfå en framtidstro, ett hopp om att morgondagen är ljusare än gårdagen, krävs att de terrorister som ödelagt oskyldiga människors liv ställs inför rätta. Detta kan endast ske om världssamfundet gemensamt agerar och utkräver ansvar från både de länder och de individer som varit ansvariga för massakern. Kristdemokraterna förespråkar inrättandet av en särskild tribunal för IS-brott för att döma de skyldiga och skipa rättvisa. Detta har gjorts i andra fall, t.ex. i Irak där Iraqi Special Tribunal (IST) upprättades för att utreda och döma de ansvariga för Saddam Husseins regims brott mot mänskligheten. En motsvarande lösning måste till för terrorismen i Mellanösterns offer. Vi lever i en allt mer orolig värld. USA tvingas vända blickarna alltmer mot Asien och Mellanöstern för att hantera att Kina vinner mark i förhållande till USA. Det säkerhetspolitiska läget i Mellanöstern är fortsatt svårt, även om ljusglimtar finns och nya konflikter som den i Armenien/Azerbajdzjan utspelas med auktoritära regimer som Ryssland och Turkiet i bakgrunden.

Utvecklingen försämrar också säkerheten i Europa. I vårt absoluta närområde ser vi hur Ryssland utövar aggressionen mot sina grannländer samtidigt som det råder stor osäkerhet om hur landet kommer agera i Belarus med anledning av protesterna för demokrati och mot regimen.

I det instabila läge som nu råder krävs betydligt mer av internationell samverkan. Sverige bör prioritera insatser som bekämpar det fruktansvärda som människor flyr ifrån. Det är därför av stor vikt att Sverige kan ställa svensk personal till förfogande för fredsfrämjande, säkerhetsfrämjande och konfliktförebyggande insatser inom ramen för Nato, FN, EU och OSSE.

23 Finansiering

Kristdemokraterna har som beskrivits ovan en rad förslag på satsningar inom jobb, familj, välfärd och äldre. Det handlar om både skattesänkningar och utgiftsökningar. Men vi måste också ta ansvar för statens finanser nu och på lång sikt. Därför förstärker Kristdemokraterna statsbudgeten genom både utgiftsminskningar och inkomstförstärkningar. I tabellen nedan finns en sammanställning av större budgetförstärkningar.

Tabell 8 Urval av finansiering Kristdemokraternas budget 2021

Miljoner kronor

	2021	2022	2023
Utbyggnad byggsubventioner och energieffektivisering	-2 400	-6 500	-5 900
Temporärt höjd a-kassa	-5 700	-4 800	
Temporärt sänkt arbetsgivaravgift för 19–23-åringar (till förmån för eget förslag)	-7 500	-9 000	-1 400
Temporärt jobbskatteavdrag (till förmån för eget förslag)	-5 000	-5 000	
Skattereduktion för förvärvsinkomster (till förmån för eget förslag)	-8 500	-10 610	-17 000
Neddragningar inom arbetsmarknadspolitiken	-3 100	-2 500	-3 700
Införande av tidsgräns i sjukförsäkringen	-1 900	-1 900	-1 900
Höjd lånedel istället för bidragsdel i studiemedel	-1 050	-1 050	-1 050
Avtrappade ränteavdrag	-1 300	-2 600	-4 100
Höjd skatt på alkohol och tobak från 2021	-1 000	-1 000	
Neddragningar inom utgiftsområde 20	-2 600	-2 800	-700

	2021	2022	2023
Höjd fordonsskatt på gamla bilar	-1 000	-1 000	-1 000
Nej till skattenedsättning i vissa kommuner	-1 400	-1 400	-1 400
Summa	-42 450	-50 160	-38 150

Byggsubventioner och energieffektivisering

Kristdemokraterna anser att bostadsbyggande främjas genom regelförenklingar, lagmässiga reformer samt åtgärder för att fler ska kunna efterfråga nya bostäder, inte byggsubventioner till byggherrar som visat sig vara ineffektiva och snedvridande. Vi säger därför nej till regeringens utökade byggsubventioner och energieffektivisering. Dock genomför vi en egen satsning på trygghetsskapande åtgärder i den fysiska miljön och på stöd till äldreboenden.

Temporärt utbyggd a-kassa

Enligt studier riskerar högre a-kassenivåer att cementera och spä på arbetslösheten och hämma den ekonomiska återhämtningen, vilket varken är bra för de arbetslösa eller för svensk ekonomi. Kristdemokraterna säger därför nej till en förlängning av de förhöjda nivåerna i a-kassan, men inte till de mer generösa kvalificeringsreglerna.

Temporärt sänkt arbetsgivaravgift för 19–23-åringar

De sänkta arbetsgivaravgifterna för unga är en trubbig reform för att få fler i jobb, då det träffar en liten del av de arbetslösa och främst går till personer med jobb. Kristdemokraterna säger därför nej till reformen och satsar istället på breda arbetsgivaravdrag för alla som nyanställer.

Temporärt jobbskatteavdrag

Kristdemokraterna anser att det jobbskatteavdrag som finns i regeringens budgetproposition är illa utformat och inte ger de drivkrafter till arbete och det stöd till konjunkturen som det skulle kunna om det betalades ut tidigare. Vi prioriterar därför vår egen breda skattesänkning för alla, med dubbelt så stor sänkning för de med inkomst av arbete eller pension jämfört med de med försäkringsinkomster.

Skattereduktion för förvärvsinkomster

Kristdemokraterna prioriterar en egen bred skattesänkning för alla, med dubbelt så stor sänkning för de med inkomst av arbete eller pension jämfört med de med försäkringsinkomster. Det främjar drivkrafter till jobb också långsiktigt.

Neddragningar inom arbetsmarknadspolitiken

Kristdemokraterna anser att matchningstjänsterna bör byggas ut i långsammare takt än det som föreslagits i budgetpropositionen. Vi anser även att introduktionsjobben bör läggas ner, då de har visat låga resultat. Istället bygger vi ut nystartsjobben.

Införande av tidsgräns i sjukförsäkringen

Den borttagna bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen riskerar enligt flera remissinstanser att leda till att de långa sjukfallen ökar, vilket försvårar återgången till arbete. Dessutom riskerar förslaget att minska drivkrafterna för såväl myndigheter som den enskilde att sätta in kraftfulla resurser för att möjliggöra återgång till arbete. Vi återinför därför den bortre tidsgränsen i sjukförsäkringen.

Höjd lånedel istället för bidragsdel i studiemedel

Kristdemokraterna säger nej till den höjning av bidragsdelen i studiemedlet som gjordes i budgetpropositionen 2018. Istället höjer vi lånedelen i studiemedlet med motsvarande summa.

Avtrappade ränteavdrag

Kristdemokraterna föreslår sänkt ränteavdrag med 1,2 procentenheter per år, vilket motsvarar en avtrappningstakt på 25 år. Vi sänker också taket för den högre nivån av ränteavdrag från 100 000 kr till 75 000 kr per år.

Höjd skatt på alkohol och tobak från 2021

Regeringen höjer skatten på alkohol och tobak från 2023. Kristdemokraterna anser att höjningen bör ske redan 2021.

Neddragningar inom utgiftsområde 20

Kristdemokraterna värnar miljön och vill se verkningsfulla åtgärder. Därför föreslår vi utgiftsminskningar på åtgärder som har dålig effekt, som exempelvis Klimatklivet och gröna naturnära jobb och en minskning av medel för bl a skogsinköp.

Höjd fordonsskatt på gamla bilar

För att påskynda uppgraderingen av den svenska personbilsflottan underifrån, så att trafiksäkerhet och miljö bättre främjas, föreslår Kristdemokraterna en höjning av fordonsskatten på äldre bilar i trafik i kombination med en skrotningssubvention.

Nej till skattenedsättning i vissa kommuner

Att från statlig nivå dela upp inkomstskatten utifrån var invånarna bor är i grunden mycket tveksamt, och strider mot principen om enhetlig beskattning. Kristdemokraterna

säger därför nej till sänkt inkomstskatt för boende i stödområde A och B, till förmån för en bred inkomstskattesänkning för alla.

24 Den offentliga sektorns finanser

Tabell 9 Inkomster i statens budget (KD)

Miljoner kronor – avvikelser från regeringen

	2021	2022	2023
Direkta skatter på arbete	-8 631	-9 588	-7 361
Indirekta skatter på arbete	2 546	7 654	3 439
Skatt på kapital	1 824	3 092	4 457
Skatt på konsumtion och insatsvaror	949	94	-998
Offentliga sektorns skatteintäkter	-3 312	1 252	-463
avgår skatter till andra sektorer	552	849	1 133
Statens skatteintäkter	-2 760	2 101	670
Periodiseringar	±0	±0	±0
Statens skatteinkomster	-2 760	2 101	670
Övriga inkomster	±0	±0	±0
Inkomster i statens budget	-2 760	2 101	670

Tabell 10 Statens budgetsaldo och statsskulden (KD)

Miljoner kronor – avvikelser från regeringen

	2021	2022	2023
Inkomster i statens budget	-2 760	2 101	670
därav inkomster av försåld egendom	±0	±0	±0
Utgifter i statens budget	-2 874	-6 356	1 703
därav statsskuldräntor	±0	±0	±0
Riksgäldskontorets nettoutlåning	960	930	890
Kassamässig korrigerings	±0	±0	±0
Statens budgetsaldo	114	8 457	-1 033
Statsskuld vid årets slut	-114	-8 572	-7 539

Tabell 11 Den offentliga sektorns finanser (KD)

Miljoner kronor – avvikelser från regeringen

	2021	2022	2023
Offentlig sektors inkomster	-3 316	1 324	-305
Offentlig sektors utgifter	-5 620	-8 822	-482
Finansiellt sparande i offentlig sektor	2 304	10 150	177
Staten	1 074	9 387	-143
Ålderspensionssystemet	120	214	99
Kommunsektorn	1 110	549	221
Finansiellt sparande i procent av BNP (nivå)	-3,41 %	-1,34 %	0,34 %

Tabell 12 Kommunsektorns finanser (KD)

Miljoner kronor – avvikelse från regeringen

	2021	2022	2023
Kommunernas inkomster	1 844	1 723	1 525
Kommunal inkomstskatt	-556	-777	-1 075
Kapitalinkomster och övriga inkomster	±0	±0	100
Statsbidrag under utgiftsområde 25	±0	±0	±0
därav ekonomiska regleringar	±0	±0	±0
Statsbidrag från övriga utgiftsområden	2 400	2 500	2 500
Utgifter	734	1 174	1 304
Finansiellt sparande i kommunsektorn	1 110	549	221

25 Förslag till utgiftsramar

Tabell 13 Förslag till utgiftsramar 2021

Tusental kronor

Utgiftsområde	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
01 Rikets styrelse	15 907 564	122 000
02 Samhällsekonomi och finansförvaltning	17 501 844	-103 000
03 Skatt, tull och exekution	12 413 921	-20 000
04 Rättsväsendet	56 430 577	2 166 000
05 Internationell samverkan	1 999 265	-28 000
06 Försvar och samhällets krisberedskap	71 153 370	±0
07 Internationellt bistånd	46 828 602	±0
08 Migration	9 268 385	183 000
09 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	101 941 904	8 037 800
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	98 410 400	72 000
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	37 715 888	-400 000
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	103 578 007	925 200
13 Jämställdhet och nyanlända invandrades etablering	7 790 741	-461 000
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	105 724 319	-7 439 700
15 Studiestöd	28 313 111	-1 584 000
16 Utbildning och universitetsforskning	92 077 789	115 000
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	17 790 875	-454 000
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	5 578 679	-1 320 600
19 Regional utveckling	4 173 425	20 000
20 Allmän miljö- och naturvård	16 202 213	-2 257 000
21 Energi	4 514 129	-129 000
22 Kommunikationer	73 916 227	-496 000
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	22 581 344	-39 000
24 Näringsliv	15 355 253	-744 000
25 Allmänna bidrag till kommuner	153 452 049	±0
26 Statsskuldräntor m.m.	165 200	±0

Utgiftsområde	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
27 Avgiften till Europeiska unionen	45 037 439	±0
Summa utgiftsområden	1 165 822 520	-3 834 300
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	-7 766 074	±0
Summa utgifter	1 158 056 446	-3 834 300
Riksgäldskontorets nettoutlåning	14 881 025	960 000
Kassamässig korrigerering	278 004	±0
Summa	1 173 215 475	-2 874 300

Tabell 14 Förslag till utgiftsramar 2022–2023

Miljoner kronor

Utgiftsområde	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
01 Rikets styrelse	222	222
02 Samhällsekonomi och finansförvaltning	-27	-27
03 Skatt, tull och exekution	-20	-10
04 Rättsväsendet	2 680	3 848
05 Internationell samverkan	-26	-25
06 Försvar och samhällets krisberedskap	±0	±0
07 Internationellt bistånd	±0	±0
08 Migration	193	193
09 Hälsovård, sjukvård och social omsorg	6 623	7 103
10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och funktionsnedsättning	-6 328	-6 318
11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom	-400	-400
12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn	765	765
13 Jämställdhet och nyanlända invandrades etablering	-451	-548
14 Arbetsmarknad och arbetsliv	-1 595	2 985
15 Studiestöd	-1 442	-1 442
16 Utbildning och universitetsforskning	2 270	1 920
17 Kultur, medier, trossamfund och fritid	-219	-159
18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande samt konsumentpolitik	-6 006	-5 806
19 Regional utveckling	20	20
20 Allmän miljö- och naturvård	-2 802	-702
21 Energi	131	31
22 Kommunikationer	-379	-773
23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel	65	142
24 Näringsliv	-561	-207
25 Allmänna bidrag till kommuner	±0	±0
26 Statskuldräntor m.m.	±0	±0
27 Avgiften till Europeiska unionen	±0	±0
Summa utgiftsområden	-7 286	813
Minskning av anslagsbehållningar inkl. SSR	±0	±0

Utgiftsområde	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
Summa utgifter	-7 286	813
Riksgäldskontorets nettoutlåning	930	890
Kassamässig korrigering	±0	±0
Summa	-6 356	1 703

26 Beräkning av statsbudgetens inkomster

Tabell 15 Beräkning av statsbudgetens inkomster 2021

Tusental kronor

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1100 Direkta skatter på arbete	669 157 777	-8 631 000
1111 Statlig inkomstskatt	49 800 443	-2 742 000
1115 Kommunal inkomstskatt	783 111 174	-556 000
1120 Allmän pensionsavgift	133 861 530	4 000
1130 Artistskatt	-27	±0
1140 Skattereduktioner	-297 615 343	-5 337 000
1200 Indirekta skatter på arbete	611 915 430	2 546 000
1210 Arbetsgivaravgifter	605 667 789	2 446 000
1240 Egenavgifter	13 509 366	100 000
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-41 758 053	±0
1270 Särskild löneskatt	48 632 802	±0
1280 Nedsättningar	-14 722 417	±0
1290 Tjänstegruppliv	585 943	±0
1300 Skatt på kapital	246 944 398	1 824 000
1310 Skatt på kapital, hushåll	60 534 887	1 320 000
1320 Skatt på företagsvinster	125 570 044	-296 000
1330 Kupongskatt	6 508 667	±0
1340 Avkastningsskatt	5 721 541	±0
1350 Fastighetsskatt	35 375 273	800 000
1360 Stämpelskatt	13 233 986	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	611 020 722	949 000
1410 Mervärdesskatt, hushåll	470 220 374	980 000
1420 Skatt på alkohol och tobak	27 938 700	960 000
1430 Energiskatt	53 023 457	-70 000
1440 Koldioxidskatt	21 293 489	774 000
1450 Övriga skatter på energi och miljö	9 160 202	-1 635 000
1470 Skatt på vägtrafik	23 709 923	±0
1480 Övriga skatter	5 674 577	-60 000

Inkomsttitel	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1500 Skatt på import	6 601 330	±0
1600 Restförda och övriga skatter	15 651 276	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	-6 601 331	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter (periodiserat)	2 154 689 602	-3 312 000
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	-1 077 667 045	552 000
Statens skatteintäkter (periodiserat)	1 077 022 557	-2 760 000
1900 Periodiseringar	55 302 717	±0
1000 Statens skatteinkomster (kassamässigt)	1 132 325 274	-2 760 000
Övriga inkomster (kassamässigt)	-26 331 190	±0
2000 Inkomster av statens verksamhet	39 455 656	±0
3000 Inkomster av försåld egendom	5 000 000	±0
4000 Återbetalning av lån	670 329	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	17 262 000	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	30 316 430	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	-119 035 605	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0
Statsbudgetens inkomster (kassamässigt)	1 105 994 084	-2 760 000

Tabell 16 Beräkning av statsbudgetens inkomster 2022–2023

Miljoner kronor

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
1100 Direkta skatter på arbete	-9 588	-7 361
1111 Statlig inkomstskatt	-2 648	-2 553
1115 Kommunal inkomstskatt	-777	-1 075
1120 Allmän pensionsavgift	-72	-58
1130 Artistskatt	±0	±0
1140 Skattereduktioner	-6 091	-3 675
1200 Indirekta skatter på arbete	7 654	3 439
1210 Arbetsgivaravgifter	7 564	3 349
1240 Egenavgifter	100	100
1260 Avgifter till premiepensionssystemet	-10	-10
1270 Särskild löneskatt	±0	±0
1280 Nedsättningar	±0	±0
		113

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
1290 Tjänstegruppliv	±0	±0
1300 Skatt på kapital	3 092	4 457
1310 Skatt på kapital, hushåll	2 640	4 080
1320 Skatt på företagsvinster	-348	-423
1330 Kupongskatt	±0	±0
1340 Avkastningsskatt	±0	±0
1350 Fastighetsskatt	800	800
1360 Stämpelskatt	±0	±0
1400 Skatt på konsumtion och insatsvaror	94	-998
1410 Mervärdesskatt, hushåll	880	880
1420 Skatt på alkohol och tobak	960	±0
1430 Energiskatt	-70	-70
1440 Koldioxidskatt	809	886
1450 Övriga skatter på energi och miljö	-2 425	-2 664
1470 Skatt på vägtrafik	±0	±0
1480 Övriga skatter	-60	-30
1500 Skatt på import	±0	±0
1600 Restförda och övriga skatter	±0	±0
1700 Avgående poster, skatter till EU	±0	±0
Offentliga sektorns skatteintäkter (periodiserat)	1 252	-463
1800 Avgående poster, skatter till andra sektorer	849	1 133
Statens skatteintäkter (periodiserat)	2 101	670
1900 Periodiseringar	±0	±0
1000 Statens skatteinkomster (kassamässigt)	2 101	670
Övriga inkomster (kassamässigt)	±0	±0
2000 Inkomster av statens verksamhet	±0	±0
3000 Inkomster av försåld egendom	±0	±0
4000 Återbetalning av lån	±0	±0
5000 Kalkylmässiga inkomster	±0	±0
6000 Bidrag m.m. från EU	±0	±0
7000 Avräkningar m.m. i anslutning till skattesystemet	±0	±0
8000 Utgifter som redovisas som krediteringar på skattekonto	±0	±0

Inkomsttitel	Avvikelse från regeringen	
	2022	2023
Statsbudgetens inkomster (kassamässigt)	2 101	670

Ebba Busch (KD)

Jakob Forssmed (KD)

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Hans Eklind (KD)

Andreas Carlson (KD)

Camilla Brodin (KD)

Mikael Oscarsson (KD)